

Rapport 2008:20

Strategier mot fotbollsrelaterade ordningsstörningar

En kunskapssammanställning

brå

brottsförebyggande rådet

Strategier mot fotbollsrelaterade ordningsstörningar

En kunskapssammanställning

Rapport 2008:20

Brå – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott

Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott.

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln eller hos
Fritzes Kundservice, 106 47 Stockholm
Telefon 08-690 91 90, fax 08-690 91 91, e-post order.fritzes@nj.se

Produktion:

Brottsförebyggande rådet, Information och förlag,
Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-401 87 00, fax 08-411 90 75, e-post info@bra.se
Brå på Internet www.bra.se

Författare: Lin Nordqvist

Omslag: Anna Gunneström

Omslagsbild: "Slagsmål mellan flera män". Ur "Patron Gyllenhanks Lefverne och bedrifter". Stockholm 1829. Foto: Nordiska museet.

Tryck: Edita Norstedts Västerås 2008

© Brottsförebyggande rådet 2008

ISSN 1100-6676

ISBN 978-91-86027-10-0

Innehåll

Föroord	5
Sammanfattning	7
Fotbollsrelaterade problem	7
Inventering av åtgärder i Sverige	7
Inventering av åtgärder i Europa	8
Förslag till framtida strategier	8
Inledning	11
Syfte och frågeställningar	11
Avgränsningar	12
Metod	12
Definition av begreppen	15
Bakgrund	16
Varför just fotboll?	16
Svensk supporterkultur	17
Låktarkultur och klackliv	17
Supportrar	18
Firmakultur	19
Fotbollsrelaterade problem	22
Alkohol, narkotika och ordningsstörningar	22
Pyroteknik	23
Inkastande av föremål på plan	24
Planinvasion	24
Bråk inne på arenan	25
Bråk utanför arenan	26
Bråk på väg till och från match	27
Organiserade bråk mellan firmor	28
Hot och trakasserier	29
Inventering av åtgärder i Sverige	31
Sociala åtgärder	32
Situationella åtgärder	35
Repressiva åtgärder	42
Inventering av åtgärder i Europa	55
Sociala åtgärder	55
Situationella åtgärder	56
Repressiva åtgärder	58
Förslag till framtida strategier	66
Matchdagen	66
Åtgärder på kort och lång sikt	68
Nationell åtgärdsplan	69
Samsyn	70
Öka säkerheten på arenorna	72
Åtgärder för en ökad positiv stämning	75

Kompetenshöjande åtgärder	78
Spetsigare brottsbekämpning	80
Förslag till en framtida svensk forskningsstrategi	83
Omfattningen av problemet – insamling av fotbollsrelaterade anklagelser och domar	83
Nätverkens struktur och logistik	84
Samspelet mellan polis och supportrar – en intervjustudie om polisens syn	85
Massmedia som aktör – en undersökning om massmedias roll som förmedlare av fenomenet	85
Referenser	87
Elektroniska medier	92

Förord

Ordningsstörningar i samband med idrott, och i synnerhet fotboll, är ett aktuellt problem som diskuteras under varje allsvensk säsong av ett stort antal aktörer, inte minst media. Debatten går ofta hög och ofta ställs krav på regeringen att agera hårdare och snabbare. De metoder som återkommande föreslås för att motverka ”huliganvåldet” är strängare lagstiftning, att avskaffa ståplatserna på läktarna och höja biljettpriserna. Men vet vi något om effektiviteten av dessa åtgärder? Några andra relevanta frågor att ställa är: Vilken kunskap finns om de fotbollsrelaterade ordningsstörningarna? Vilka orsakar ordningsstörningarna och varför?

Dessvärre är det något tunnsått i Sverige med åtgärdsinriktad forskning om fotbollsrelaterade ordningsstörningar och vänds blicken mot den internationella forskningen ser det inte särskilt mycket ljusare ut. Det är viktigt att motverka problemen på grundval av hur det verkligen ser ut och fungerar. Ambitionen med denna rapport är att inventera vad vi hittills vet och påvisa vad vi behöver mer information om. Ytterligare en ambition är att formulera nya insatser för att minska de fotbollsrelaterade ordningsstörningarna.

Regeringen har gett Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att ta fram en kunskapssammanställning i syfte att minska ordningsstörningar i samband med idrott. I uppdraget ingår även att föreslå insatser som kan förbättra samordningen mellan de olika aktörerna på alla nivåer. Uppdraget har skett i samverkan med Rikspolisstyrelsen och andra aktörer. Rapporten har skrivits av utredaren Lin Nordqvist under ledning av jur. dr Lars Korsell vid Brå:s Enhet för forskning om ekonomisk och organiserad brottslighet. Enhetsrådet och utredaren Daniel Vesterhav har bistått med insiktsfulla kommentarer och synpunkter. Tack riktas även till Lena Tysk och Martin Lundin på Rikspolisstyrelsen (RPS) som bidragit med information och kommentarer.

Brå vill rikta ett varmt tack till deltagarna på de tre seminarierna, där resultat och förslag på brottsförebyggande åtgärder diskuterats. Deltagare på det första seminariet var: Karin Johannesen, Stockholms stad, Björn Johansson, Örebro universitet, Hans Löfdal, supporterpolis i Stockholm, Lars-Rune Bohlin, supporterpolis i Göteborg, Aage Radmann, Malmö högskola, Tore Brännberg, Göteborgs universitet, professor Bill Sund, Stockholms universitet, Anders Green, Polishögskolan, Rolf Jönsson, Riksidrottsförbundet, Jan Grönqvist, Stockholms brandförsvär/Program Supporters projektledare, Tord Edlund, Justitiedepartementet, samt Magnus Andersson, Justitiedepartementet.

Deltagare på det andra seminariet var: Henrik Kock, säkerhetschef AIK fotboll, Thomas Lööv, säkerhetssamordnare AIK fotboll, Andreas Helsén, praktikant AIK fotboll, Magnus Öhrman, ordförande

Järnkaminerna Djurgården, Patrik Asplund, Djurgårdsandan, Jonas Hellerup Djurgårdsandan/Fotbollsalliansen och Göran Rickmer, säkerhetsansvarig Hammarby fotboll.

Deltagarna på seminarium tre var: Professor Bill Sund, Stockholms universitet, Aage Radmann, Malmö högskola, Patrik Asplund, Djurgårdsandan, Mats Jonsson, Djurgården, samt Jan Grönqvist, Stockholms brandförsvaret/Program Supporters projektledare.

Brå vill också rikta ett tack till de personer som ställt upp på intervjuer samt forskarna Björn Johansson, Örebro universitet, Aage Radmann, Malmö högskola, Tore Brännberg, Göteborgs universitet, och professor Bill Sund, Stockholms universitet, som vetenskapligt granskat denna rapport och kommit med värdefulla synpunkter.

Stockholm i september 2008

Jan Andersson
Generaldirektör

Lars Korsell
Enhetschef

Sammanfattning

Brå har på regeringens uppdrag genomfört en kunskapssammanställning om framgångsrika strategier och metoder nationellt och internationellt för att minska förekomsten av ordningsstörningar i samband med idrott. I uppdraget ingår även att föreslå insatser som kan förbättra samordningen mellan de olika aktörerna på alla nivåer. Uppdraget har skett i samverkan med Rikspolisstyrelsen, klubbar och andra aktörer inom fotbollen samt forskare.

Fotbollsrelaterade problem

Vid sidan av de mer generella ordningsstörningar som kan uppstå där ett stort antal människor samlas förekommer en rad fotbollsrelaterade ordningsstörningar. De problem som ingår i begreppet fotbollsrelaterade ordningsstörningar är: ordningsstörningar som uppstår i samband med alkohol och narkotika; pyroteknik; inkastande av föremål på plan; planinvasioner; bråk inne på arenan; bråk utanför arenan; bråk på väg till och från match; organiserade bråk mellan firmor (ett slags löst nätverk av risksupportrar som slåss mot andra grupperingar) samt hot och trakasserier mot olika aktörer inom fotbollen.

Inventering av åtgärder i Sverige

Det finns ett antal åtgärder som används idag som syftar till att påverka de fotbollsrelaterade ordningsstörningarna. För att göra dem mer överskådliga har åtgärderna delats in i tre kategorier. Åtgärderna kan vara sociala, situationella eller repressiva.

Sociala åtgärder

När det gäller sociala åtgärder handlar det ofta om att stärka den positiva supporter-kulturen, det vill säga att vara engagerad och heja fram sitt lag, och att visa ungdomar andra alternativ än att slåss för att vara en bra supporter. Dock bör man ha i åtanke att man huvudsakligen når unga supportrar med denna typ av åtgärder och inte dem som redan är etablerade i firmakulturen eftersom firmorna består av individer som i hög utsträckning distanserar sig från vanliga supportrar genom att se sig som ett slags elitsupportrar.

Situationella åtgärder

Situationell brottsprevention handlar om att förändra situationer där det lätt uppstår friktion mellan personer (till exempel i kön in till arenan), som i sin tur kan leda till våld och andra brottsliga handlingar, men även att öka upptäcktsrisken på arenan. De situationella åtgärderna som behandlas är: nät framför klacksektionen och stängsel mellan olika sektioner; metalldetektorer; att man vid biljettförsäljningen inte blandar rivaliserande supportrar; kameraövervakning; att

polisen transporterar bort ordningsstörande supportrar för att lugna ner en uppflammande situation; publikvärdar; supporterpolis/underrättelsearbete samt kringarrangemang för att öka karnevalsstämningen runt fotbollen.

Repressiva åtgärder

De repressiva åtgärderna som tas upp i denna rapport är: lagar, regler, förbud, avstängning, spel inför tomma läktare och böter; visitering; alkoholrestriktioner; polis och ordningsvakter och särskilt undersökningsregister (SUR) för insamling, bearbetning och analys av uppgifter om risksupportrar.

Inventering av åtgärder i Europa

Sociala åtgärder

Vissa länder i Europa, som Tyskland, Nederländerna och Belgien, har strukturerade och institutionaliserade supporterprojekt. Tanken är att, genom socialt arbete, vidga kommunikationskanalerna mellan supportrar, polis, klubbar och lokalsamhälle.

Situationella åtgärder

England anses vara ett föregångsland när det gäller situationella åtgärder. Den brittiska regeringen gav Lord Justice Taylor i uppdrag att göra en utredning på grund av den ordningsstörande situationen. Några av punkterna i utredningen som beskrivs ha förbättrat den engelska situationen var: förbättrad säkerhet och komfort på arenorna; införande av enbart sittplatser; säsongsbiljetter och att spela matcher tidigare på dagen. Alla punkter går kanhända inte att översätta till svenska förhållanden men förbättrade arenor avseende ökad säkerhet och att spela högriskmatcher på dagtid på helger bedöms som betydelsefulla åtgärder.

Repressiva åtgärder

Vid en jämförelse mellan de olika nationella brottsförebyggande strategierna i Europa anses den engelska responsen ha varit företrädesvis reaktiv med avancerade övervakningsmetoder, underrättelsesverksamhet, elektronisk övervakning, tillträdesförbud och reserestriktioner. Andra repressiva åtgärder som behandlas är: tillträdesförbud till arenan; elektronisk övervakning; polismetoder avseende hantering av större folksamlingar och SMS-tips för allmänheten.

Förslag till framtida strategier

Brå föreslår följande kort- och långsiktiga åtgärder:

Kortsiktiga åtgärder

1. Skapa arrangemang utanför och inne på arenan i syfte att minska den aggressiva stämningen och att få åskådare att komma tidigare till arenan. På detta sätt undviks långa köer vilket skapar utrymme för en noggrannare visitering
2. Inför en senaste ankomsttid till arenan i syfte att skapa utrymme för en noggrannare visitering.
3. Var tydlig med att inte acceptera påtaglig onykterhet vid insläppet.
4. Förlägg alla högriskmatcher vid lunchtid på helger.
5. Utöka samarbetet med lokaltrafiken för att snabbt få bort åskådare från området runt arenan så att polisen kan koncentrera sig på de ordningsstörande supportrarna.
6. Se över den tekniska utrustningen gällande kameraövervakningen på arenorna i syfte att säkerställa identifiering.

Långsiktiga åtgärder

1. Skapa en nationell åtgärdsplan som innehåller samverkansformer och där det framgår vem som ska göra vad.
2. Regeringen bör utse en huvudman som utreder och skapar den nationella åtgärdsplanen mot fotbollsrelaterade ordningsstörningar och som verkar för att planen genomförs.
3. Gör en översyn av befintliga arenor i syfte att öka säkerheten och komforten.
4. Skapa en nationell specialutbildning för ordningsvakter som arbetar i samband med fotbollsmatcher.
5. Öka polisens kunskap om hantering av folkmassor; ”friendly but firm” och ”low policing”.
6. Polisen bör använda sig av riktade insatser mot vissa utvalda firmamedlemmar som en arbetsmetod i syfte att lagföra och slå ut firmagrupperingar.

Brå anser att den viktigaste åtgärden för att komma tillrätta med ordningsstörningar i samband med fotboll är att införa en *nationell åtgärdsplan* där de nyss nämnda kort- och långsiktiga åtgärderna kan utgöra en naturlig del. Skälet till att en nationell åtgärdsplan behövs är att det råder en stor tvekan om vem som har ansvaret för vad, vilka som ska samverka och vilka som ska ha samsyn om vad och att de olika aktörerna saknar en samlande och drivande kraft.

En förebild till en nationell åtgärdsplan finns i den engelska Taylor-rapporten. I England drev regeringen processen, men oavsett vem som tar ansvaret i Sverige är det viktigt att alla aktörer har respekt för huvudmannen och rättar sig efter de beslut som fattas. Det är således betydelsefullt med en huvudman som inte gynnar någon enskild aktör.

På lång sikt är det angeläget att se till att den nationella åtgärdsplanen föreskriver att ett tydligt och gemensamt förhållningssätt införs över hela landet och på samtliga matcher för att minimera osäkerhet. Den nationella åtgärdsplanen bör även stipulera hur samarbetet mellan de olika aktörerna kan utvecklas. Brå föreslår ett antal åtgärder som vi anser att den nationella handlingsplanen bör innehålla. Dessa är: samsyn; öka säkerheten på arenorna; åtgärder för en ökad positiv stämning; kompetenshöjande åtgärder för polis och ordningsvakter och spetsigare brottsbekämpning, det vill säga att polisen bör använda sig av riktade insatser mot utvalda firmamedlemmar som en arbetsmetod i syfte att lagföra och slå ut firmagrupperingar. Förslagen kan betraktas som ett stöd och vägledning för huvudmannen av den framtida nationella åtgärdsplanen och således blir det huvudmannens roll att presentera åtgärder på detaljnivå och genomdriva dessa.

Inledning

Vid idrottsarrangemang samlas ofta ett stort antal människor: åskådare, idrottsutövare, domare och funktionärer, på en begränsad yta, vilket kan orsaka ordningsstörningar. Oroligheter i form av våld och skadegörelse orsakat av våldsamma supportrar kan medföra eller innebära fara för svåra personskador och omfattande ekonomiska skador (Ds 2008:20).

Under åren 1985–1986 gav Brottsförebyggande rådet ut en rapportserie om läktarvåld¹, som det kallades då. Rapportserien mynnade ut i konkreta brottsförebyggande förslag om hur våldet på läktarna skulle kunna stävjas. Det har nu gått drygt 20 år sedan dess och det finns tecken som tyder på att våldet har ändrat karaktär och flyttat från läktaren till området utanför arenan. I samband med denna förändring finns tendenser till att våldet mellan olika risksupportergrupper även blivit mer organiserat genom att sammandrabbningarna är planerade i förväg genom kommunikation med den rivaliserande supportergruppen (seminarium 1). Många gånger sker de uppgjorda fighterna på platser långt från arenan och vid en annan tidpunkt än själva matchdagen. En ny kategori av supportrar har uppkommit. Vid sidan av den högljudda, överförfriskade supportern med lagtröja och halsduk på läktaren har casualsupportern² tillkommit, som vill framstå som att han har stil och klass som honnörsord, men med gatan som sin arena.

De brottsförebyggande åtgärder som togs fram på 1980-talet kan antas vara mindre effektiva i dag till följd av ordningsstörningarnas förändrade karaktär. Nya alternativa brottsförebyggande och brottsbekämpande strategier, som baseras på hur situationen ser ut i dag, behöver formuleras. För att kunna utforma och rikta effektiva åtgärder mot de olika problemen behövs en översikt av befintlig kunskap om brottslighetens struktur, vilka de olika gärningspersonerna är, vilken riskgrupp de tillhör samt vilka ordningsstörningar de står för.

Syfte och frågeställningar

Brå har på regeringens uppdrag genomfört en kunskapsammansättning om framgångsrika strategier och metoder nationellt och internationellt för att minska förekomsten av ordningsstörningar i samband med idrott. I uppdraget ingår även att föreslå insatser som kan förbättra samordningen mellan de olika aktörerna på alla nivåer. Uppdraget har skett i samverkan med Rikspolisstyrelsen och andra aktörer.³

¹ Brå (1985:14); Brå (1985:16); Brå (1986:2); Brå (1986:3) och Brå (1986:10).

² Se under rubriken Firmakultur sidan 19.

³ Se Brå:s regleringsbrev för 2008, diariennr. B2-0621/2007.

Denna denna rapport behandlar i huvudsak fotboll. Rapporten kan dock vara relevant även för andra idrotter.

Frågeställningarna är följande:

1. Vilka olika problem ryms under begreppet ”ordningsstörningar i samband med fotboll”?
2. Vilka brottsförebyggande och brottsbekämpande strategier finns i dag och är dessa effektiva?
3. Hur kan de strategier som finns i dag förbättras?

Avgränsningar

Uppdraget avser *ordningsstörningar i samband med idrott* men då den mesta forskningen samt de flesta problemen återfinns inom fotbollen kommer rapportens fokus huvudsakligen att vara just fotboll. Dock har man även inom idrotter som ishockey, bandy och handboll haft vissa problem med ordningsstörningar, emellertid av det mindre slaget. Ordningsstörningarna finns i princip på alla nivåer inom fotbollen men inriktningen för denna rapport är de högre divisionerna, det vill säga, Allsvenskan och Superettan. Rapportens exempel berör ofta Stockholm vilket dels beror på den begränsade tidsramen för uppdraget, dels på grund av att det är i Stockholm de största problemen med ordningsstörningar i samband med fotboll återfinns (seminarium 1 och samt intervjuer med polisen). Detta beror troligen bland annat på att Stockholm har tre lag i Allsvenskan och på att derbymötena många gånger uppfattas vara mycket prestigefyllda.

Metod

Metod 1. Litteraturstudie

En litteraturstudie innebär en systematisk insamling och genomgång av relevant litteratur. I uppdraget ingår att presentera framgångsrika svenska och internationella metoder för att minska förekomsten av ordningsstörningar i samband med idrott, och här visade sökningen att det existerar relativt sparsamt med litteratur, det vill säga sådan litteratur som är relevant för denna studie. De studier som står att finna inom den akademiska världen har till övervägande del ett anglosaxiskt perspektiv, närmare bestämt förklarar de primärt den brittiska huliganismen. Det har visat sig att den brittiska forskningen företrädesvis intresserar sig för att undersöka och förklara det våld som är sammankopplat med huliganismen (Frosdick och Marsh, 2005).

På grund av den bristfälliga och knappast existerande svenska forskningen inom området, blir detta ett problem då de brittiska problemen inte nödvändigtvis kan översättas till svenska förhållanden (se även Larsen, 2004, för en liknande diskussion om danska förhållanden).

En stor del av de metoder som används och finns beskrivna i den brittiska litteraturen riktar sig dessutom främst mot de ordningsstörningar som förekommer på nationell nivå och inte klubbnivå. Detta beror troligen på att England är ett av få länder i Europa där man enligt Frostdick och Marsh (2005) numera har större problem med ordningsstörningar under nationella matcher än klubbmatcher. Supporters till nationella lag betar sig annorlunda jämfört med supporters till klubbtag och därmed blir även metoderna olika (Adang, 2002). I Sverige påträffas i princip endast problem på klubbnivå och därför är det denna nivå som rapporten behandlar.

Därtill kan man påstå att forskningen hittills har varit mindre framgångsrik med att ha något större inflytande på det brottsförebyggande arbetet rörande problemet⁴ (Stott och Pearson, 2007). Det innebär att åtskilliga av de förebyggande åtgärder som i dag tillämpas inte alltid är kunskapsbaserade.

Tidningsartiklarna i rapporten används enbart för att illustrera de olika ordningsstörningarna och är följaktligen inte resultatet av en medieundersökning. Artiklarna illustrerar spektakulära incidenter som inträffat i samband med fotboll och kan således inte anses vara representativa för fotbollsmatcher i allmänhet.

Många forskare hävdar att media genom sin dramaturgi har en benägenhet att vinkla bilden av fotbollsrelaterade ordningsstörningar och "huliganer" (se exempelvis Severin och Tankard, 1997). Ovanliga incidenter som bryter mönstret tenderar att vara överrepresenterade och många gånger sker en selektiv rapportering av vissa nyhetsmässiga aspekter av en händelse, det vill säga vissa spektakulära detaljer av ett ämne uppmärksammas mer än övriga (Severin och Tankard, 1997). Forskarna på Brå:s seminarier anser att man bör titta närmare på medias inverkan på ordningsstörningar i samband med fotboll, något som behandlas i rapportens slutkapitel om behovet av framtida forskning. Genom tidningarnas och TV:s sensationella rubriker anser man att "huliganvåldet" presenteras som ett större problem än det verkligheten är (se exempelvis Frostdick och Marsh, 2005 eller Stott och Pearson, 2007). Frostdick och Marsh (2005) hänvisar till Hall (1978) som benämner detta "amplification spiral", det vill säga att ett överdrivet massmedialt fokus på ett problem tenderar att förvärra det.

Metod 2. Seminarier

Tre seminarier har genomförts med inbjudna deltagare⁵ från relevanta myndigheter, organisationer och idrottsföreningar. Under seminarierna presenterades vissa resultat från undersökningen och lämpliga angreppspunkter identifierades. Seminariedeltagarna fick löpande möj-

---

⁴ Dock har vissa policydokument haft stort genomslag exempelvis den engelska Taylorrapporten, se sidan 56.

⁵ För deltagarförteckning – se förordet, sidan 5.

lighet att kommentera, diskutera och komma med synpunkter utifrån sina perspektiv. Alla diskussioner vid seminarierna dokumenterades och ligger till grund för formuleringarna av förslag på brottsförebyggande och brottsbekämpande strategier.

Det första seminariet genomfördes den 16 april 2008 och behandlade de olika ordningsstörningar och åtgärder som har identifierats i litteraturen. Tillfället kommer härnäst att refereras i texten som *seminarium 1*. Det andra seminariet gick av stapeln den 13 maj 2008 och avhandlade främst de åtgärder som används i Sverige samt anledningen till att dessa inte fungerar tillfredsställande. Tillfället kommer fortsättningsvis att refereras till i texten som *seminarium 2*. Det tredje och sista seminariet genomfördes den 5 augusti 2008 då man redogjorde för Brå:s rekommenderade åtgärder och deltagarna diskuterade dem. Tillfället kommer härnäst refereras till i texten som *seminarium 3*.

Metod 3. Explorativa intervjuer och deltagande observationer

I syfte att öka kunskapen om ämnet har sammanlagt tio explorativa intervjuer ägt rum med olika personer med god kännedom om de olika problemen och brottsförebyggande åtgärder. Tre av intervjupersonerna är poliser som alla arbetar med fotbollsfrågor på ett eller annat sätt, en intervjuperson arbetar med Program Supporter, en är ordförande för en större supporterklubb, en är forskare med just fotboll som specialområde och den sista personen är en säkerhetsansvarig för en större fotbollsklubb. Två av de tio intervjuerna har skett över telefon, en med en supporterpolis i Skåne och den andra med en person som arbetar med säkerhet för en fotbollsklubb i västra Sverige. E-postkontakt har även haft med en högre tjänsteman på Home Office i Storbritannien.

För att få en inblick i hur olika aktörer arbetar under en fotbollsmatch samt erhålla en mer praktisk kunskap om vad som sker före, under och efter en fotbollsmatch har två deltagande observationer skett. Den första observationen ägde rum den 24 april 2008 i en match mellan AIK och Djurgården, då Program Supporter visade hur de arbetar med ungdomar i samband med fotbollsmatcher. Den andra deltagande observationen ägde rum 7 maj i en match mellan Djurgården och Hammarby, då Djurgårdens säkerhetsvakter åskådliggjorde sitt arbete.

Definition av begreppen

Det är problematiskt att definiera de ordningsstörningar som inträffar i samband med fotboll eller i klubbblagets namn. Vad ska man kalla det och vad är det egentligen? Detta leder inte enbart till begreppsförvirring utan också till att det finns en rad olika uppfattningar om hur stort problemet egentligen är inställningen till detta, hur strukturen på våldet ska beskrivas och vilka skadeverkningarna är.

En term som tidigare använts i Sverige är *läktarvåld* (Brå, 1986:3). Namnet till trots innefattade begreppet alla händelser som skedde från dörr till dörr, det vill säga från det att supportern lämnade hemmet till dess att han återvände från matchen.

Massmedia har konsekvent använt begreppet *huliganism* för att beteckna alla former av fotbollsrelaterade ordningsstörningar. Ordet *huligan* används ofta om de personer som är medlemmar i en så kallad firma och slåss i klubbens namn, en annan benämning är *fir-mamedlem*, medan man från polisiärt håll ofta benämner dessa som *risksupportrar*.

Från ett politiskt perspektiv diskuterar man ofta det överordnade begreppet *ordningsstörningar i samband med idrott* eller i detta fall fotboll. Menas då både brottsliga handlingar och/eller smärre förseelser? Frågan om vad som är vad är viktig eftersom den är tydligt kopplad till ansvarsfrågan. Diskussion pågår ännu om vad som är idrottens ansvar respektive samhällets ansvar. Vem har ansvaret och när? Vem äger problemet när ett tunnelbanetåg måste tas ur trafik på grund av skadegörelse av supportrar? Vem ska betala? Vilka typer av ordningsstörningar kan en klubb förväntas ta ansvar för? Handlar det om incidenter vid arenan, uppgjorda sammandrabbningar på långt avstånd från arenan eller stormningar av motståndarnas stampubar?

Det finns således ett behov av att enas om vilket begrepp som ska användas och vad det ska innehålla. I denna rapport används begreppet fotbollsrelaterade ordningsstörningar i en vid bemärkelse, från trafikstörningar i samband med matcher till uppgjorda fighter som varken i tid eller rum sker i anslutning till matcherna.

Bakgrund

Varför just fotboll?

De mest omfattande problemen med ordningsstörningar i samband med idrott i vår del av världen har exempelvis Storbritannien, Italien, Tyskland, Nederländerna och Belgien hittills haft (Ward, 2002). Men på senare år har det tillkommit länder som Polen, Ryssland, Turkiet och Grekland (se till exempel Dunning m.fl., 2002). Fotbollen står för den oproportionerligt största delen av dessa ordningsstörningar. En fråga som uppstår är om det finns något unikt med fotboll som framkallar våld. En förklaring som framförs är att fotboll innehåller mindre våldsamheter på planen än en del andra sporter, exempelvis rugby och amerikansk fotboll, vilket skulle påverka att åskådarna inte får ur sig sina våldsamma impulser på samma sätt (Ward, 2002). Denna förklaring motsägs emellertid av det faktum att bland annat rugby, på vissa håll i världen, ådrar sig större ordningsstörningar än fotboll (Ward, 2002).

En annan teori handlar om åskådarnas uppfattning om vad som händer på planen. Smith (1983) menar att om supportrarna uppfattar spelet på plan som aggressivt finns en risk att de också betar sig aggressivt. Det motsägs av Ward (2002), som lyfter fram att basket – som på flera sätt kan jämföras med fotboll – inte haft lika stora problem. En rimlig slutsats är att det inte finns något stöd för att själva spelet fotboll innehåller en unik ingrediens som framkallar våldsamheter.

I Europa beskrivs fotboll ofta som en sport med mycket ordningsproblem medan medierna i USA, enligt Ward (2002), i högre grad fokuserar dramatiken på plan och inte på läktarna. Följden är att ordningsstörningar i samband med idrott är ett relativt okänt fenomen för allmänheten. Det är något som enligt Coakley (2001:196) kan ha en påverkan på ordningsproblemen: "... if an event is hyped in terms of violent images, spectators are more likely to perceive violence during the event itself, and they are more likely to be violent themselves."

En annan viktig skillnad är den sociodemografiska olikheten när det gäller åskådarna. I USA är publiken mer blandad än i Europa. Fotboll och andra sporter bevistas av en utbildad medelklass och en stor del av antalet besökare är kvinnor medan den europeiska publiken främst består av unga, vita män från arbetarklassen (Dunning, Murphy och Williams, 1986). Det är sannolikt att den unga publiken är en viktig faktor när man pratar om ordningsstörningar i samband med fotboll (Ward, 2002).

Den sociopolitiska miljön kan också vara en viktig variabel man ska förklara skillnader i nivån på ordningsstörningar i samband med fotboll mellan olika länder. Betydelsen av etnicitet, klass och kön samt

religiösa och politiska strukturer måste tas hänsyn till. Ett exempel är Skottland som har vissa problem med ordningsstörningar med religiösa förtecken – Celtics och Glasgow Rangers är två fotbollslag där fans och spelare traditionellt har varit katoliker respektive protestanter. Det finns också motsättningar som har en historiskt regional förklaring som i Italien (Marsh m.fl., 1996).

Svensk supporterkultur

I slutet av 1960-talet började Sveriges television sända Tipsextra med engelska ligamatcher. Stämningen och de engelska hejarklackarna blev förebilder för svenska supportrar i början på 1970-talet. Mindre grupper av supportrar började formera sig och samlas på bestämda platser på läktaren. Supportrarna översatte engelska hejarramsor till svenska eller gjorde om inhemska melodier. I Göteborg bildades år 1973 den första supporterföreningen Änglarna och i mitten på 70-talet kan man skönja de första klackbildningarna⁶ i Stockholm. Dessa uppstod utan eller med ringa kontakt med moderklubben. Stockholmsklackarna utvecklade således sin egen hierarki, kultur och värderingar, skilda från övriga samhället (Ds 1998:38).

I slutet av 70-talet upplevde Sverige de första mer omfattande ordningsstörningarna i samband med fotbollsmatcher. Bråken uppstod främst mellan supportergrupperingar eller mellan dessa och polis/vakter. 1981 tog AIK initiativet till att göra Black Army till sin officiella supporterförening och kort därefter följde de övriga Stockholmsklubbarna efter (Ds 1998:38).

Flertalet svenska idrottsföreningar, oavsett vilken idrott det handlar om, har i dag supporterklubbar. Dessa organiserar bland annat resor till bortamatcher, ger ut tidningar, har egna hemsidor och tillhandahåller souvenirer. Supporterkulturen anses vara mycket viktig för klubbarna, det är ofta supportrarna som köper matchtröjor och årskort och det är de som stått för den tydliga publikökningen på senare år (Green, 2006).

Läktarkultur och klackliv

It must also be recognised that football nowadays is considered a stage, on which groups of young people receive a great deal of recognition. The massive presence of the media and security forces supplies young men especially with a preferred stage for showing off their masculinity and willingness to take risks (Schneider, 2001:1).

---

⁶ Definitionen på en klack kan sägas vara en grupp supportrar, främst unga män, som står tillsammans på en bestämd plats på arenan och som mer engagerat än övrig publik stödjer sitt lag (Ds 1998:38).

Lalander (1997) menar att förutom sport på elitnivå erbjuder läktarkulturen och i synnerhet klacken även samhörighet, bekräftelse, identitet och känslan av delaktighet i något som är större än en själv. Klackarna fyller därför en funktion i samhället eftersom de ger människor, framför allt män, möjligheter till utlevelse, identitetsbygge och hjälp att bemästra en rad problem som det västerländska samhället anses ha bidragit med. Dagens samhälle beskrivs som anonymiserat och att det ger upphov till en känsla av att den enskilde människan saknar betydelse (Lalander, 1997). Kerr (1994) ger en liknande bild och menar att klacklivet av supportrarna uppfattas som en viktig ventil till utlevelse och bearbetning av frustrationer. Det som Lalander och Kerr lyfter fram som positiva sidor av läktarkulturen utgör också en av grunderna för läktarvåldet. För vissa supportrar räcker det verbala och visuella "våldet", medan det för andra är viktigare att demonstrera makt och manlighet och att erhålla respekt.

Läktarkulturen bygger på spontanitet och känsloutlevelse, men samtidigt ställer samhället krav på hur man får bete sig. Balansakten gäller å ena sidan ordning och säkerhet och å andra sidan passion och engagemang. Skillnaden mellan karneval och huliganism betecknar Brännberg (1993) som härfin.

Supportrar

De personer som söker sig till en supporterklubb eller en klack drivs självklart av olika motiv och intressen. Ett idrottsintresse från unga år och stödet till laget är en stark drivkraft men lika gärna kan det handla om en individ utan tidigare idrottsbakgrund som kom i kontakt med den förening han stödjer relativt sent i livet (Ds 1998:38).

A B C

Polisen delar in supportrar i tre olika grupper beroende på vilket hot de utgör. A-supportrar räknas som skötsamma supportrar som är fotbollsintresserade och trogna sitt lag. De kan ingå i klacken. B-supportrar räknas som potentiella bråkmakare som lätt blir provocerade eller påverkas av C-supportrarna. B-supportrarna uppges ofta springa med i så kallade rusningar⁷ och blir ibland omhändertagna av polisen. C-supportrar är enligt polisen våldsbenägna och kriminella supportrar som många gånger använder matchtillfällena för att starta bråk mellan olika supportergrupper eller med polis och/eller ordningsvakter. C-supportrarna leder ofta B-supportrarna. Kategorierna B och C benämner polisen som risk- eller problemsupportrar. A-, B- och C-kategoriseringen är dock på väg att försvinna och ersättas av begreppen risksupportrar och supportrar.

---

⁷ En så kallad rusning innebär att ett större antal supportrar springer i grupp för att ställa till med oreda (www.polisen.se).

Firmakultur

De av polisen benämnda C-supportrarna eller huliganerna som de populärt kallas ingår i något som kallas firmor. Ordet firma är en direktöversättning från engelskans *firm*, vilket betyder firma/bolag men även hård, beslutsam och säker. Det är just England som är den främsta förebilden när det gäller fotbollsfirmor och huligankultur.

Under 1980-talet i England ägde en förändring rum inom huligankulturen och den så kallade casualkulturen uppstod. Att vara casual innebär att man klär sig på ett speciellt sätt men framför allt i särskilda klädmärken⁸. De flesta supportrarna kom från arbetarklassen men ville gestalta en högre socialklass och började klä sig därefter, till synes vardagligt men i exklusiva märken. Detta ledde till ett slags osynliggörande av dessa supportrar i och med att de inte längre klädde sig i klassiska huliganattiraljer som lagets halsduk och liknande (Thornton, 2003). När engelska supportrar började följa med sina lag ut i Europa uppstod ordningsstörningar, men framför allt plundrades butiker på snygga och dyra märkeskläder, påpekar Thornton (2003).

Svensk firmakultur

De större klubbarna i Sverige har firmor och det tycks vara en ökande företeelse enligt supporterpolisen (Stockholms supporterpolis årskrönika 2007). Risksupportrarna eller ”grabbarna” som de kallar sig i firmorna, är ofta unga män mellan 15 och 30 år som tillsammans aktivt söker konfrontationer med andra likasinnade grupper (Adang och Valk, 1999).

De destruktiva krafter som ständigt är närvarande bland de etablerade risksupportergrupperingarna är våld och hot om våld. Det har även förekommit vapen i form av batonger, knogjärn och tårgas. Vilket innebär att allt fler tar med sig tandskydd när man går till ”samling”⁹ (Verksamhetsbeskrivning år 2007 Program Supporter).

Våldet kan sägas vara organiserat i den bemärkelsen att kontakt, oftast via mobiltelefon, tas mellan de rivaliserande grupperna och dag, tid, plats och numerär bestäms (seminarium 1 och 2). Ibland klär sig firmamedlemmarna i olika färger eller har armbindlar eller liknande för att inte blanda ihop motståndarna med den egna gruppen under ett slagsmål (seminarium 2). Många gånger har risksupportergrupperingarna samling dagen före en match eller dagar som inte har

⁸ De märken som för tillfället är trendiga varierar över tid men bland annat Stone Island, Hackett, Aquascutum och Henry Lloyd är märken som hängt med i dessa kretsar ett tag. Vita trainers (gymnastikskor) är ett måste.

⁹ En samling kan sägas vara ett organiserat slagsmål mellan två firmor eller att en firma samlas på en pub innan matchen.

samband med matcher över huvud taget även om supporterpolisen i Stockholm menar att det största problemet är matchdagen och att trenden går mot att våldet återigen ökar vid arenorna och i dess omedelbara närhet (seminarium 1).

Firmamedlemmarna ser sig som en sorts elitsupportrar och medlemskapet i en firma är ett sätt att leva (Larsen, 2004). Ordet *medlem* är något missvisande då man inte passivt blir medlem i en firma utan måste kvalificera sig och ”visa sig lojal mot sina kamrater när det brakar loss” (Mendel-Enk, 2004:9). Firmamedlemmar pratar i termer som att fotbollsarenan är ”manlighetens sista bastion”. Machokulturen är extremt central inom dessa grupperingar och våldet är en del av den diskursen (seminarium 1).

Att prata med killarna /.../ var som att titta sig i en skrattspegel. Alla detaljer var uppförstorade till groteska proportioner, men grunden för resonemangen, värderingarna och idealen var mycket välbekanta. Det var manligheten – den normala dominerande typ av manlighet som jag och alla killar/män jag känner uppföstras i /.../ (Mendel-Enk, 2004:26).

En jämförelse kan göras mellan firmorna och den organiserade brottsligheten i den meningen att medlemmarna har olika funktioner i nätverket¹⁰, även om de kan vara outtalade – någon har kontakt med övriga firmor, någon skaffar narkotika¹¹, någon är IT-ansvarig och så vidare (seminarium 1). Många gånger videofilmas slagsmålet och läggs ut på Internet. Slagsmålen kommenteras också flitigt på respektive firmas hemsida (Stockholms supporterpolis årskrönika 2007). Att synas i media och få sina handlingar omskrivna är ett sätt att visa sitt värde och en social identitet (Larsen, 2004), vilket också är en viktig del i den organiserade brottsligheten. En jämförelse kan göras med mc-gäng som kan uppnå vissa fördelar genom att använda sitt ”kapital av fruktan” (Brå, 1999). Exempelvis har flera dörrvakter på krogar i Stockholm fått höra: ”Passa dig, jag är medlem i [firmamamn]” (intervju med en säkerhetsansvarig för en fotbollsklubb, som dessutom arbetar som dörrvakt). En viktig del i en firmamedlems liv är dock den personliga anonymiteten. Eftersom många av problemsupportrarna har både familj och arbete kan det få kännbara sociala konsekvenser om familj och arbetsgivare får vetskap om firmamedlemmens ”fritidsintresse” (seminarium 3).

En fråga som ofta tas upp i samband med huliganer eller risksupportrar är hur de lever sina liv i övrigt. Några studier visar att de som identifierats som risksupportrar många gånger har våletablerade liv

¹⁰ Se Brå, 2005:11 för en diskussion av hur exempelvis narkotikabrottslighetens organisationsmönster ser ut.

¹¹ Användandet av droger är relativt utbrett (seminarium 1).

med lönsamma yrken och familj (se bland annat Green, 2006; Larsen, 2004). Pettersson (2002) studerade de, enligt supporterpolisen i Stockholm, mest våldsbenägna supporterarnas brottsbelastning samt vilka de begår brott tillsammans med. Studien visar att det mestadels handlar om löst sammansatta nätverk samt att de begår våldsbrott tillsammans, i anknytning till ett idrottsevenemang. Pettersson konstaterade att de mest våldsbenägna supporterarna överlag intar centrala positioner i de nätverk de ingår i och att de generellt misstänks för färre men grövre brott än sina medbrottslingar. Det som skiljer supportergruppen jämfört med resultat från tidigare undersökningar av brottsliga nätverk är att brottsligheten, både den misstänkta och lagförda, till så stor del består av våldsbrott (Pettersson, 2002).

Babyfirmor

På senare år har det utvecklats en ny företeelse inom firmakulturen, så kallade babyfirmor. De består av risksupportrar som är under 18 år och inte kommer in på krogarna där de äldre supporterarna brukar samlas före och efter match, vilket gör att det sker en naturlig separering från de äldre. De slåss ofta för att bevisa vad de går för inför de äldre, i en del av en slags trappstegsprocess där man kvalificerar sig till nästa steg.

En del av de ungdomar som regelbundet befinner sig i en supporterklack upplever inte matcherna enbart som punktarrangemang uppger Program Supporter. En stor del av deras liv kretsar kring detta och det anses kunna bidra till en flykt från en egen problemfylld tillvaro. Ungdomarna i babyfirmorna som gör sig kända att delta i ordningsstörningar i samband med fotboll är ofta kända av de lokala sociala och polisiära myndigheterna i sina respektive bostadsområden enligt Program Supporter (Verksamhetsbeskrivning år 2007 Program Supporter).

Mönstret är detsamma som för de vanliga firmorna, de går på samling och möter upp likasinnade på bestämda platser. Dock menar supporterpolisen i Stockholm att babyfirmornas slagsmål i många fall kan vara grövre, till exempel kan det förekomma vapen, med tanke på att de måste bevisa sig inför de äldre (www.polisen.se). Platserna för sammandrabbningar varierar, det kan vara i en förort, innerstaden, arenaområdet, kranskommun eller annan stad i landet i samband med att klubbens lag spelar bortamatch (Verksamhetsbeskrivning år 2007 Program Supporter).

Fotbollsrelaterade problem

.../ whenever large numbers of males, especially males divided by passionate support of rival teams, assemble in the context of an exciting leisure event such as soccer matches, fighting among some of them or regular and ad hoc generations of disorderliness is not an improbable outcome (Dunning, 1999:155).

I detta avsnitt kommer de olika fotbollsrelaterade problemen att behandlas och beskrivas och ibland illustreras dessa av olika exempel från nyhetstidningar. I slutet av varje problem listas därtill de kända åtgärder som används i Sverige. Om man omgående vill veta mer om de kända åtgärderna, behandlas dessa i kapitlet därefter.

Alkohol, narkotika och ordningsstörningar

Vid ett idrottsevenemang, en rockkonsert, demonstration eller annan tillställning många människor samlas på samma plats uppstår det lätt ordningsstörningar. Under exempelvis en fotbolls- eller ishockeymatch kan det upplevas skrämmande för vissa människor när företrädesvis män driver runt i grupp, alkoholpåverkade och högljudda.

Sambandet mellan fotboll och alkohol har funnits sedan fotbollens uppkomst som folksport (Andersson och Radmann, 1998). Detta samband är tydligt även i dag i och med att ett antal alkoholproducenter sponsrar olika idrottsföreningar i Sverige (Estrada och Tryggvesson, 2001). Alkohol är något som brukas ofta och ibland i stora mängder av supportrarna (Andersson och Radmann, 1998; Brännberg, 1993b).

Ett kanske extremt exempel på detta är när en alkoholpåverkad supporter, under en EM-kvalmatch 2007 mellan Danmark och Sverige, sprang in på planen och angrep domaren, då denne visat ut en dansk spelare:

Den nu släppte 29-åringen, som bor i Sverige, rapporteras ha varit kraftigt berusad under matchen efter att ha satt i sig 15–20 öl. Han säger att han inte själv minns vad som hände från ögonblicket då han sprang in .../ (www.gp.se, 2007-06-03).

Alkohol spelar troligen en mindre roll bland firmamedlemmarna med tanke på att vid ett slagsmål med en rivaliserande firmagrupp bör man vara klar i huvudet. Däremot har droger fått en viktigare roll för dessa individer, särskilt droger som ”kokain, amfetamin och rohypnol”, som tar udden av rädslan och ger en känsla av skärpa (Supporterpolisens Årskrönika, 2007; Dunning, Murphy och Williams, 1998). Supporterpolisen menar att droganvändningen har ökat bland supportrarna och då särskilt bland B- och C-supportrar (seminarium 1 samt intervju med en supporterpolis i Skåne). Ett annat problem som lyfts

fram av Program Supporter är att många ungdomar känner till att det sker våldsamheter och bråk i samband med match och lockas dit av spänningen. En del ungdomar har inte ens biljett till matchen.

– *Problemet är att det finns en mängd riktigt unga individer runt arenan och på läktarna som ser detta och tycker detta är coolt och tidigt skaffar sig ett riskbeteende. Våld och drogmisshandling i samband med match är ett växande samhällsproblem (Intervju med Program Supporter).*

Kända åtgärder: Visitering av supportrar, alkoholrestriktioner på arenan, polis, sociala åtgärder.

Pyroteknik

Pyrotekniska varor omfattas vanligen av raketer, smällare och andra fyrverkeriartiklar som bengaliska eldar (Ds 2008:20). Även om åtskilliga aktörer upplever bengaliska eldar som ett inslag i en positiv läktarkultur (seminarium 1 och 2) kan pyroteknik orsaka bränder och explosioner som kan leda till skador på liv, hälsa och egendom (Jönsson och Kuick, 2005). Ett annat exempel på vilka skador pyroteknik kan orsaka är matchen mellan Groningen och Ajax 2008:

Det var Groningen-supportrarnas tifoarrangemang¹² som gick totalt fel, och skapade stort kaos precis innan matchstart i Groningen. Ett stort antal toalettrullar kastades in ett par minuter innan spelarna kom in på planen, och på något sätt började några av dem brinna. När spelarna sen äntrade planen kastades tusentals rullar in, och på bara några sekunder brann det kraftigt på den nedre delen av hemmasupportrarnas kortsida. Rökutvecklingen var oerhört kraftig, och folk flydde uppför läktaren. När det tog stopp där hoppade hundratals människor över staketet för att fly in på planen i stället, och komma undan lågorna och röken (www.aftonbladet.se 2008-04-13).

Kända åtgärder: visitering av åskådare, nät, kameraövervakning, avstängning, pyroteknikhundar, sociala åtgärder samt böter för klubbarna.

¹² Ordet tifo är en fortkortning av det italienska ordet tifosi, vilket betyder supporter. Tifo används dock som en beskrivning för den koreografi som supportrarna uppvisar på läktaren. Tifo kan bestå av olikfärgade papper som formar en mosaik, ballonger, konfetti, flaggor och banners men även bengaler i olika färger. (www.wikipedia.org)

Inkastande av föremål på plan

Inkastande av föremål på plan inträffar ofta när ett lags supportrar upplever sig orättvist behandlade i form av att domaren uppfattas ha dömt fel eller om en spelare i motståndarlaget gör något som, enligt supportrarnas mening, är fel eller fult (Ds 2008:20). Föremålen kan vara alltifrån mynt, tändare, plastglas till större föremål. I årets första derby mellan AIK och Hammarby (2008) slängde en supporter till och med in en parfymflaska på planen (Aftonbladet, 2008-04-23).

Denna typ av ordningsstörning förekommer på vissa svenska idrottsarrangemang och många gånger leder detta beteende till att matcher måste blåsas av tillfälligt eller helt. Inkastande av föremål påverkar säkerheten för de personer, särskilt för spelare, domare, ledare, funktionärer och andra åskådare som uppehåller sig på och invid spelplanen i samband med match (Jönsson och Kuick, 2005). Under en EM-kvalmatch mellan Irland och Georgien 2003 träffades till exempel den irländske mittfältaren Kevin Kilbane av en kniv:

– Jag kände att något träffade mig på armen och förstod inte vad det var förrän jag tog upp föremålet. Då såg jag att det var en pennkniv med bladet ute, berättar Kilbane. Jag trodde aldrig att något sådant här kunde hända och tack gode Gud för att det inte var mer allvarligt. Även Gary Breen och Damien Duff träffades av föremål under matchen. – Vi har redan fått domarnas rapport och där nämns bland annat att en pennkniv har kastats in på plan. Vi kommer senare att ta beslut i ärendet och om en eventuell bestraffning, säger Uefas talesman Mike Lee (www.expressen.se 2003-03-30).

Andra spektakulära saker som kastats in på planen under matcher de senaste åren är när den tidigare Barcelonastjärnan Luis Figo återvände till Camp Nou men i Real Madrids tröja 2002. Då kastade en supporter in ett helt grishuvud. Under en allsvensk match år 2001 kastades fyra dartpilar in mot en målvakt (www.expressen.se 2008-05-01).

Kända åtgärder: visitering av åskådare, nät, publikvärdar, ordningsvakter, sociala åtgärder, kameraövervakning, avstängning av misskötsamma supportrar samt böter för klubbarna.

Planinvasion

Att supportrar olovligen beträder planen kan betraktas som en allvarlig överträdelse då föreningarna inte har kontroll över sin publik, menar Jönsson och Kuick, (2005). Detta kan innebära fara och påverka säkerheten för de personer som befinner sig på planen i samband med match (Ds 2008:20). Det är dessutom farligt för andra åskådare

på läktarna då det är svårt att stå emot en folkmassa som strömmar emot en.

Ibland används begreppen positiva respektive negativa planinvasioner (seminarium 1). En negativ planinvasion uppges vara när en supporter/supportrar, för att visa sitt missnöje med något på planen, springer in och ställer till besvär. Detta kan vara ett sätt för supportrar att få matchen avbruten eller uppskjuten. En positiv planinvasion kan exempelvis innebära att supportrarna efter matchslut springer in och hyllar sina hjältar på planen. Dock är det lätt att såna glädjescener omvandlas till kaos. Ett exempel på detta är Djurgårdens stökiga guldfrande på Gamla Ullevi 2005 då segerrusiga supportrar sprang in på planen efter slutsignalen, ett tilltag som kostade föreningen 190 000 kronor i böter:

Arenan utsattes för skadegörelse på 50 stolar, målnät eldades upp och delar av gräsmattan ska ha förstörts. Men dyrast av allt är vandaliseringen av den så kallade reklamväxlaren. (www.svt.se 2005-10-18)

Kända åtgärder: stängsel, sociala åtgärder, kameraövervakning, ordningsvakter, publikvärdar, avstängning böter och poängavdrag för klubbar.

Bråk inne på arenan

De senaste åren har trenden vänt och bråk inne på arenan uppstår inte lika frekvent uppges supporterpolisen, Program Supporter och klubbarna på seminarierna. De gånger som bråk emellertid uppstår på läktarna är oftast ståplatssektionen – ”klacken” – involverad (seminarierna; Brå, 1986:3 samt Brännberg, 1997). De flesta elitklubbar har någon form av klackbildning. Klacksupportrarna är generellt sett yngre än övrig publik och onykterheten bedöms vara något högre (Jönsson och Kuick, 2005). Bråk uppstår antingen internt eller mellan de rivaliserande klackarna eller mellan dessa och polis/ordningsvakter. Bråken kan uppstå spontant eller vara organiserade i förväg.

Det var i matchens 58:e minut kravallerna utbröt. Oroligheterna började med att Palermofansen blev försenade och missade första timmen av matchen. När de uppretade supportrarna kom till arenan attackerades de av hemmapubliken. Kravallpolisen hamnade mellan Catantias och Palermos huliganer och tvingades ingripa med tårgas. Matchen fick avbrytas i mer än en halvtimme. I tumultet som uppstod träffades polismannen Filippo Raciti i ansiktet av en hemmagjord bomb. Han fördes i ilfart till Garibaldi sjukhuset, men hans liv gick inte att rädda. /.../ Ett

hundratal supportrar skadades också så svårt att de fick föras till sjukhuset i Catania, som larmade om katastrofberedskap. Men gårdagens skandalscener var ingen tillfällighet, varje vecka skadas människor i samband fotbollsmatcher i Italien. Så sent som i förra veckan dog chefen för division 3-laget Sammartinese, /.../ efter ett bråk i samband med en fotbollsmatch. /.../ (www.aftonbladet.se, 2007-02-02)

Kända åtgärder: separering av supportrar/biljetthantering, publikvärdar, ordningsvakter, kameraövervakning, olika projekt vars syfte är att skapa bättre supporterkultur, böter för klubbar samt spel inför tomma läktare.

Bråk utanför arenan

Med bråk utanför arenan menas här sammandrabbningar eller så kallade rusningar som sker i arenans närhet, före eller efter match. Precis som läktarvåld kan bråk utanför arenan ske mellan olika supportergrupperingar eller mellan dessa och polis/ordningsvakter. Dessa bråk kan uppstå spontant eller vara organiserade i förväg.

Fotbollspubliken, särskilt den yngre, kommer ofta sent till arenan och det uppstår ofta långa köer vid insläpp, vilket medför att folk blir frustrerade (Brå, 1985:16). Risksupportrarna kommer oftast i stora grupperingar och också relativt sent till arenan – en slags makt demonstration enligt supporterpolisen. Ofta är de ”laddade”, särskilt vid derbyn och så kallade rusningar förekommer, uppger vissa deltagare på seminarium 1. Det gäller särskilt vid arenor som Råsunda, där området framför arenan är öppet. Detta kan utlösa panik och kaos bland åskådarna som står och köar utanför arenan. När sedan polisen kommer dit kan det vara väldigt svårt för dem att skilja ut risksupportrarna från vanliga åskådare och det finns risk för att även oskyldiga behandlas bryskt (seminarium 2).

Tre personer skadades allvarligt vid fotbollsderbyt /.../, och tolv något mindre allvarligt, vid ett stort slagsmål mellan supportergrupper, strax före klockan 22.30 på torsdagskvällen. Totalt fördes fem personer i ambulans till sjukhus enligt SOS Alarm. /.../ - Det var hästar och folk överallt. Det var det värsta i derbyväg jag varit med om på många år, berättar en supporter som vill vara anonym. Flaskor och stenar flög och jag mötte en kille som blödde kraftigt från huvudet. Han såg inte ut som en huligan (DN, 2008-04-25).

Det händer att risksupportrar försöker storma insläppet och det allvarliga med detta beteende är att yngre supportrar tycker att ”det är

coolt att risksupportrarna gör som de vill och äger stället” (intervju med en tidigare supporterpolis).

Kända åtgärder: ordningsvakter, polis, supporterpolis, avstängning, kameraövervakning, separering av supportrar, sociala åtgärder.

Bråk på väg till och från match

Resor på väg till och hem från matchen kan orsaka ett antal ordningsstörningar (Brå, 1986:10). Ofta rör det sig om tusentals människor som ska förflytta sig till och från arenan och detta leder ibland till mer allmänna ordningsstörningar, till exempel trafikproblem. Särskilt problematiskt blir det för bortasupportrarna som ofta kommer med tåg, buss eller i egna bilar. Oavsett var i landet man befinner sig är det viktigt att trafiken flyter, att polisen får bort åskådare från arenan efter matchens slut och att informationen till bortasupportrarna är god.

Ett problem i Stockholm uppges vara att tunnelbanan inte har kapacitet att ta hand om tiotusentals supportrar som alla ska hem efter matchen. Särskilt på Råsunda i Solna blir det stökigt när alla ska ner i samma tunnelbanenedgång (seminarium 2). I synnerhet på derbyn har många åskådare problem att ta sig hem då tunnelbanan inte fungerar och bussarna inte kan komma fram på grund av att vägarna är avspärrade för trafik, menar vissa deltagare på seminarium 2. Deltagarna anser att SL (Storstockholms Lokaltrafik) bör ta ett större ansvar för evenemangstrafiken: ”Varför kan man inte göra som i England – där står tågen på rad och väntar?” (seminarium 1). Resultatet av den nuvarande ordningen blir att folk är irriterade och området utanför arenan är fullt av supportrar långt efter matchslut, vilket försvårar polisens arbete (seminarium 1). ”Man vill ju ha bort alla vanliga supportrar så är de stökiga lättare att hantera” (seminarium 1). En supporterpolis berättar att tidigare brukade åskådarna erbjudas transport med särskilda bussar till en annan tunnelbanestation. ”Varför gör vi inte det längre? Det funkade ju jättebra! Bussarna stod på rad, redo att förflytta folk.”

Förutom de mer allmänna ordningsstörningarna förekommer slagsmål mellan rivaliserande fans samt skadegörelse. Skadegörelsen är sällan ett syfte i sig utan sker mer om något står i vägen för supportrarnas framfart på väg till eller från arenan (seminarium 1). Inte sällan sker denna skadegörelse på allmänna kommunikationsmedel, så att till exempel en tunnelbana eller spårvagn måste tas ur trafik sedan risksupportrar slagit sönder den, eller på parkerade bilar.

Kända åtgärder: supporterpolis, polis, separering av supportrar, bortforsling av supportrar.

Organiserade bråk mellan firmor

Ett problem som uppstått under senare år är organiserade slagsmål mellan rivaliserande firmor (Green, 2006). Det är en form av tävling i gruppvåld, utförd av risksupportrar som löper parallellt med rivaliteten mellan deras klubbtag. Dagens risksupporter har inte främst läktaren som arena utan gatan.

Jönsson och Kuick, (2005:7) menar att det finns en tendens att dela in publiken i en god majoritet och en "liten, lätt definierbar, destruktiv minoritet". Men så enkelt är det inte, påpekar Jönsson och Kuick och säger vidare att när spontana ordningsstörningar uppstår vid arenan kan en supporter utträda olika vid skilda tillfällen. Forskningen visar att även den mest skötsamme supportern kan bete sig olämpligt eller våldsamt om fel förutsättningar ges (Frosdick och Marsh, 2005 samt seminarium 1). Bråk behöver inte nödvändigtvis uppstå mellan två firmor, utan inte sällan kan ett lokalt ungdomsgäng på bortaorten ta på sig rollen som motståndare. Vissa städer är små och har ingen större klack eller supporterskara (Andersson och Radmann, 1998:126).

Forskare hävdar att fotbollen är det sammanhållande kittet i en firma men det tycks som om våldet i sig är det som lockar (Comeron, 2002; Adang och Valk, 1999). Deltagarna på seminarium 1 menar att firmorna har förändrats – i går handlade det om en sökande tonåring på läktaren som slogs efter matchen. Gårdagens "huligan" levde ett slags "Dr Jekyll och Mr Hyde"-liv, det vill säga han kunde sköta sig på hemmaplan och vara huligan på bortaplan. Ofta var omgivningen runt omkring ovetande. Numera är kärleken till laget och att ställa upp i vått och torrt inte längre den viktigaste meriten för att få en firmas respekt. I dag är det viktigare att kunna slåss och att våga stå kvar när 50 motståndare kommer rusande mot en och vrålar, enligt seminarium 1.

De kan finnas de som anser att firmorna inte utgör något större problem – vad gör det allmänheten om risksupportrar träffas och slåss någonstans? För vanliga supportrar uppges sällan firmorna vara ett problem, och de ställer i undantagsfall till ordningsstörningar på läktaren, men ett dilemma är att de är dåliga förebilder för unga människor, menar en intervjuperson:

– De står där i sina svindyra märkeskläder och ser tuffa ut och använder sig av ett språk som absolut inte hör hemma på en match ... eller någon annanstans heller. Droganvändningen är utbredd bland dem. De unga killarna tycker ju att de där är skit-coola och vill bli såna. Ofta drar ju firmorna till sig ungdomar som har problem med låg självkänsla, taskiga hemförhållanden och så vidare, (Intervju med en tidigare supporterpolis)

Supporterpolisen menar också att en ”svans yngre förmågor” i princip helt utan koppling till fotbollsläktarna syns i dessa sammanhang och att det sker en nyrekrytering av unga människor (seminarium 1). Baksidan är att firman kan bli ett sätt för många ungdomar att ”göra kriminell karriär” (Pettersson, 1998). I skolan och arbetslivet uppges de ha små möjligheter att stärka sin självkänsla och skaffa sig en identitet. I en firma kan de emellertid genom sina handlingar få sociala belöningar enligt ”huliganers egen prestigeskala” (Pettersson, 1998). Ytterligare skäl till att de organiserade slagsmålen och firmakulturen ses som problematiska är att företeelsen uppges kunna orsaka otrygghet bland ”vanliga” människor som blir vittne till de uppgjorda fighterna. Vissa deltagare på seminarium 1 och 2 menar att konsekvensen exempelvis kan bli att barnfamiljer väljer att titta på matchen på tv i stället för på arenan. Att ha en mer blandad publik bedöms ha en lugnande inverkan på ordningsstörningar.

Kända åtgärder: supporterpolis/underrättelseverksamhet, ordningsvakter, polis, kameraövervakning, tillträdesförbud, sociala åtgärder.

Hot och trakasserier

Mellan supportergrupper och klackar förekommer ofta verbala aggressioner, hotfulla gester och utfall gentemot motståndarlaget, domare eller spelare (Larsen, 2004). En svensk landslagsmålvakt blev exempelvis trakasserad vid ett tillfälle och det förekom ett antal homofobiska uttalanden riktade mot honom (Brännberg, 1997). Det förekommer även rasistiska tillmälen mot färgade spelare i form av apliknande ljud som utstöts när dessa befinner sig på planen (Brännberg, 1997). Missnöje från supportrar som riktas mot den egna klubbens ledning inträffar emellanåt (seminarium 1). Ett exempel på detta missnöje är när någon lämnade ett stort grishuvud vid kansliet hos en allsvensk fotbollsklubb:

/.../ Men sanningen är att klubben vid ett flertal tillfällen den här säsongen har utsatts för olika attacker mot kansliet. Den värsta inträffade strax efter det att [en spelare] såldes /.../ och sägs vara ett visat missnöje mot att [man] inte värvade en ordentlig ersättare. – Det stämmer att det förekom ett grishuvud vid något tillfälle, men det avlägsnades omedelbart, säger [en säkerhetsansvarig]. (www.expressen.se, 2006-08-30)

Hot och grövre trakasserier mot aktiva, ledare och domare är dock ett relativt nytt inslag i den idrottsanknutna brottsligheten (Ds 1998:38). Att spelare och ledare hotas och trakasseras tycks dock ha ökat i om-

fattning anser Jönsson och Kuick (2005). Ett exempel på detta är när en spelare i ett allsvensk lag sent en kväll efter en match stötte på några firmamedlemmar. Supportrarna ska ha blivit upprörda över att spelaren var ute på en sen krogrunda och konfronterat honom, varpå handgemäng uppstod. Efter händelsen har hot riktats mot spelaren ifråga och kors placerats utanför hans bostad (SvD, 2007-07-22). På en hemsida knuten till en firma krävs att spelaren ber om ursäkt och lämnar klubben:

– [Namn på spelare] har gjort bort sig en gång för mycket... och har genom sitt agerande pissat alla supportrar i ansiktet, skriver man bland annat och fortsätter: – Han förtjänar bara vårt förakt och kommer behandlas som skit ända tills han är borta från klubben för alltid. [Namn på spelare] är att betrakta som "persona non grata" i [namn på klubb]. På svenska: Icke önskvärd. (www.aftonbladet.se, 2007-07-19)

Andra hot mot idrottsprofiler under 2007:

24 maj: En tränare i Degerfors hoppar av efter en rad hot mot honom och hans familj. Bland annat skruvade någon loss tre hjulmuttrar på hans bil.

26 maj: Efter Hammarbys förlust mot Elfsborg hotas tränaren av uppretade supportrar. "Det kommer att gå likadant för dig som för Degerfors tränare", skriker en av männen.

1 september: En Malmötränare tvingas ta hjälp av polis och vakter för att ta sig från Malmö stadion efter 0–0 mot Trelleborg. "Du ska bort nu, är du så jävla dum att du inte begriper det", vrålar en supporter.

23 september: Inför ett upphaussat Stockholmsderby kastas det in en rökfackla i trappuppgången där några spelare bor. Någon sprejar även okvädningsord på spanska på väggarna inne i huset. (www.kvp.se, 2007-10-04).

Kända åtgärder: polis, lagstiftning, sociala åtgärder, böter för klubbarna samt tillträdesförbud.

Inventering av åtgärder i Sverige

Det har publicerats några få svenska rapporter om olika åtgärder och metoder för att minska ordningsstörningar inom fotbollen¹³. Som nyss nämnts finns det flera olika typer av idrottsrelaterade ordningsstörningar och flera olika grupper av gärningsmän. Därför är det viktigt att det finns varierade åtgärder för att kunna förebygga brott, från mjuka nypor som upplysning och information till hårdare tag med underrättelsetjänst och punktmarkering av aktiva firmamedlemmar (jämför Korsell och Nilsson, 2003).

Vilka typer av gärningar och gärningsmän det är fråga om bestämmer således även vilken typ av åtgärder som bör sättas in (Visser och Weisburd, 1998). Lösningen på ett problem kan följaktligen innebära en rad olika typer av åtgärder. I princip alla deltagare på de två seminarierna påpekade vikten av att rikta åtgärderna rätt – om de drabbar alla supportrar, även de skötsamma, försämras relationen mellan föreningen/polisen/ordningsvakter och supportrarna, vilket kan leda till att risksupportrarna får en större rekryteringsbas.

Samtidigt är det viktigt att hitta en balans mellan säkerhet och upplevelse:

Changes in the infrastructure of stadia (fences, cameras, all-seater stadia) make surveillance and separation of fans easier, as do ticketing arrangements. However, a one-sided focus on security measures may be detrimental to an atmosphere of friendliness (Adang och Valk, 1999:7).

På Brå:s seminarier menade många deltagare att en viktig åtgärd för att komma till rätta med ordningsstörningarna inom fotboll – kanske till och med den viktigaste – är att alla aktörer har en samsyn på vad problemet består i. På seminarierna uttryckte deltagarna också att de upplever sig sakna en policy som tydligt anger vilken aktör som är ansvarig för vad (seminarium 1 och 2). Deltagarna efterfrågar även en huvudman som driver frågan.

/.../ att vi i Sverige har flera olika huvudmän är ett problem med all samverkan. I Sverige finns inget eller ingen som håller de olika intressena och aktörerna ihop. EN huvudman måste sköta kontakterna och samla alla aktörer och låta dem mötas utan att ha något egenintresse. På central nivå måste en praxis skapas och drivas. Som det ser ut i dag är det SvFF mot klubbarna, det

¹³ Se till exempel Brå-serien: Brå, 1985:14; Brå, 1985:16; Brå, 1986:2; Brå, 1986:3; Brå, 1986:10, Ds 1998:38 samt Gemensamt arbete mot läktarvåld, 1997.

vill säga inget samarbete! /.../ SEF¹⁴ och SvFF bör tvinga klubbarna att följa deras regler. /.../ Alla klubbar jobbar olika med problemet och har olika syn. Kunskapen måste öka angående masskontroll för att försäkra andra besökares säkerhet. Det är viktigt att ha ett gemensamt förhållningssätt. Alla aktörer måste stå enade. (Seminarium 2)

Dessa viktiga punkter återfinns i sista kapitlet, *Framtida strategier*.

Det finns ett antal åtgärder som syftar till att påverka ordningsstörningar inom fotboll. För att göra det mer överskådligt har åtgärderna delats in i tre kategorier. De sociala, situationella och repressiva åtgärder.

Sociala åtgärder

De sociala åtgärderna syftar till att försöka påverka en persons benägenhet att begå brott. Oftast riktas arbete med social brottsprevention mot barn och ungdomar och har ett långsiktigt mål. Det kan till exempel vara åtgärder som syftar till att öka självkontrollen och därmed förmågan att motstå frestelser och provokationer. Vidare kan det handla om att stärka anknytningen till det ”konventionella” samhället eller ett positivt nätverk som ger spänning, gemenskap och status utan att det leder till handlingar som strider mot lag och andra samhällsnormer. Att splittra ett antisocialt nätverk ingår också i de sociala åtgärderna (Lab, 2000). En tidig debut i allvarlig brottslighet liksom en upprepad brottslighet innebär en risk för bland annat kriminalitet (Sarnecki, 1987).

Inom fotbollsområdet handlar ofta de sociala åtgärderna om att stärka den positiva supporterulturen, det vill säga att vara engagerad och heja fram sitt lag, och att visa ungdomar andra alternativ än att slåss för att vara en bra supporter.

Påverka supportrars attityd och värderingar

Några av de större klubbarna i Allsvenskan har i dag någon sorts program som syftar till att påverka supportrarnas attityd och värderingar när det gäller uppförande på fotbollsmatcher. Det preventiva syftet är att öka individens anknytning till ett mer positivt nätverk och stärka individens självkontroll. Några exempel på den typen av åtgärder är:

AIK-stilen – Älska AIK varsamt

AIK-stilen – Älska AIK varsamt är ett förebyggande program som även riktar in sig på supportrar som hamnat eller riskerar att hamna snett i supporterskapet. Programmet samarbetar med kommunen, skolor

---

¹⁴ SEF står för Föreningen svensk elitfotboll och är en intresseorganisation för alla föreningar i Allsvenskan och Superettan.

och fältassistenter och besöker alla sjätteklassare i Solna och föreläser om kamratskap och rätt vägval (www.aikfotboll.se).

Dagens ungdom – Vår framtid

Dagens ungdom – Vår framtid är ett projekt från Helsingborgs IF som riktar sig mot samtliga sjätteklasser runt om i kommunen. Klasserna får bland annat titta på filmer där olika spelare från HIF ger sin syn på etik och moral inom fotboll (www.hif.se).

Fotbollsalliansen

Fotbollsalliansen är ett samarbete mellan AIK, Djurgården, Hammarby och Fryshuset¹⁵. Samarbetet är på gång att utökas och innefatta även Helsingborgs IF. Tillsammans med Fryshuset arbetar i dag Fotbollsalliansen för att främja ett positivt supporterskap. En av grundtankarna är att förhindra ungdomar från att söka sig till de så kallade firmorna. Målet med föreläsningsskampanjen är att nå samtliga högstadieskolor i Stockholms stad. Vid varje föreläsningstillfälle är allsvenska fotbollsspelare från de tre klubbarna inbjudna. Fotbollsalliansens strävan är att skapa ett alternativ för eleverna och visa dem att en supporter inte behöver använda våld för att betraktas som tillräckligt hängiven. Vidare betonar Fotbollsalliansen att supportertrarna har en viktig roll i fotbollsvärlden inte minst för klubbarna som de håller på (www.fryshuset.se).

Ge rasismen rött kort

”Ge rasismen rött kort” är ett exempel på en svensk fotbollsgemensam kampanj som startades i förebyggande syfte för att förhindra att rasismen växer sig stark på läktarna. ”/.../ Rasismen har tyvärr inte bara visat sig på internationell nivå, utan också långt ner i det svenska seriespelet och även inom vår ungdomsfotboll. Det finns tendenser i svensk fotboll som vi måste agera tillsammans emot.” (www.svenskfotboll.se). Kampanjen innebär till exempel att en banderoll med ett antirasistiskt budskap visas på innerplan. Publiken och spelarna får större pappersark med logon ”Ge rasismen rött kort” och vid spelarpresentationen håller alla spelare upp pappret. Lagkaptenerna ska också vid spelarpresentationen på innerplan läsa upp ett budskap om antirasism (www.svenskfotboll.se).

Program Supporter

Program Supporter är ett nätverk av fältarbetare från Stockholms stadsdelar och några kranskommuner. Målet är bland annat att förhindra nyrekrytering till negativt supporterbeteende och minska det destruktiva beteendet på och omkring idrottsevenemang. Program

---

¹⁵ Fryshuset är beläget i Södra Hammarbyhamnen i Stockholm och är en mötesplats för alla men kanske främst ungdomar.

Supporter arbetar både med socialt förebyggande fältarbete och med gängbearbetning. Det unika med Program Supporter är att fältassistenter arbetar över stadsdelsgränserna genom att följa "sina" ungdomar in till arenorna. I samband med matchtillfällena möter fältassistenter i Program Supporter upp och samtalar med ungdomar som avvisats från arenan under pågående match på grund av olämpligt uppförande. Fältassistenter tar kontakt med de ungdomar som finns kvar utanför arenan under pågående match, för att ta reda på varför de dröjer sig kvar utan biljett. De avstyr också konflikter ungdomar emellan och lotsar dem till och från arenaområdet när det är stökigt. Tillsammans med socialjouren tar fältassistenter i Program Supporter hand om berusade ungdomar och kontaktar föräldrarna eller vårdnadshavare. Program Supporter finns numera på flera ställen i landet, exempelvis Göteborg (Program Supporters verksamhetsplan 2008).

Öka känslan av samhörighet och deltagande i klubben

Andra åtgärder syftar till att öka känslan av samhörighet och deltagande i klubben. Genom att stärka relationen till supporterarna, öka delaktigheten och ge supportrar en chans att komma in i det etablerade samhället – här representerat av föreningsliv – bryter man anonymiteten (Sarnecki, 2004). Genom att ingå i klubbgemenskapen ökar den sociala kontrollen och supporterarna påverkas att inte begå brott eller delta i andra antisociala aktiviteter.

Klocktornet

Klocktornet är en del av Djurgårdsandan och syftar till att stärka relationerna mellan supportrar, medlemmar i Järnkaminerna och Djurgården Fotboll. Lokalerna ska vara en daglig mötesplats där spelare, kanslipersonal, ledare och supportrar på ett naturligt sätt kan träffas och umgås. Genom verksamheten i Klocktornet vill klubben skapa möjligheten att knyta många ungdomar till klubben eller hjälpa till med vägledning (www.dif.se).

AIK Stilen Norra

AIK Stilen Norra är en grupp bestående av vuxna som närvarar vid AIK:s hemmamatcher. Syftet är att skapa trygghet och relationer med unga supportrar på och utanför Råsunda. Gruppen rör sig utanför Råsunda 1–2 timmar före matchstart och ungefär en timme efter avslutad match. Under matchen är de utspridda på den norra läktaren. Meningen är inte att AIK Stilen Norra ska ersätta polis, ordningsvakter eller publikvärdar utan finnas för att skapa förutsättningar för goda relationer till supporterarna (www.aikfotboll.se).

Är det effektivt att påverka attityder?

Det är svårt att uttala sig om huruvida dessa åtgärder har någon preventiv effekt eftersom de flesta av dem inte har utvärderats. Framför allt är det för tidigt att uttala sig om det med tanke på programmets långsiktiga idé.

Program Supporter har emellertid utvärderats och bedömningen är att projektet givit erfarenheter som kan användas även för andra former av ungdomsarbete. ”Projektet kan vara en grund för en kommunal modell för att möta olika typer av stadsdelsövergripande problem relaterat till ungdomar som klotter, rasism, vandalisering och missbruk.” (Arevik, 2003).

Det finns ett antal studier (Marsh m.fl., 1996) som visar att det går att uppnå positiva resultat genom att öka känslan av samhörighet med klubben. Enligt Marsh m.fl. (1996) är därför ett rimligt antagande att åtgärder som syftar till att öka supportrars deltagande i klubben leder till att supportrarna blir mindre benägna att förstöra sin klubbs rykte. Green (2006) pekar dock på en motsatt utveckling. Med tanke på fotbollens kommersialisering och professionalisering distanseras elitfotbollen från supportrarna (Green, 2006).

Det är viktigt att ha i åtanke att åtgärder som stärker samhörigheten med klubben huvudsakligen når unga supportrar och knappast dem som redan är etablerade i firmakulturen. Skälet är att firmorna består av personer som i hög utsträckning distanserar sig från vanliga supportrar genom att se sig själva som elitsupportrar. Dessutom förlägger de ofta sina aktiviteter till andra ställen och andra tider än själva matchen (Spaaij, 2005). Vad som framför allt tycks viktigt är att föra en diskussion om vad som ingår i en positiv supporterkultur. Mer om detta återfinns i det sista kapitlet, *Framtida strategier*.

Situationella åtgärder

Syftet med situationell brottsprevention är i första hand att påverka omständigheten kring själva brottstillfället. Här handlar det således om att försvåra möjligheten att begå brott (Brå, 2004:2). Det kan röra sig om åtgärder vid situationer där det lätt uppstår friktion mellan personer (till exempel i kön in till arenan), som i sin tur kan leda till våld och andra brottsliga handlingar men även att öka bevakningen av så kallade hot spots¹⁶ (Sarnecki, 2004).

Nät och stängsel

På många arenor finns ett stängsel som skiljer vissa läktarsektioner från spelplanen för att förhindra att supportrar tar sig in på plan. Ett stängsel kan även användas för att dela av en sektion från en annan i syfte att hålla olika supportergrupperingar separerade.

---

¹⁶ Hot Spots – platser där det förekommer en stor koncentration av brott som till exempel utanför en fotbollsarena.

Ett skräckexempel är när en svensk domare sparkades ned av en åskådare under en allsvensk match år 1995 (www.aftonbladet.se, 2005-03-12). Det ena laget dömdes till en match utan publik samt 370 000 kronor i böter efter den incidenten. Trots detta väljer en del klubbar att inte använda stängsel. Att använda sig av nät eller stängsel upplevs av bland annat klubbar och säkerhetsansvariga som att den positiva läktarkulturen kvävs:

/.../ – Så länge vi inte har murar runt publiken kommer sånt här att kunna hända, säger /.../ säkerhetsansvarig /.../ Att inte ha några stängsel som hindrar åskådare från att ta sig in på plan är ett beslut som Stockholmsklubbarna tagit tillsammans med polisen. – Vi vill ha en positiv läktarkultur och det tycker vi inte att det är om man stänger in supportrarna bakom staket, säger den säkerhetsansvarige /.../. (www.aftonbladet.se 2006-04-28).

Vissa seminariedeltagare menar att nät och stängsel straffar alla supportrar, även dem som aldrig skulle komma på tanken att kasta in något på planen (seminarium 1 och 2).

Metalldetektorer

Under år 2007 prövade IFK Göteborg att ha metalldetektorer på Ullevi, detta för att komma åt insmuggling av bengaler och metallföremål som kan användas som vapen. Klubben har även prövat handdetektorer. Från IFK Göteborgs sida menar man att metoderna fungerat bra men att klubben inte använder sig av dem längre då de orsakade för långa köer¹⁷.

Biljetthantering/separering av supportrar

En grundläggande åtgärd när det gäller ordningsstörningar är att hålla rivaliserande supportrar separerade. Detta gäller såväl utanför som inne på arenan och före, under och efter match.

Supporterpolisen arbetar på stan med att se till att de olika supportergrupperna inte möts och att bråk uppstår. När supportrarna väl kommer till arenan är strävan att hålla grupperingarna separerade. Det sker oftast genom att arrangören har olika inläpp, kanske på olika sidor på arenan och slussar in respektive supportergruppering på en läktare särskilt avdelad för dem (se Brå, 1986:3, s. 64 för en mer djupgående analys).

Några seminariedeltagare betonar att receptet för en framgångsrik supportersektionering är en omsorgsfull biljetthantering, det vill säga att man vid biljettförsäljningen inte blandar rivaliserande supportrar. Bortalaget har rätt att få biljetter till bortamatcherna och det är klubbarna som ska sälja biljetter till sina supportrar. Kvoten är 10 procent

---

¹⁷ Enligt en telefonintervju med person som arbetar med säkerhet på klubben.

av arenans kapacitet (Elitfotbollsmanualen). På seminarium 2 uppger vissa deltagare att detta inte alltid fungerar tillfredsställande. Ett exempel på hur viktigt det är med en genomtänkt biljettförsäljning såg man i en av de allsvenska premiärmatcherna år 2008. Ett stort antal bortasupportrar ville se premiärmatchen:

– Problemet /.../ var att det var premiär och en het match, vilket vi tidigt flaggade för då vi visste att ca 6 000 skulle ta sig dit. Vi ville ha hela södra läktaren så att vi kunde förfoga över två insläpp och slippa mixa supportrar. Vi flaggade redan 2 månader innan men de trillskade in i det sista. [De] ströp till och med försäljningen via Ticnet varpå vi uppmanade alla som kunde, att köpa biljetter och lösa in dem hos oss. Dessutom åkte vi själva ner och länsade köpställen. Det slutade med att vi fick majoriteten av biljetterna på Södra läktaren och att polisen sedan tvingade bort resterande hemmasupportrar. Därtill fick matchstart skjutas upp.” (Intervju med en person i en supporterklubb).

Antalet supportrar var i detta fall mer än de 10 procent som Elitfotbollsmanualen föreskriver men citatet kan ses som ett exempel på betydelsen för de olika aktörerna att kommunicera tydligare. Vikten av kommunikation och samsyn betonas i det sista kapitlet, *Framtida strategier*.

Kameraövervakning

Utrustning för kameraövervakning ska finnas på samtliga allsvenska arenor (www.svenskfotboll.se). Hösten 2007 enades länsstyrelserna, fotbollsklubbarna, arenaägarna och polisen om att kameraövervakning är ett viktigt steg för att minska ordningsstörningar i samband med idrott. Syftet är att de individer som står för ordningsstörningar ska identifieras och portas från matcherna. Tidigare hade polisen hand om övervakningsfilmen vilket var ett problem för klubbarna eftersom polisen inte fick lämna ut övervakningsbanden av sekretessskäl. Konsekvensen blev att det var svårt för klubbarna att veta vilka de skulle ingripa mot (seminarium 1). Numera har emellertid fotbollsklubbarna tagit över kameraövervakningen under matcherna och de är inte bundna av samma sekretess vilket gör att de på ett enkelt sätt kan lämna ut banden till polisen.

Erfarenheter från andra länder visar att kameraövervakning kan minska brottsligheten betydligt, liksom att den även i viss mån kan leda till ökad trygghet (Brå, 2003:11; Brå, 2007:29). I England uppges CCTV ha haft en betydande inverkan på de organiserade ordningsstörningarna (Garland och Rowe, 2000). När det gäller mer oplanerade ordningsstörningar, exempelvis våldsbrott som sker under alkoholpåverkan, tyder erfarenheterna på att kameraövervakningens avskräckande effekt har mindre betydelse (Frosdick och Marsh,

2005:173). Likaså avskräcks mindre erfarna gärningspersoner troligen i större utsträckning än mer erfarna gärningspersoner.

Enligt en intervju med supporterpolisen har kamerautrustningen också blivit bättre, vilket innebär ökad bildkvalitet och större möjlighet för polisen att identifiera personer på övervakningsfilmen. Detta råder det dock delade meningar om, något som följande citat från en seminariedeltagare illustrerar.

– Det här med att kameraövervakningsbilderna skulle vara bra, det stämmer inte. Det finns inte en chans att identifiera någon med dem. Det går inte att urskilja någonting på bilderna.

Kritik framförs alltså mot den tekniska utrustningen som finns på arenorna i dag. Seminarierna ger en bild av att klubbarna i stället använder sig av pressbilder och TV-kanalernas bilder för att identifiera supportrar som står för ordningsstörningar.

Forskning visar att kännedomen om kameraövervakningen bör vara god bland dem som kan komma att beröras av den. Detta får stöd av en del av seminariedeltagarna som menar att skyltningen kan förbättras på arenorna. Många och tydliga skyltar och även andra informationskanaler bör alltså användas i samband med åtgärden (seminarium 1). Den långsiktiga effekten blir sannolikt större om det finns möjlighet att dessutom avbryta eller klara upp brott (utreda/bevisa) med hjälp av övervakningen. Mycket talar också för att publicitet om brott som klarats upp med hjälp av kameraövervakning kan bidra till minskad brottslighet (Brå, 2003:11). Kameraövervakning är en åtgärd som återfinns i det sista kapitlet, *Framtida strategier*, under punkten ”Öka säkerheten på arenorna”.

Transportera bort supportrar

Polisen har möjlighet att transportera bort supportrar som deltar i ”ordningsstörande folksamlingar”. Dock har åtgärden haft begränsat resultat, särskilt i städer med ett välutbyggt kommunikationsnät, där de borttransporterade supportrarna snabbt kan ta sig till platsen igen.

– Som lagen är i dag fungerar den inte alls, framför allt inte i Stockholm. Om man kollar på det allmänna kommunikationsnätet där så kommer de man skjutsar iväg tillbaka lika fort som de är ivägskjutsade, säger [en supporterpolis] (www.dn.se, 2008-07-23).

I en departementspromemoria (Ds 2008:54) föreslås att polisen ska få möjlighet att transportera bort dem som stör ordningen upp till två timmars resa bort. Dock får inte polisen köra dem längre bort än vad situationen kräver.

Pyroteknikhundar

IFK Göteborg var först ut med att använda så kallade pyroteknikhundar i avsikt att nosa upp den pyroteknik som smugglas in på arenan. Pyroteknikhundarna arbetar vid entréerna och på läktarna för att leta upp undangömda bengaler och liknande. Vid åtskilliga av de matcher där pyroteknikhundar använts har ett antal pyrotekniska varor hittats och följaktligen har dessa matcher i princip varit förskonade från pyroteknik. Problemet är att det ännu inte finns så många utbildade pyroteknikhundar¹⁸. Ett annat problem med pyroteknikhundar är att det är dyrt att använda dem, vilket har lett till att IFK Göteborg, trots goda resultat, inte längre använder sig av metoden¹⁹.

Publikvärdar

En publikvärd är ofta en supporter och enligt Riksidrottsförbundet bör han eller hon vara medlem i den aktuella idrottsföreningen. För att bli publikvärd ska man vara minst 18 år och får inte vara kriminellt belastad. Publikvärdarna arbetar i särskilda jackor och ska vara väl synliga (www.rf.se). En publikvärd kan bistå ordningsvakter och polis med förebyggande säkerhetsåtgärder. Vid bortamatcher svarar publikvärdarna för det egna lagets supportrar vid den tilldelade entrén och läktarsektionen och ofta sköter de även visiteringen av det egna lagets supportrar (www.svff.se).

Vanligen arbetar publikvärdarna ideellt, även om trenden går mot en ökad professionalisering (seminarium 1) där klubbarna hyr in publikvärdar från säkerhets- och evenemangsbolag. Enligt en intervju-person på Rikspolisstyrelsen (RPS) är denna utveckling bra eftersom man då kan ställa högre krav på deras arbete. ”Det är svårt att begära att de ska stå med ryggen åt matchen hela tiden.” Samtidigt menar vissa att det finns ett stort symbolvärde med ideellt arbetande supportrar. Att ha personal som kan kommunicera med publiken utan att det upplevs som myndighetsutövande är viktigt. Vissa deltagare på seminarium 1 ger uttryck för en rädsla att avlönade publikvärdar blir som väktare, vilket anses vara ytterligare ett steg mot att bli mer myndighetsutövande (seminarium 1). I länder som England, Belgien och Danmark med flera har man emellertid redan, av klubbarna anställda, professionella stewards och det bedöms vara positivt (Council of Europe, 2005).

Supporterpolis/underrättelsearbete

England var först med att införa supporterpolis och underrättelsearbete (Frosdick och Marsh, 2005) men numera har alla svenska klubbar i Allsvenskan och Superettan en supporterpolis knuten till sig. Supporterpolisen arbetar med supporterproblematik kring idrott, framför

¹⁸ Enligt en säkerhetsansvarig på en Stockholmsklubb.

¹⁹ Enligt en telefonintervju med en säkerhetsansvarig på en klubb.

allt fotboll men också exempelvis ishockey och bandy. Vid allsvenska fotbollsmatcher är supporterpolisen ute på stan före och efter match och på arenan under matchen. Deras uppgift är att lokalisera och följa firmagrupperingarna för att förhindra bråk. När det gäller yngre risksupportrar som ännu inte fyllt 18 år arbetar supporterpolisen i Stockholm socialpreventivt tillsammans med Program Supporter och föreningarna med att stödja unga supportrar, som inte helt är fast i firmorna, att bryta sitt negativa beteende. Att bryta risksupportrarnas anonymitet är en viktig del av den situationella brottspreventionen. Supporterpolisen har stor kännedom om vilka risksupportrarna är och tanken är att de ska tjänstgöra som kunskapsbank för ordningspoliser som arbetar kring matcherna. Dessutom fungerar supporterpolisen som polisinsatschefens ögon och öron och delger denne beslutsunderlag (Supporterpolisens årskrönika, 2007). Enligt Garland och Rowe (2000) är dock polisens underrättelsearbete inriktat på redan kända huliganer och firmor. Spontana ordningsstörningar och våldssituationer kan därför knappast förutses med den metodiken.

En stor del av en supporterpolis arbete uppges gå ut på att åstadkomma hög status inom supportergrupperingarna eftersom det ger möjlighet till informationsläckage. Att ha informatörer är angeläget och supporterpolisen menar att denna bit fungerar väldigt bra. Supporterpolisen uppges att de måste bygga upp relationer som baseras på förtroende. Kompetens och förtroendekapital samt en förmåga att sortera informationen uppges vara viktig. Supporterpolisen menar att den alltid får veta vad som är på gång inom firmorna men att den kanske inte alltid har möjlighet att agera (seminarium 1).

En fråga om det inte vore en god åtgärd att ”punkta ut” eller ”störa ut” de värsta bråkstakarna framfördes på seminarium 1:

– Problemet är att polisen inte har någon metodik att arbeta med huliganerna utan vill att klubbarna ska göra det. Polisen ringde mig och sade: [En firma] är på ingång, de har slagits i [svensk stad] – släpp inte in dem! Men vi kan ju inte göra allt. /.../ Varför stoppade inte polisen dem under deras tre mil långa färd mot arenan? Om man nu kan avvara 250 poliser till ett derby – varför sätter man inte en polis på varje känd huligan? Det ska vara jobbigt att vara huligan. Supporterpolisen borde störa ut huliganer på andra dagar än matchdag.

Supporterpolisen i Stockholm och Göteborg menar dock att det varken är möjligt ur personell synvinkel eller av någon större vikt eftersom risksupportrarna många gånger slåss på någon annan dag än matchdagen och då är den polisiära beredskapen inte lika stor (seminarium 1). Dock finns det ett annat syfte med punktmarkering och det är att genom att lagföra vissa av individerna i en firma splittra eller åtminstone rejält försvaga grupperingen. Det har dock visat sig

svårt att få till stånd fällande domar mot personer som deltagit i upplopp eller organiserade bråk. I en rapport om narkotikabrottslighetens organisationsmönster påpekas vikten av att inrikta myndigheters arbete mindre på att följa narkotikan och i stället fokusera mer på pengarna eftersom det är då man skadar nätverken som mest (Brå, 2005:11). En tänkbar strategi i detta fall är således att rikta resurserna mot andra delar av firmamedlemmarnas brottsliga verksamhet, till exempel narkotikabrottsligheten.

– Polisen borde punktmarkera de 20 som håller på, som man har gjort mot nynazisterna och mc-gängen. De är ju så narkotikapåverkade att de är självlysande! (Seminarium 3)

Resa med laget

I mån av tid reser supporterpolisen även med "sitt" lag när lagen spelar i andra städer. På seminarium 1 gav deltagarna uttryck för vikten av att supporterpolisen ges tid och utrymme att fullfölja detta arbete eftersom de kan hjälpa den lokala polisen att peka ut vilka supportrar som kan tänkas ställa till med bråk (seminarium 1). Några forskare som deltog i seminarierna menar att relationen mellan huvudstad gentemot övriga storstäder och landsbygd upplevs som ansträngd och att supporterpolisen är användbar när det gäller att "medla" mellan besökande lags supportrar och den lokala polisen (seminarium 1 samt Green 2006). Detta bidrar också till att polisen kan ha viss urskiljning och inte behandla alla supportrar som ett potentiellt hot mot ordningen (seminarium 1).

Olika arbetssätt i landet

Supporterpolisen arbetar på lite olika sätt runt om i landet och det finns ibland olika åsikter om vilken arbetsmetodik som fungerar bäst. I Stockholm sker arbetet mer underrättelsebetonat och man arbetar mer med hotbilsbedömningar och utredningar än i Skåne och Göteborg. I både Malmö och Göteborg arbetar supporterpolisen i uniform till skillnad mot i Stockholm där man är civilklädd. En supporterpolis i Malmö menade att det inte är någon mening för dem att arbeta civilt eftersom "busarna känner oss ändå". I Malmö och Göteborg anser supporterpolisen det vara en styrka att de är kända av alla supportrar och menar att det bidrar till att bryta anonymiteten mellan supportrar och polis, vilket kan leda till ökad förståelse för varandras utgångspunkter, men även genom att det uppges öka möjligheterna att upptäcka och identifiera de supportrar som begår brott (intervju med supporterpolisen i Malmö). Detta menade man var en förklaring till att problemen är mindre i Malmö och Göteborg (seminarium 1 samt intervju med supporterpolisen i Malmö).

Supporterpolisen skickar även brev till föräldrar och socialtjänsten

när de ingriper mot ungdomar under 18 år. Supporterpolisen i Skåne har en något annorlunda arbetsmetodik och gör hembesök då man upplever är att brev har en tendens att inte nå rätt mottagare eller inte uppnå full effekt. Man tycker sig märka att de ungdomar som varit föremål för ett polisingripande och får ett hembesök, ofta inte förekommer igen (enligt en intervju med en supporterpolis i Malmö).

I syfte att öka supporterpolisens kompetens och att få till stånd en enhetlig arbetsmetodik kommer Rikspolisstyrelsen under 2009 att införa en nationell utbildning för alla supporterpoliser.

Kringarrangemang/Öka karnevalsstämningen runt fotbollen

Kringarrangemang i form av musik, uppträdanden och aktiviteter, är en metod som diskuterades redan i mitten av 80-talet i Sverige (Brå, 1986:3). Grundtanken är att ju trevligare stämning det är utanför arenan, desto mindre vill åskådarna bråka (Ds 1998:38). Deltagarna på de två seminarierna anser att man måste försöka påverka gatubilden.

– Det ska inte se ut som det är krig utanför arenan med en massa poliser med dragna batonger som springer runt och är hotfulla (seminarium 2).

– Om man ser barnfamiljer och andra supportrar ha roligt och festligt är det inte lika lätt att bete sig illa (seminarium 1).

Kringarrangemang bedöms även kunna locka åskådare att komma tidigare till matcherna och då undviks det kaos som ibland uppstår vid inpassering när stora mängder åskådare kommer strax före matchstart (seminarium 1 och 2). Dessutom skapas utrymme för en omsorgsfull visitering av åskådarna. Deltagarna på både seminarium 1 och 2 förmedlar dock en bild av att det ofta är svårt att få tillstånd av polisen att anordna olika typer av kringarrangemang då polisen eftersträvar att ha så fri uppsikt som möjligt över området utanför arenan. Detta för att ha bättre överblick när firmor och andra risksupportrar är på intågande till arenan.

Denna åtgärd återfinns i rapportens sista kapitel under rubriken ”Åtgärder för en ökad positiv stämning”.

Repressiva åtgärder

De repressiva åtgärderna innebär att betydelsen av straff och lagar betonas. Några europeiska länder, som England och Italien, anses ha lagt tonvikten på repressiva åtgärder, bland annat i form av lagar och övervakningsmetoder, för att få bukt med sina fotbollsrelaterade problem (Frosdick och Marsh, 2005). I England anser man sig ha fått bukt med problemen i de högre serierna, men enligt Frosdick och

Marsh (2006) finns tecken på att det skett en omfördelning²⁰, det vill säga att problemen förflyttats till de lägre serierna där säkerheten inte är lika omfattande (se även Green, 2006). På seminarium 1 menade vissa deltagare att en nackdel med Englands repressiva åtgärds paket var att det ansågs ”ha tagit bort det roliga i fotbollen”, det vill säga en publik som kan sporten och står för läktarstämningen genom att leva ut sina känslor.

Frosdick och March (2006) hävdar att de repressiva åtgärderna i Italien inte varit särskilt framgångsrika eftersom Italien har omfattande problem med exempelvis kravaller och dessutom flera fotbollsrelaterade dödsfall. Risken med repressiva åtgärder är att det bedöms kunna stärka subkulturen vars medlemmar på olika sätt då gör motstånd mot lagstiftaren och myndigheterna (Sarnecki, 2004). Vissa röster menar att den repressiva metoden har betonats väl mycket i Sverige, på bekostnad av mer kommunikativa metoder (Jönsson och Kuick, 2005:10).

Nedan följer en genomgång av de åtgärder av mer repressiv karaktär som används i Sverige.

Lagar, regler, förbud, avstängning, spel inför tomma läktare och böter

Förutom spelregler på planen är fotbollsklubbarna underställda tävlingsbestämmelser som Svenska fotbollförbundet²¹ (SvFF) har fastställt.

I dessa stipuleras bland annat att:

- Arrangerande och gästande förening är ansvarig för sina respektive spelares, ledares och supportrars uppförande i samband med och under match.
- Arrangerande förening är skyldig att informera publiken om vilka ordningsregler som gäller i samband med och under match. Dessutom ska arrangören se till att det råder god ordning bland publiken och vidta åtgärder för att skydda funktionärer och spelare för eventuella övergrepp.
- Föreningarna är skyldiga att identifiera och stänga av sina respektive ordningsstörande supportrar genom så kallad arrangörsavstängning och/eller att ansöka om tillträdesförbud²².

---

²⁰ Omfördelningsprincipen innebär att en minskning av brott inte beror på att man förebyggt brotten utan att de flyttar från en plats till en annan eller från en tidpunkt till en annan och så vidare (Se Clark och Eck, 2006:1).

²¹ Svenska Fotbollförbundet har till uppgift att främja och administrera fotbollen i landet och att företräda den utom landet. Svenska Fotbollförbundet är anslutet till Sveriges Riksidrottsförbund (RF) samt till Fédération Internationale de Football Association (FIFA) och Union des Européennes de Football (UEFA). SvFF ska följa de nämnda organisationernas stadgar och regler.

²² Lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang.

Om en förening bryter upprättad överenskommelse eller på annat sätt visar brister i sitt arrangemangsansvar kan föreningen åläggas att betala en straffavgift om högst 25 000 kronor till SvFF. Likaså om en klubbs supportrar under eller i anslutning till match inom arenan avfyrat raketer eller antänt andra pyrotekniska pjäser, kastat föremål som medfört personskada eller inneburit fara för personskada, olovligt beträtt spelplanen och därmed skapat ordningsstörning kan klubben åläggas att betala en straffavgift om högst 25 000 kronor och dessutom upp till 500 000 kronor i böter till SvFF.

Övriga påföljder för klubbarna kan innebära att

- en eller flera matcher spelas på annan arena än föreningens ordinarie hemmaplan
- en eller flera matcher spelas inför tomma läktare
- en eller flera av föreningens hemma- och/eller bortamatcher ska spelas med en eller flera för åskådare stängda läktarsektioner och/eller
- att en förening åläggs att sätta upp nät eller annat skydd framför läktarsektion.

Ett nytt lagförslag (Ds 2008:20) om åtgärder som ska minska ordningsstörningar i samband med idrott är ute på remiss och föreslås träda i kraft i juli 2009. I departementspromemorian lämnas förslag till straffsanktionerade förbud mot beteenden som hotar ordning och säkerhet på idrottsanläggningar. Ett högt bötesbelopp anses avskräcka åskådare från att begå den typen av ordningsstörningar (seminarium 2).

På seminarierna framförs en fråga om varför inte en del av de bötesbelopp som SvFF utfärdar med stöd av fotbollens regelverk kan gå till en fond, där klubbarna kan ansöka om bidrag till de sociala projekt som många av dem driver.

Antikrundan eller Sportspegeln

Under intervjuerna och seminarierna betonas vikten av att hela rättskedjan förstår problematiken med fotbollsrelaterade ordningsstörningar. Några intervjupersoner som arbetar med supporterproblematiken berättar att de upplever att andra poliser, åklagare och domare inte tar problemet på allvar och att det kan kännas som ett lönlöst arbete många gånger:

– Dessutom så finns det inga utredare när vi väl har gripit en huligan. De suckar och himlar med ögonen och vill bara släppa ut honom så fort som möjligt. De tycker att det rör sig om skit-ärenden. Ofta handlar det ju om försök till misshandel och ringa narkotikabrott och sånt men de här människorna måste ju se att

det finns konsekvenser. Det är viktigt att lagföra dem. /.../ och även om vi gör det så händer det ju inget sen. Åklagarna har ingen aning om vad de ska göra och verkar inte vara så intresserade. De måste få ökad kunskap (enligt en tidigare supporterpolis).

En supporterpolis uttrycker sig så här på seminarium 1:

– Man måste ha åklagare och domare som inte bara tittar på Antikrundan utan även Sportspegeln – de känner ju inte till varan. Förståelse är viktigt för att kunna hantera varan.

Pyroteknik

Enligt fotbollens tävlingsbestämmelser i Sverige är det sedan år 2007 helt förbjudet att använda pyroteknik på fotbollsarenor på grund av säkerheten (6 kap 2 § SvFF:s tävlingsbestämmelser²³). Överträdelse av förbudet leder till böter för den förening vars supportrar använt pyroteknik.

Det förekommer att pyroteknik förs in på arenorna utan tillstånd och används under pågående match, vilket kan medföra fara eller skada för åskådare, spelare och övriga personer som befinner sig där. Lagföring sker då ofta med stöd av bestämmelser i ordningslagen (1993:1617), vilket bland annat medför att lagföringen enbart avser *brukande* och att påföljden stannar vid ”ett måttligt bötesstraff” (Ds 2008:20).

Av de brottsbalksbrott som oftast kan bli aktuella att tillämpa när pyrotekniska varor används på arenorna kräver vissa, såsom misshandel och vållande till kroppsskada eller sjukdom samt i många fall även allmänfarlig vårdslöshet, att någon viss effekt uppkommit på grund av användningen. Framkallande av fara för annan kräver förvisso inte att någon effekt har inträffat, men åklagaren måste bland annat kunna styrka att gärningspersonen handlat grovt oaktsamt och i det särskilda fallet verkligen utsatt någon för fara för, till exempel svår kroppsskada (Ds 2008:20).

Det nya lagförslaget (Ds 2008:20) innebär ett totalförbud att inneha och använda pyrotekniska varor i samband med idrottsarrangemang. Straffpåföljden föreslås bli dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Konsekvensen av ett sådant avgränsat förbud skulle till exempel innebära att det är förbjudet att tända eller inneha, en bengalisk eld vid ett idrottsarrangemang men inte vid en musikkonsert som

---

²³ Enligt 6 kap 2 § SvFF:s tävlingsbestämmelser är arrangerande och gästande förening ansvarig för sina spelares, ledares och supporters uppförande i samband med och under en match.

anordnas på samma plats. I lagförslagets nuvarande utformning kan den betraktas som en ”huliganlag”.

Det kan vara svårt att få bukt med pyroteknikproblemet då supportrar fortfarande kan vara relativt anonyma på läktaren, det vill säga det kan vara svårt att identifiera en supporter som använder pyroteknik.

Inkastande av föremål på plan

Det är självklart förbjudet enligt idrottens regelverk att kasta in föremål på spelplanen, och överträdelser kan leda till böter för den förening vars supportrar kastat in föremål²⁴. I Ds 2008:20 föreslås en straffskärpning mot att kasta in föremål på plan i samband med idrottsarrangemang. Med dagens lagstiftning är det svårt att lagföra den som kastar, även om en person på planen träffas måste åklagaren kunna påvisa ett uppsåt att skada. Straffpåföljden föreslås bli dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

På seminarierna menar vissa deltagare att det är viktigt att alla aktörer har en gemensam inställning och ställer sig bakom det faktum att det är olämpligt och i vissa fall även farligt att hänge sig åt beteenden som ovan. Ett exempel på den varierande synen hos de olika aktörerna är en fotbollsmatch i Allsvenskans inledning, 2008. Under matchen kastades ett antal föremål in på planen på grund av att fansen var missnöjda med ett domslut. Två av spelarna vägrade att uttala sig kritiskt om supportrarna:

– Jag kommer aldrig att kritisera våra egna fans. Jag är ett fan själv, jag vet hur man blir när saker och ting inte går ens väg. Det är inte rätt, men jag tänker aldrig kritisera [våra] fans /.../ säger en /.../spelare (www.aftonbladet.se, 2008-04-15).

En annan lagkamrat uttalar sig i tidningen och menar att supportrarna gjort något bra som fått matchen avbruten eftersom spelarna faktiskt behövde en paus (www.aftonbladet.se, 2008-04-15). Uttalanden i stil med detta hör till ovanligheterna men ett flertal deltagare på seminarierna menar att den typen av yttranden kan ställa till stor skada.

På seminarium 1 efterfrågade deltagarna ett tydligare agerande från klubbar och spelare att säga ifrån. Några seminariedeltagare menar att spelarna har ett viktigt ansvar, de är trots allt idoler, kanske i synnerhet för yngre supportrar. Enligt uppgift från intervjuer med polis, ordningsvakter och klubbar är det många gånger de yngre supportrarna och inte firmamedlemmar som kastar in föremål på plan. Därför är förutsättningarna stora att kunna påverka de yngre supportrarna, exempelvis genom att spelarna tar tydligt avstånd från att

²⁴ 6 kap 2 § SvFF:s tävlingsbestämmelser.

föremål kastas in på plan. En tanke kan därför vara att ha med en beteendeklausul i kontraktet (seminarium 3).

Med tanke på att fotbollspelare och andra kan utsättas för hot och trakasserier (se sidan 29) av firmagrupperingar kan det emellertid vara svårt att kräva att enskilda spelare och tränare ska fördöma supporterarnas beteende. Spelarna har dock ett stort symbolvärde och det ter sig viktigt att vara medveten om detta.

Planinvasioner

Enligt fotbollens tävlingsbestämmelser i Sverige är det förbjudet att olovligen beträda spelplanen och överträdelse kan leda till böter för den förening vars supportrar beträtt planen²⁵. Den nuvarande lagen har inneburit att den som obehörigen tar sig in på plan under pågående match gör sig skyldig till olaga intrång, vilket vanligtvis bestraffas med böter. Dock framkommer i Ds 2008:20 att ett bekymmer är att händelser där åskådare sprungit in på planen har bedömts olika. Lagen bedöms således inte haft tillräcklig verkningssgrad och därför omfattas även planinvasioner av det nya lagförslaget som presenterades i mars 2008 (Ds 2008:20). I det nya lagförslaget råder förbud att beträda planen och straffpåföljden är dagsböter eller fängelse i högst sex månader. I förslaget har också det fysiska rummet utökats till att inte endast gälla spelplanen utan även område gränsande till spelplanen eller plats dit allmänheten inte har tillträde.

Tillträdesförbud

De flesta länder i Europa har någon form av tillträdesförbud (Council of Europe, 2005). Det svenska lagstodet för att utestänga kända våldsvarkare från arenorna finns i lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang, även kallad huliganlagen. Sedan den 1 juli 2005 är det genom ett straffsanktionerat tillträdesförbud möjligt att utestänga en person från en idrottsanläggning när idrottsarrangemang anordnas på platsen. Det förmodade brottet ska till sin typ vara sådant att det kan anses vara ägnat att störa ordningen eller säkerheten under matchen. Sådana brott kan till exempel vara misshandel och skadegörelse. Vid riskbedömningen ska särskilt beaktas om personen tidigare har begått ett sådant brott under eller i samband med idrottsarrangemang.

I dag är det bara idrottsorganisationer som kan ansöka om tillträdesförbud. Antalet ansökningar om tillträdesförbud har hittills varit relativt få och ett skäl till detta sägs vara att klubbarna har haft svårt att få tag i de uppgifter som behövs för att göra en ansökan. Firmorna gör många gånger upp om plats och tid och slåss med varandra långt från arenan och enligt den nuvarande lagen tillåts inte polisen informera idrottsarrangörerna om vilka personer som varit inblandade

²⁵ 6 kap 2 § SvFF:s tävlingsbestämmelser.

de i bråken. För klubbarna har deras enda möjlighet varit att försöka identifiera dem via bilder i press och tv för att kunna utestänga dem vid senare tillfälle. Ett annat skäl uppges vara att vissa klubbar är oroliga för att utsätta firmamedlemmar för sanktioner som avstängning, då man fruktar att utsättas för hot och trakasserier.

– *Klubbarna vågar inte stänga av de här killarna, de är grova kriminella. De lever för tätt inpå varandra. Kansliet kommer ju i kontakt med de här killarna flera gånger i veckan* (seminarium 1 och 3).

Deltagare på seminarierna berättar att det finns klubbrepresentanter som uttrycker en oro för att utsättas för trakasserier och hot. Till följd av att det, enligt en företrädare för Rikspolisstyrelsen, inte förekommer särskilt många anmälningar om detta är det svårt att ha någon säker uppfattning om hur vanligt hot och trakasserier mot klubbrepresentanter är.

I det nya lagförslaget (Ds 2008:20) föreslås att även polisen ska få möjlighet att ta initiativ till tillträdesförbud. Detta kan bli aktuellt om polisen ingripit mot idrottsrelaterat våld, när händelsen inträffat utanför en idrottsanläggning och idrottsorganisationerna därför saknar tillräcklig information om händelsen. Polisen ska även ges möjlighet att få ett muntligt tillträdesförbud från åklagaren som gäller omgående (ett så kallat interimistiskt tillträdesförbud). Detta ska kunna användas då bråk inträffar några timmar före match så att risksupportrarna förbjuds att se matchen på arenan. Ett tillträdesförbud gäller för viss tid upp till ett år. Den som bryter mot ett tillträdesförbud döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Att polisen ges möjlighet att ta initiativ till tillträdesförbud är en åtgärd som välkomnas av deltagarna på seminarierna.

Visitering av åskådare

Visitering av åskådare är en åtgärd som vidtagits länge i Sverige (Brå, 1986:3). Syftet är att avvisa åskådare som uppträder störande eller är berusade eller påverkade av narkotika. Visiteringen ska också förhindra att alkoholhaltiga drycker medförs. Kontrollen gäller även föremål som kan orsaka skada, till exempel flaskor som kan kastas ned på planen, vapen, järnrör, flaggstänger och pyroteknik (Brå, 1985:16). Varje förening ansvarar för visitationen av sina supportrar. Visitering av åskådare sker i en civilrättslig överenskommelse mellan åskådare och arrangör. Oftast är det publikvärdarna som sköter visiteringen av supportrarna (du Rées Nordenstad, 1998).

De flesta seminariedeltagare och intervjupersoner anser att insläppskontrollen är ett område där det ofta uppstår köer som kan vålla irritation och ibland skapa risk för bråk. Ofta sker en intensiv publiktillströmning strax före matcherna vilket ibland leder till svå-

righeter att klara en noggrann visitering av samtliga åskådare. Några seminariedeltagare uppger att vid några tillfällen när köbildning och bråk uppstått har vissa risksupportergrupperingar i samlad trupp klivit rakt in på arenan och på så vis undvikit visitering. Vissa deltagare på seminarierna menar att det finns ett symbolvärde i att visa att risksupportrar inte kan bete sig hur som helst och inte ”äger” arenan. Dock finns det anledning att tro att det inte är helt lätt för unga publikvärdar att stå emot dessa.

Ett förbättrad visitering och att locka åskådare att komma i god tid till arenan är åtgärder som även tas upp i det avslutande kapitlet.

Alkoholrestriktioner

För att motverka problem orsakade av alkohol i samband med idrott finns särskilda alkoholrestriktioner. Det är exempelvis förbjudet att ta med sig eller att dricka sprit, vin eller starköl på idrottsarenor. Om alkoholen serveras i slutna sällskap eller VIP-loger eller dylikt kan en klubb få tillstånd att servera öl och vin. Alkohollagen (1994:1738) stipulerar att kravet är att serveringen ska bedrivas på en väl avgränsad yta. Vissa klubbar har tillstånd att sälja folköl (3,5 procents alkoholhalt) i de vanliga kioskerna på arenan under match. Servering av folköl är tillåten om det sker i en lokal som är godkänd som livsmedelslokal enligt livsmedelslagen och där mat samtidigt serveras (Alkohollagen). Ingen försäljning av dryck får ske i glasflaska eller aluminiumburk och det rekommenderas att dryck endast säljs i muggar av plast eller papp (www.svenskfotboll.se).

I flertalet studier konstateras att alkohol är en bidragande orsak till att både festen och våldet kring fotbollen uppstår. En etablerad och mycket vanligt förekommande förklaring till uppkomsten av hulliganism är supportrarernas berusningsgrad (Dunning, 2000). Andra forskare menar att denna förklaring är problematisk med tanke på att många supportrar dricker alkohol innan en match men fåtalet är våldsamma (Estrada och Tryggvesson, 2001). Ett exempel på detta, som ibland åberopas, är de danska supportrarna, de så kallade *roligans* (ungefär ”de lugna”) som ibland intar stora mängder alkohol utan att för den skull ta till våld (Frosdick och Marsh, 2005).

Undersökningar visar emellertid att människor som konsumerat alkohol i högre grad tar till våld i situationer där frustration och stress uppstått. En anledning till det är att den alkoholpåverkade våldsvärkaren upplever konfliktsituationer som mer frustrerande och förolämpande (Lenke, 1990).

Under stora mästerskap har man stränga alkoholrestriktioner och ibland förs en diskussion om detta även i Sverige. Enligt en deltagare på det tredje seminariet är problemet snarare att det från arrangörens sida inte finns någon klar gräns för alkoholpåverkan:

– Kan du stå upp så kommer du in. Det finns ingen gräns för hur full du får vara. Jag har sett människor som stöttar en tredje kompis för att han är så full så att han inte kan stå själv (seminarium 3).

På seminarium 2 menade vissa av deltagarna att ett alkoholförbud är meningslöst om arrangören inte är strikt med att stoppa överförfriskade supportrar från att komma in på arenan, särskilt ungdomar. Program Supportter menar att det dessutom är viktigt att ordningsvakter och publikvärdar vet vad de ska göra när de har en full tonåring vid insläppet, det vill säga kontakta fältassistent eller socialjournen.

Polis och ordningsvakter

Polisen finns med före, under och efter en fotbollsmatch för att rycka in om det blir oroligheter eller bråk på eller runt arenan. Om inga ordningsstörningar inträffar, befinner sig polisen utanför arenan. Ett arenabefäl styr polisens arbete på arenan under fotbollsmatchen och kan i undantagsfall även ta över befälet för arrangörens ordningsvakter. Ordningsvakterna ligger dock under polismans förordnande och det åläggs i tillståndet för evenemanget det antal vakter som arrangören har att tillsätta. Normalt är det arrangörens säkerhetsansvariga som styr ordningsvakternas arbete inne på arenan (www.polisen.se).

Särskild polistaktik

Syftet med den särskilda polistaktiken är att arbeta med stora folksamlingar och ordningsstörningar på ett mer kvalitativt sätt. Tidigare arbetade man i täta led med kravallutrustad polis med hjälmar och sköldar och ringade in alla aktivister. Problemet var att både fredliga och våldsamma aktivister hamnade i inringningen, och till och med människor som endast råkade befinna sig i närheten (enligt en intervjuperson på RPS). Det gamla arbetssättet har ersatts av snabba ”kvalitetsingripanden”, vilket bland annat innebär att civilklädda poliser, genom att vistas nära demonstrationernas centrum, kvickt kan gripa in mot personer som till exempel krossar fönster, innan läget eskalerar. Konceptet innebär att polisen ska arbeta mer förebyggande och interagera med folksamlingen och försöka vara med innan tumult bryter ut. Enligt en intervjuperson på RPS är taktiken ett resultat av de lärdomar polisen drog efter Göteborgskravallerna år 2001, då behovet av ett nationellt och enhetligt arbetssätt uppmärksammades. De poliser som arbetar under högriskmatcher ska ha utbildats i särskild polistaktik, SPT.

Erfarenheterna av att använda den särskilda polistaktiken vid demonstrationer och politiska yttringar är enligt Rikspolisstyrelsen goda. Däremot återstår en del arbete med att få genomslag för taktiken vid fotbollsevenemang.

– När det gäller demonstrationer och politiska yttringar märker vi en stor skillnad med det nya konceptet men den har däremot inte varit lika påtaglig i arbetet med fotboll. Förmodligen beror det på att taktiken inte sitter i ryggmärgen hos poliserna än (enligt en intervjuperson på RPS).

Polisen planerar nu en utbildningsinsats, inom ramen för Bastaktik 2²⁶, där de poliser som idag saknar SPT-utbildning kommer att utbildas för att hantera sådana händelser.

Taktikproblem

Representanter för klubbarna och supporterklubbarna instämmer i att polisen verkar vara osäker på hur de ska hantera situationen och menar att polisen ibland är en bidragande orsak till problemen genom sitt uppträdande runt om arenan. De hänvisar till England där polisen uppges vara tillgänglig och hjälpsam och interagerar med åskådarna på ett naturligt sätt.

Klubbarnas säkerhetsansvariga som deltog på seminarium 2 menar att just polisens nya taktik har försämrat arbetet, medan andra intervjupersoner anser att problemet inte är SPT-utbildningen i sig utan snarare bristen på utbildning hos vissa grupper av poliser. Alla delar av polisen har inte kompetensen som krävs för att arbeta med fotboll och större folksamlingar uppger en instruktör i SPT-konceptet. Han säger:

– Ett problem i Stockholm är ju att insatscheferna inte har tillräcklig kunskap om SPT-konceptet. De utnyttjar det inte till fullo och har helt olika nivå på sitt arbete. Hur ska klubbarna veta vad som gäller? /.../ SPT fungerar inte eftersom insatscheferna tror att det är ett fältslag – att man ska ställa ut trupper. Men det viktiga är att vara rörlig hela tiden.

Kommenderingschefer, stabschefer och polisinsatschefer kommer i oktober 2008 att genomgå en utbildning i SPT. Rikspolisstyrelsen planerar också en utbildning under år 2009 för gruppcheferna (PoA-223-4808/08).

Större folkmassor och ordningsstörningar

Under seminarium 1 påpekade de forskare som deltog att det är viktigt att betona den interaktion som sker mellan polisen och folkmassan vid fotbollsevenemang. Forskning antyder att polisen inte alltid ser sin egen roll i de situationer som kan uppstå, det vill säga att de kan vara en bidragande faktor till de eskalerande ordningsstörning-

---

²⁶ Bastaktik 2 är en polisiär vidareutbildning som till största delen är inriktad mot arbetet med folksamlingar enligt PM PoA-223-4808/08.

arna. I stället uppges polisen ha en tendens att söka förklaringen i folkmassans beteende (Guvå, 2005). Holgersson (2007) menar att om polisen redan på förhand har en bestämd uppfattning om massans psykologi är det troligt att polisens handlingar blir därefter.

Det finns omfattande internationell forskning om samspelet mellan polis och folksamlingar (se till exempel Stott och Reicher, 1998; O'Neill, 2005; Reicher m.fl., 2004). Men det är en fråga som fått liten uppmärksamhet inom svensk forskning, särskilt bristfällig är kunskapen om polisens möte med en fotbollspublik (Green, 2006).

Guvå (2005) och Holgersson (2007) har ett svenskt perspektiv på folkmassor och ordningshållning. De menar att polisen gärna använder en enkel dikotomi och delar in folkmassan i en våldsminoritet och en fredlig majoritet, där den våldsamma minoriteten har en möjlighet att påverka och styra majoriteten. Minoriteten beskrivs inte vara intresserad av det egentliga syftet med demonstrationen eller en fotbollsmatch utan anses vara ute efter att skapa bråk (Guvå, 2005:9). Ur polisperspektiv handlar det om att identifiera en agitator eller anstiftare och helt enkelt forsla bort eller avlägsna denne – ”the bad leading the mad” menar Guvå (2005:9), (se även Holgersson, 2007; Stott och Reicher, 1998 och Reicher m.fl., 2004).

Alla folksamlingar utgör en potentiell fara i och med att det sker en homogenisering när människor samlas. Därmed blir alla människor potentiellt farliga när de kommer tillsammans och folksamlingar utgör därför en fara (Guvå, 2005:9).

En risk, menar Holgersson (2007), är att polisens ingripande även påverkar de personer i folksamlingen som inledningsvis inte stödjer provokatörerna. De övriga kan dock ta parti mot polisen på grund av att ett ingripande kan se brutalt ut, eller att de behandlas som om de vore våldsverkare genom polisernas kroppsspråk, fysiska ingripande och verbala uttryck. Ett ingripande som uppfattas som orättfärdigt kan få fler individer att ansluta sig till de grupperingar som förespråkar mer konfrontativa lösningar.

Holgersson (2007) menar att om polisen gör ett kollektivt ingripande mot massan, skapas en ”vi mot dom-känsla”, vilket kan förena en från början heterogen grupp genom att man upplever polisen som angripare. I detta läge anser sig ofta polisen tvingad att tillgripa tuffare metoder, vilket ökar risken för att konflikten ska eskalera. När kravaller uppstår sker ett komplicerat växelspel av processer inom och mellan grupperna. Guvå (2005) hänvisar till Stott, Hutchinson och Drury (2001) som påpekar att en risk med att behandla supportrar som potentiella huliganer och tolka kollektiva beteenden som ”farliga” är att det i förlängningen kan leda till att supportrarna upplever att ”de nekas vad de upplever som sin fulla rätt, att uppträda högröstat, bullrigt och uppsluppet”. ”Motståndet mot polisen kan då

ses som ett försvar för rätten att i samlad skara uppträda karnevalsaktigt snarare än som ett beteende utifrån en våldskultur” (Guvå, 2005:10).

Ordningsvakter

Deltagarna på seminarierna menar att inställningen till supportrarna måste ändras. Kritiken som riktades mot polisen gäller i princip även för ordningsvakterna. ”Samma sak gäller för vakterna: Stoppa inte in tandskydd i munnen och se laddad ut – le och hjälp folk i stället” (seminarium 2).

Jönsson och Kuick (2005) menar att fotbollsföreningarna under senare år har byggt ut omfattande säkerhetsorganisationer i vilka ett stort antal publikvärdar och ordningsvakter engageras för att upprätthålla säkerhet och ordning inne på arenorna:

Frågan är dock om inte denna mer repressiva del av arbetet har betonats alltför mycket i förhållande till de mer kommunikativa metoder gentemot publiken som också måste finnas för att ordningsförhållandena ska utvecklas i rätt riktning. Tecken finns på att allt för många värdar/vakter kan ha en kontraproduktiv effekt, det vill säga att de i vissa fall kan bidra till att skapa ordningsstörningar i stället för att förhindra/förebygga dem. /.../ men det finns ytterligare och tydliga tecken på att allt större delar av vissa supportergrupper börjat vända sig mot den egna föreningens säkerhetsorganisation då man uppfattar denna som alltför militant och oresonlig (Jönsson och Kuick, 2005:11).

Några poliser från seminarierna och intervjupersoner från RPS uppger att det finns brister i ordningsvakternas utbildning när det gäller fotbollsrelaterade ordningsstörningar och menar att polisen måste ta ett större ansvar för utbildningen.

Ordningsvakterna vet inte alltid vad de gör. De måste vara mer samtränade och veta hur man gör ett ingripande på en läktare. De måste också lära sig att man kanske väljer att inte göra ett ingripande, det beror på situationen./.../ De har heller inte koll på sina befogenheter. De har förordnande att arbeta på arenan och vid insläpp. De ska inte springa omkring med tandskydd och batong runt Solna Centrum. Många är duktiga men de är för ivriga, de vill så mycket. De vill gärna visa sig duktiga inför polisen och ta en narkotikapåverkad men det är inte deras jobb. (Intervju med en tidigare supporterpolis).

En av de säkerhetsansvariga för en fotbollsklubb menar att det finns en fara med att ordningsvakter tar över en allt större del av ordningshållningen när det gäller fotboll. Följden kan bli att ordningsvakterna

förväntas göra mer än vad de har laglig befogenhet att utföra. Ett resonemang om polisens och ordningsvaktens behov av ökad kompetens återfinns i sista kapitlet, *Framtida strategier*.

Särskilt undersökningsregister (SUR)

Ett särskilt undersökningsregister (SUR) är ett register där man insamlar, bearbetar och analyserar uppgifter och information om viss typ av brottslighet. Det kan röra sig om MC-brottslighet, ungdomsbrottslighet eller som i detta fall risksupportrar. Syftet med en SUR är att kunna bearbeta underrättelseinformationen på ett effektivare sätt än vad som är möjligt i polisens fasta register, till exempel MR/BR (misstankeregistret/belastningsregistret). Kunskapen som erhålls genom det särskilda undersökningsregistret kan exempelvis ligga till grund för operativa och brottsförebyggande åtgärder samt att skapa underlag i brottsutredningar. Dessutom underlättar det polisens arbete att ha all information samlad på ett ställe.

Rikskriminalpolisen ansvarar för det nationella särskilda undersökningsregistret över kända risksupportrar. Emellertid anses det enligt en intervju person, finnas vissa brister vad gäller arbetet med SUR. Anledningen till detta är att resurserna inte medger att polisen analyserar informationen tillräckligt noga (intervju person på Rikskriminalpolisen). Ett annat problem uppges vara att RKP inte får tillräcklig information från supporterpolisen. Supporterpolisen i Stockholm har en egen lokal SUR men även här säger man att tiden saknas för att administrera den, vilket i sin tur gör att den nationella SUR:en blir lidande (supporterpolisen i Stockholm). Som det ser ut nu använder RKP huvudsakligen den nationella SUR:en till matchrapporter²⁷. Matchrapporterna används till att ta fram årlig statistik som skickas till Europeiska Rådet. Man presenterar även den sammanställningen på den årliga träffen med SvFF och supporterpolisen (intervju person på Rikskriminalpolisen).

---

²⁷ Matchrapport – protokoll som innehåller uppgifter om matchen, supportrarna, pyroteknik, risksupportrar och så vidare.

Inventering av åtgärder i Europa

Detta kapitel beskriver åtgärder som återfinns i Europa och i synnerhet England. De åtgärder som beskrivs i den svenska delen används även i övriga Europa och kommer inte att upprepas här.

England anses vara det land som haft de tidigaste och mest allvarliga problemen med ordningsstörningar i samband med fotboll. England är exempelvis det enda landet som hittills blivit utestängt från samtliga europeiska turneringar under en tid. Troligen är det på grund av detta som landet gått i spetsen när det gäller att genomföra kontrollåtgärder för att komma till rätta med de problem man haft med risksupportrar menar Marsh m.fl. (1996).

Marsh m.fl. menar att det fotbollsrelaterade våldet inte har utretts på ett kontinuerligt och systematiskt sätt och att det därför kan vara svårt att göra jämförelser mellan de olika europeiska länderna. Även på ett internationellt plan skiljer sig länderna åt när det gäller hur polisen bemöter stora folksamlingar och de ordningsproblem som kan uppstå. Ward (2002) lyfter fram Australien som ett exempel. Enligt Ward bemöter polisen där ordningsstörningar med polisstyrkor av en storlek som inte står i proportion till problemen.

Marsh m.fl. (1996) menar att det även finns vissa likheter länderna emellan när det gäller utvecklingen av ordningsstörningar i samband med fotboll – i inledningsskedet upplever de flesta ett sporadiskt våld som mestadels inriktar sig mot domare och spelare, därefter sker våldet mellan rivaliserande supportergrupperingar och mot polis och ordningsvakter inne på arenan och den tredje och sista fasen består av våldsamma sammandrabbningar mellan dessa grupper utanför arenan (Marsh m.fl., 1996).

Sociala åtgärder

När det gäller sociala åtgärder och en mer proaktiv ansats anses det vara andra länder än England som tagit täten, såsom Tyskland, Nederländerna och Belgien (Marsh m.fl., 1996). Dessa länder har strukturerade och institutionaliserade supporterprojekt. Comeron (2002) beskriver *fan coaching* som en offensiv social prevention, som helt anpassas efter de identifierade problemen. Svenska Program Supporter kan sägas bygga på idén om fan coaching. Tanken är att, genom socialarbetare, vidga kommunikationskanalerna mellan supportrar, polis, klubbar och lokalsamhälle.

Frosdick och Marsh (2005) menar att fotbollsklubbarna måste engagera sig ännu mer och hjälpa till att omdirigera det våldsamma beteendet som en liten grupp av deras supportrar uppvisar. Det är inte fruktbart att luta sig tillbaka och säga: de som bråkar är inte våra supportrar. Det viktigaste är att öka supporterarnas deltagande i klubben och enligt Marsh och Frosdick (2005) finns det två sätt att göra detta på. Det ena tillvägagångssättet är de supporterforum som vissa

klubbar har, genom vilken supportrarna och klubbledningen har en direkt kommunikationskanal. Det andra sättet är "through the appointment or co-operation of fans to the board of directors" (Frosdick och Marsh, 2005:188). Tanken är att uppmuntra supportrar att ha en ekonomisk andel i sin klubb då förhoppningen är att man är mindre villig att förstöra för sig själv.

Situationella åtgärder

England anses vara ett föregångsland när det gäller situationella åtgärder, särskilt utvecklandet av teknologiska lösningar som kameraövervakning och olika databaser (Marsh m.fl., 1996).

Förbättrade faciliteter

Efter Hillsbroughkatastrofen²⁸ 1989 stod det klart att brittiska arenor hade stora brister när det gällde säkerheten och åskådarkontroll. Den brittiska regeringen gav Lord Justice Taylor i uppdrag att göra en utredning. I Taylorsrapporten, som den allmänt kallas, analyserades ledningen i engelsk fotboll, den dåliga servicen på arenorna, de gamla och omoderna arenorna, det dåliga uppförandet av supportrar och spelare, alkoholförsäljning, medias förhållningssätt, segregationen av åskådarna och huliganismen. Utredningen resulterade i 76 punkter där det pekades ut vilka förändringar som måste ske. Som ett resultat av rapporten fick ett stort antal arenor byggas om och som en bieffekt medförde detta även förbättrade faciliteter i form av toaletter och serveringar – och högre biljettpriser. Den förbättrade standarden på de engelska arenorna uppges ha förändrat ståndpunkten från "cage them up because they're animals" till "encourage decent behaviour by providing decent facilities" (Frosdick och Marsh, 2005:172). Detta menade deltagarna på de båda seminarierna är den springande punkten.

De säkerhetsansvariga var väldigt kritiska till de arenor storklubbarna i Sverige har:

!...! de är felbyggda, omoderna och när man bygger nya arenor tänker man främst på designen och inte funktionen. Det vore bra att ha med någon från arrangörshåll när man ska bygga nya arenor. Man kan faktiskt bygga bort en hel del problem! (Seminarium 2)

Det är på intet sätt ny kritik som framförs mot svenska arenor runt om i landet. Redan i Brå:s utredning om läktarvåld som utgavs på 80-talet framfördes kritik mot arenorna (Brå, 1986:3). Många svens-

---

²⁸ Under semifinalen i FA-cupen 1989 mellan Liverpool och Nottingham Forest, klämdes 96 Liverpoolsupportrar till döds mot ett staket som omgärdade planen.

ka arenor är byggda på 1950-talet eller tidigare och är således inte anpassade för den här typen av ordningsstörningar.

All seater stadiums/endast sittplatser

En av de viktigaste punkterna i Taylorrapporten anses vara kravet att ståläktarna skulle tas bort och ersättas med enbart sittplatser (all seater) på läktarna i de högre divisionerna. Endast sittplatser infördes främst som en säkerhetsåtgärd för att minska risken att åskådare skulle klämmas till döds men åtgärden hade även en sekundär effekt – den minskade ordningsstörningarna på läktarna (Frosdick och Marsh, 2005). Frosdick och Marsh menar att när folk tvingades köpa biljetter och sitta på numrerade platser, i stället för att betala kontant vid arenan och kunna stå var man ville, ledde det till att vissa grupper som vanligtvis samlades på läktarna splittrades. Taylorrapporten stipulerar även att bortsett från bekvämlighet och säkerhet kan sittplatser bidra till att bättre kontroll över åskådarmassan uppnås. Genom CCTV²⁹ kan polisen omedelbart zooma in den plats (och supportern) där ordningsstörningen pågår. Med numrerade biljetter med biljettinnehavarens namn på har polisen än större chans att identifiera gärningspersonen (Taylor Report, 1989).

På seminarium 1 var vissa deltagare dock kritiska till att ta bort ståplatser eftersom man menade att åtgärden bidragit till att stämningen på de engelska läktarna försämrats. Att minska antal åskådare på ståplats bedömdes som minst lika effektivt. Det uppges bli en speciell atmosfär när supportrarna står tätt ihop och hejar på sitt lag. Dessutom menar seminariedeltagarna att även om ståplats tas bort finns inga garantier för att supportrarna ändå inte ställer sig upp, aningen framför eller på stolarna (seminarium 1).

Säsongbiljetter

I Premier League (England) är matcherna i princip alltid utsålda och en stor andel av åskådarna har säsongbiljetter. Dessutom har många klubbar en lång väntelista på personer som vill bli innehavare av ett säsongskort. Detta är ett mycket bra påtryckningsmedel för klubbarna, menar Frosdick och Marsh (2005), eftersom klubben vet namn och adress på den som innehar sätet. Vetskapen om att det står folk i kö för en biljett ger dessutom klubbarna ett överläge:

One stadium manager explained how he was able to call fans in for a dressing-down and had seen men in tears at the prospect of having their season ticket withdrawn (Frosdick och Marsh, 2005:173).

---

²⁹ CCTV – Close Circuit Television är övervakningskameror.

Early kick-off/Tidigare matchtidpunkt

Matchtidpunkten diskuterades under seminarium 2 och många seminariedeltagare ansåg att Sverige borde ta efter England, där man har valt att förlägga högriskmatcher vid lunchtid på helgerna, då pubarna knappt har hunnit öppna kranarna. Early kick-off är även det ett resultat av Taylorryporten. Tidigare spelades matcher klockan 15.00 på lördagar, vilket resulterade i att supportrarna satt och drack på pubarna och var relativt påstruken vid matchstart (Taylor Report, 1989). Att spela matcherna vid lunchtid bedömdes som tillräcklig tid för bortasupportrarna att hinna ta sig till en annan stad samtidigt som det rejält förkortade tiden att kunna dricka alkohol för dem som var tidiga (Taylor Report, 1989).

Det framfördes dock en viss oro för att om fylleri avväjdes före och under matchen kanske det skulle bli än värre efter. Bedömningen var dock att fylleri och ordningsstörande beteende på stan visst kunde vara till problem för polisen men mindre sannolikt skulle förorsaka allvarlig fara för ett stort antal människor. Dessutom menade man att bortasupportrarna hellre åker hem än dröjer sig kvar i stan och dricker (Taylor Report, 1989).

De säkerhetsansvariga menade att det skulle vara ett bra grepp även i Sverige, inte bara från berusningssynpunkt utan även när det gäller narkotikaintaget. ”Jag tror knappast att de här killarna går ur sängen klockan nio och drar en lina.” Matchtidpunkten är dessutom viktig eftersom den kan påverka hur våldsbilden ser ut, menar vissa seminariedeltagare.

Matchtidpunkten uppges ha att göra med ekonomiska intressen, om en match spelas klockan 20.00 en vardag får man dit företag och sponsorer.

Canal+ bestämmer matchtidpunkt för att det ska passa dem, det är ju galet att derbyn spelas kl. 20.00. Man kan ju inte ta med sig sina barn på derbyn längre. (Seminarium 2)

Canal+ har ett avtal med SvFF om att derbyn ska spelas vid den tiden (seminarium 3). Denna åtgärd avhandlas även i det avslutande kapitlet.

Repressiva åtgärder

Om man jämför de olika nationella brottsförebyggande strategierna i Europa ser man, som tidigare nämnts, att den engelska responsen uppfattas ha varit företrädesvis reaktiv med sofistikerade övervakningsmetoder, stängsel, underrättelsesverksamhet, elektronisk övervakning, separering av fans, football bans och reserestriktioner (Garland och Rowe, 2000; Frostdick och Marsh, 2005). I Storbritannien har man även skapat en särskild lagstiftning som täcker fotbollsrelaterad brottslighet.

Football banning orders/tillträdesförbud

I Storbritannien har man använt football banning orders (FBOs) sedan år 1989. Den svenska benämningen är tillträdesförbud. Enligt Stott och Pearson (2006) är bakgrunden till FBOs att allvarligare ordningsstörningar vid internationella matcher orsakas av att personer vars syfte är att störa ordningen strålar samman. Tanken är att större ”upplopp” kan förebyggas genom att hindra dessa risksupportrar att lämna Storbritannien. Genom the Public Order Act 1986 fick domstolarna möjlighet att reglera rörelsefriheten för en individ som dömts för en fotbollsrelaterad förseelse (Stott och Pearson, 2006).

Trots dessa åtgärder fortsatte ordningsstörningarna, både under VM i Frankrike år 1998 och under EM i Belgien/Holland år 2000. Därför förstärktes lagen ytterligare och nu kan supportrar åläggas en banning order utan en fällande dom (Stott och Pearson, 2006). Bara misstanken om att en supporter kan utgöra ett problem kan alltså resultera i en banning order som gäller när England spelar internationella matcher såväl som nationella klubbmatcher (Frosdick och Marsh, 2005). Häri består den stora skillnaden jämfört med Sveriges tillträdesförbud. En banning order kan vara mellan 2 och 10 år och betingelserna kan skräddarsys från fall till fall:

Våra reseförbud har villkor som anpassas för att förhindra individens störande beteende. Detta inkluderar geografiska begränsningar och förbud mot att använda kollektivtrafik under matchdagar. Villkoren kan anpassas/utökas av domstol (efter förfrågan från polis) när som helst under förbudsperioden. Om personer med tillträdesförbud arrangerar en fight under dagar då det inte är match och även om det är långt från arenan, kan polisen upprätta villkor som förhindrar detta. (Intervju med tjänsteman på Home Office i Storbritannien)

En domstol kan således förbjuda personen ifråga från att använda allmänna transportmedel på matchdagar samt att besöka vissa hot spots, som citykärnor, pubar och barer under riskperioder. Supportrarna kan även tvingas lämna in sitt pass till en bestämd polisstation samt ha anmälningsplikt vid en tidpunkt som omöjliggör att de kan finnas vid arenan under matchen.

Enligt Home Office Storbritannien är the football bans en framgång. Forskarna Stott och Pearson (2006) har dock invändningar:

Fieldwork research and analysis of arrests suggests that it is not typically ‘known hooligans’ that are caught up in these incidents of ‘disorder’ and that the violence itself has been a result of local factors (most notably public order police tactics) rather than a pre-existing intention on the part of a significant body of supporters to become involved (Stott och Pearson 2006:14).

Elektronisk övervakning

I flera länder, exempelvis England, Nederländerna och Schweiz, används elektronisk övervakning för att förhindra överträdelser av tillträdesförbudet. Det kan även ingå en rapporteringsskyldighet i samband med ett tillträdesförbud, vilket ofta innebär en skyldighet att infinna sig på en polisstation vid tidpunkt för matchen.

Röstverifiering

I ett samarbete mellan Openbaar Ministerie (Åklagarmyndigheten) och Dienst Justitiële Inrichtingen (Kriminalvårdsmyndigheten) i Nederländerna, undersöktes om röstverifiering kunde vara en bra metod för att övervaka risksupportrar med tillträdesförbud. Syftet med studien var att hitta en metod för att kontrollera att dessa individer befann sig i hemmet och inte på fotbollsmatchen. Att låta dömda risksupportrar registrera sig på en lokal polisstation visade sig vara svårt då endast polisstationer i de större städerna hade öppet vid tidpunkten för matchen. Detta skulle innebära att en dömd risksupporter skulle vara tvungen att göra en till två längre resor per vecka. Detta bedöms som ett stort ingrepp i individens privatliv och rätt till fri rörlighet vilket gör att domstolen sällan gjorde bedömningen att åtgärden var lämplig.

Röstverifiering går till så att den dömda huliganen ringer ett samtal till en dator och läser en serie nummer i telefonluren, datorn jämför sedan detta med en tidigare inläst serie nummer. En individs röst är lika unikt som ett fingeravtryck. Dessutom använde man sig av telefonnummerigenkänning för att kontrollera att risksupportern verkligen ringde hemifrån och inte från exempelvis ett café i närheten av stadion.

Försöket bedömdes dock inte som särskilt lyckat och den ansvarige för projektet angav två problem:

- Tekniska problem – en kontroll att det verkligen är risksupporterns telefon samt att denne inte har vidarebefordrat numret till sin mobil eller dylikt. För att kontrollera detta måste man ha telefonnummerigenkänning och ofta så fungerade detta inte, vilket resulterade i en hel del falska alarm.
- Motivationsproblem – man måste tala högt och tydligt och se till att det inte finns bakgrundsljud. Detta visade sig vara ett problem eftersom risksupportern i fråga oftast satt och tittade på matchen med släkt och vänner och ofta konsumerades det en hel del alkohol i samband med detta (Schulpen, 2007).

Polismetoder – en fråga om ”public safety” eller ”public order”

Control of violence has also become a subset of more general risk and safety management, within which disorder is just one of the risk to be dealt with. /.../ in the UK where there has been a /.../ paradigm shift³⁰ from the management of public order to the management of public safety; from ‘protection from the crowd’ to ‘protection of the crowd’. There is a balance to be maintained between public safety and public order/.../ (Frosdick och Marsh, 2005:180).

”Friendly but firm”

Flera internationella studier visar att supportrar uppskattar polisens närvaro – förutsatt att den inte är diskriminerande och aggressiv (Frosdick och Marsh, 2005). Konceptet ”friendly but firm policing” skapades under EM 2000, vars värdskap delades mellan Nederländerna och Belgien. Holländarna ville skapa en mer karnevalsliknande atmosfär så att fansen kunde roa sig i stället för att bli, som Frosdick och Marsh uttrycker det, ”konfronterade, kontrollerade och förtryckta”. Polisens närvaro skulle vara diskret och vänlig men tydlig när det behövdes, det vill säga ”friendly but firm” eller ”low policing” som det även kallas. Utgångspunkten för den nederländska polisen var att ha en begränsad polisstyrka i vanlig uniform som patrullerade i par eller en mindre grupp, interagerande med supportrarna. Det förekom inga rapporter om allvarliga problem från Nederländerna medan det från den belgiska sidan rapporterades om ett antal allvarliga sammanstötningar uppger Frosdick och Marsh (2005). Där använde man sig av *high policing*, det vill säga poliserna uppgavs ha en mer aggressiv stil och kravallutrustning på och var åtföljda av speciella kravallfordon. Den belgiska polisen var dessutom formerade, i större grupper, vilket ansågs göra det svårare för allmänheten att närma sig dem. Det förekom rapporter om polisbrutalitet och enligt Adang (2001) kritiserades den belgiska polisen för att överreagera. Baserat på resultaten av studien, anser Adang (2001) att ”friendly but firm” och ”low profile policing” är god praxis. Forskningen åskådliggör att det är möjligt att upprätthålla god allmän ordning (och dessutom på ett effektivt sätt eftersom färre poliser krävs) samtidigt som man bidrar till den trevliga stämningen kring ett evenemang (se exempelvis Adang, 2001 och Stott och Adang, 2004). Frosdick och Marsh (2005) betonar att ”Low profile policing” dock inte är en ”låt gå-metod”, den innefattar poliser som på ett tidigt stadium aktivt reagerar på relativt små överträdelser av den satta toleransnivån.

---

³⁰ Ett paradigmskifte som sägs att uppkommit efter Hillsboroughkatastrofen 1989.

High & low

Stott och Adangs (2003) studie från EM år 2000 lyfter fram den betydelsefulla relationen mellan den förväntade risken att ordningsstörningar sker, polisens val av arbetssätt (low profile/high profile) och hur omfattande ordningsstörningarna faktiskt blev. Vid EM år 2000 använde polisen sig av två kontrasterande insatsstrategier, high profile och low profile. När polisen använde sig av high profile uppträdde ordningspolisen synligt tillsammans med kravallpolis med särskilda fordon. Trots de betydande numerären bedömdes kontakten mellan polis och åskådare vara sämre än när polisen tillämpade low profile.

Studien visade även att större ordningsstörningar än förväntat uppstod när polisen tillämpade en high profile-taktik vid lågrisksituationer. I högrisksituationer fann man inte alls stöd för att high profile-insatser vare sig minskade eller ökade ordningsstörningarna.

Danska erfarenheter

Även Danmark har goda erfarenheter av low policing. I slutet av 2006 möttes Brøndby IF och FC Köpenhamn i ett derby. Omfattande ordningsstörningar uppstod, vilket resulterade i att cirka 100 personer anhölls och att betydande skadegörelse på arenan uppstod, vilket medförde en kostnad på 250 000 dkr (Rasmussen och Havelund, 2007). Oron var stor när Brøndby en månad senare skulle möta Manchester United, ett lag som är känt för sina engagerade supportrar (Rasmussen och Havelund, 2007). Medan övriga samhället rustade sig för det värsta, valde Köpenhamnspolisen en annan väg: strategin gick ut på att inte ha en massiv polisstyrka i närheten av arenan och inte använda insatsuniformer och hjälmar. Polisens skulle helt enkelt visa upp en vänligare och mer tillmötesgående attityd. Efter matchen kunde polisen konstatera: ”en af de fredeligste fodboldaftener, vi har haft længe” (Rasmussen och Havelund, 2007:9). Endast tre supportrar anhölls i samband med matchen.

Underrättelsearbete och riktade polisinsatser

Flera undersökningar visar att riktade polisinsatser mot specifika mål är en framgångsrik arbetsmetod (Weisburd m.fl., 2006). I Nederländerna pågår en studie om underrättelselett polisarbete i praktiken, som kan få betydelse för hur polisen arbetar med främst risksupportrar – *Focus on hooligans: intelligence-led policing in practice*³¹. Taktiken går ut på att identifiera riskgrupper och riskbenägna individer genom underrättelsearbete. Informationen som underrättelsearbetet ger ligger sedan till grund för riktade insatser mot de identifierade grupperna och individerna.

---

³¹ Finns tillgänglig på www.policestudies.homestead.com

Operation Fixture

I staden Burnley i England hade man problem med risksupportrar som var anslutna till fotbollsklubben Burnley FC. Firman kallade sig Burnley Youth och uppgavs sprida skräck i staden genom organiserat såväl som oorganiserat våld, i samband med matchdagen. Ytterligare ett stort problem var att firman var inblandad i flera olika upplopp med rasistiska inslag.

För att komma tillrätta med problemen använde sig polisen av SARA-modellen³². Analysen visade att det var cirka 50–60 risksupportrar som var kärnan i problemet och utmaningen låg i att bryta dessa personers beteendemönster. Det övergripande syftet med Operation Fixture³³ var att göra staden och området kring arenan säkrare för allmänheten.

Polisen valde tre arbetsmetoder:

- Åtala, utfärda tillträdesförbud och störa

Lagöverträdelser skulle systematiskt utredas och åtal skulle väckas. Tillträdesförbud skulle sökas i syfte att begränsa risksupportrarnas rörelsefrihet³⁴. Dessa blev dessutom föremål för hembesök och nekades tillträde till ståplatsläktaren, som i stället reserverades för barnfamiljer.

- Media

Polisen involverade media, som lovade att rapportera om de resultat som uppnåddes. Syftet var att lugna allmänheten, uppmuntra polisens samverkanspartner och ge risksupportrarna en tydlig signal.

- Underrättelseverksamhet

The football intelligence officers³⁵ skulle lära känna risksupportrarna och beblanda sig med dem i syfte att samla information som kunde leda till åtal.

Den slogan som massmedia lanserade var: ”hurt them, let them know we are hurting them and gather intelligence so that we can carry on hurting them” (Operation Fixture, sidan 2). Polisens arbetssätt skulle vara ”firm but fair”. Polisen i Burnley gick systematiskt igenom samtliga övervakningsfilmer för att upptäcka alla ordningsstörningar, pubarna i stan serverade öl i plastglas under matchdagen och förstärkte säkerheten i dörren för att kunna neka inträde till oönskade risksup-

---

³² SARA är den engelska akronym som används för att beteckna de fyra faserna i problemlösningsprocessen – Scanning (problemidentifikation), Analysis (analys), Response (åtgärder) och Assessment (utvärdering), (Clarke och Eck, 2006:1).

³³ Operation Fixture betyder ungefär Operation matchdag.

³⁴ Se under avsnitt Football Banning Orders sidan 59.

³⁵ Kan ungefär översättas med supporterpolis.

portrar. Dessutom anpassade man öppettiderna efter vilken hotbild matchen fick. Samtliga kallelser till förhör och åtal samt tillträdesförbud levererades till dörren av poliserna som arbetade med projektet. Operation Fixture anses vara en polisiär framgång och betraktas som "best practice" av Home Office och NCIS³⁶. Insatsen ledde till att antalet åtal och utfärdade tillträdesförbud ökade. Resultatet blev att nivån på ordningsstörningar minskade signifikant under matchdagarna.

Alla delar av Operation Fixture kanske inte kan översättas till svenska förhållanden men det som anses ha gjort detta projekt till en framgång är att polisen till följd av ökade resurser fick utrymme för att genomföra en ordentlig analys, involvera det övriga lokalsamhället och genomföra förundersökningar som ledde till åtal.

Infiltration

Metoden att infiltrera huligangrupper har tillämpats i Storbritannien i några år och uppges vara en bidragande faktor till att man börjat få våldet under kontroll. Det har dock inte alltid varit möjligt att få fram bevis mot de gärningspersoner som svarat för den huvudsakliga huliganverksamheten, det vill säga misshandel, skadegörelse eller våldsam upplopp. Men i och med att man i många fall lyckats få fram bevis för en del av den brottsliga verksamheten eller helt andra typer av brottslighet, har ändå syftet med operationerna oftast uppnåtts (Armstrong och Hobbs, 1995).

På seminarium 1 uttryckte vissa deltagare önskemål om att man även i Sverige skulle arbeta med *polisiär infiltration* av firmagrupperingarna. Men supporterpolisen upplyste om att firmorna är svåra att infiltrera eftersom det rör sig om täta grupper, där många har känt varandra sedan barnsben. En tidigare Brå-rapport visar dessutom att det är ytterst resurskrävande att infiltrera en organisation och att det kan vara svårt att skydda infiltratören på ett adekvat sätt (Brå, 2005:11). Ytterligare en nackdel är den uppenbara risken att myndigheterna måste se mellan fingrarna när det gäller infiltratörens eventuella egna brottslighet (Brå, 2005:11). Detta gäller sannolikt i ännu högre grad för infiltration av firmor eftersom deras uttryckliga mål är våldsbrottslighet.

Dokumentation

Den brittiska supporterpolisen arbetar i stor utsträckning med utpräglad och systematisk *insamling av bevis* mot firmamedlemmar. En framgångsfaktor anses vara att samla alla bevis i en sorts "kronologisk portfölj" för att inför domstolen tydliggöra mönstret av våldsamheter:

---

³⁶ NCIS – The National Criminal Intelligence Service. NCIS har en fotbollsenhet som arbetar med underrättelser och förvaltar olika databaser.

A chronological portfolio of video evidence of each offender's behaviour at fixtures throughout the season presenting a clear pattern to the Court of the individuals contribution to the wider problem. (Operation Fixture, 2003:8)

Även i Sverige sker insamling av bevis i form av bilder, filmer och underrättelseuppslag gällande fotbollsrelaterade ordningsstörningar. Svårigheten påstås dock vara att det inte alltid finns en mottagare av dokumentationen, vilket innebär att ingen bearbetar det insamlade materialet:

– Utredarna måste lära sig mer om dokumentationen. När vi filmar huliganer så har vi ingen att ge bevisningen till eftersom ingen tar på sig det ansvaret. Det borde ju ligga på utredarna att vara intresserade av det. /.../ dessutom säger de att de inte har tid att titta på dokumentationen, ”det blir ju ändå inget med det sen”. (Intervju med en ROMEO³⁷-polis).

Sms

Staffordshire Police i Storbritannien använder sig av sms under fotbollsmatcher. Ett särskilt mobilnummer utfärdas inför varje match så att allmänheten kan meddela polisen uppgifter om risksupportrar. På det sättet får polisen underrättelser i realtid. Polisen menar att användningen av sms har varit en stor framgång som har resulterat i flera gripanden av hårdföra fotbollshuliganer (Home Office, 2005).

---

³⁷ ROMEO är civila ingripandegrupper som arbetar under demonstrationer och dylikt.

Förslag till framtida strategier

Detta kapitel inleds med en problembeskrivning som är ett resultat av deltagande observationer på Råsunda, Solna samt den bild som intervjupersoner och deltagare på seminarierna förmedlat. Problembeskrivningen är ett exempel på hur ett stökigt derby kan se ut och ger samtidigt en bild av de motstridiga intressen som gör att fotbollsrelaterade ordningsstörningar är en komplex fråga. Då denna rapport uppkommit på grund av de ordningsstörningar som förekommer inom fotboll kan bilden som presenteras ibland te sig mörk. Det är dock viktigt att ha i åtanke att åtskilligt med fotboll, supporterskap och folkrörelsen runt den är positivt.

I den sista delen av kapitlet kommer de strategier Brå anser bör tillämpas i samband med fotbollsmatcher att presenteras. Åtgärderna har tagits fram i samverkan med de olika aktörerna i samband med seminarier, intervjuer och deltagande observationer. Redan nu bör framhållas den långsiktigt viktigaste åtgärden för att komma tillrätta med ordningsstörningar i samband med fotboll är att en *nationell åtgärdsplan* tas fram. Skälet är att det råder en stor tvekan om vem som har ansvaret för vad, vilka som ska samverka och vilka som ska ha samsyn om vad och att de olika aktörerna saknar en samlande och drivande kraft.

Mycket kan dock göras här och nu i avvaktan på en nationell åtgärdsplan. Efter beskrivningen av en stökig matchdag följer därför förslag till åtgärder, såväl på kort- som lång sikt.

Matchdagen

Ett derby i Stockholm lockar ofta över 30 000 åskådare till en match. Man ser familjer, ungdomar, kvinnor och män. Många män; män som går i grupper; män som skriker och gestikulerar; berusade män och män som är glada och förväntansfulla inför vad som komma ska. Det är en påfallande ung publik varav en del verkar ha sin första "fylla". Stämningen är tät och laddad. Derby betyder hat till motståndarlaget och kärlek till det egna laget. Det finns något visst i luften en derbydag, det går inte att undgå den. Man märker av det redan flera timmar före matchstart. Risksupportrar har samling på "sina" pubar på stan och överallt ser man supportrar med sitt lags färger på sig. Supporterpolisen är tidigt ute med att försöka hålla de båda risksupportergrupperna åtskiljda för att förhindra sammandrabbningar på stan.

Redan vid uppgången vid tunnelbanan ser man ridande poliser och ju närmare arenan man kommer desto fler poliser är det. Ordningvakter och publikvärdar finns också på plats. Poliserna står i klungor med kravallutrustningen på och överallt ser man polisbussar fulla med poliser. Det är som en kompakt mur av mörkklädda poliser som vaksamt tittar ut över åskådarmassan. De ser bistra och otillgängliga

ut. Alla verkar beredda på att något ska hända. Visste man inte att det var derby skulle man tro att något riktigt allvarligt har inträffat. Tanken går till en krigszon i en film. Folk står i långa köer för att bli visiterade och komma in. Det kommer fler och fler åskådare och matchstart börjar närma sig. Man märker av frustrationen i köerna, många rör på sig lite oroligt – ”snart börjar ju matchen”. Helt plötsligt kommer en firma i samlad grupp, de gör en rusning mot arenans ingång och polisen får plötsligt fart och springer mot firmagrupperingen. Ett insatsfordon kör i betänklig fart rakt igenom folkmassan för att spärra av vägen för firman. Åskådare runt omkring kastar sig åt sidan för att inte bli påkörda. Panik utbryter, åskådarna är upprörda, upplevelsen av ”jag kunde ha blivit överkörd” är påtaglig. Polis på stora hästar rider in på parkeringen framför Råsunda för att fösa bort risksupportrar.

Några minuter i åtta är alla som fortfarande står och köar otåligen och upprörda – ”släpp in oss då, vi missar ju matchen” hörs röster säga, men man har stängt inläppet och verkar inte vilja släppa in någon. Ingen som arbetar vid inläppet tycks vara på det klara över varför åtgärden vidtogs och vem som gav ordern. En säkerhetsansvarig säger att man försökte stänga ”de sämre” ute. Till slut blir situationen olidlig. Kanske på grund av irritationen öppnas ett dörrpar på vid gavel och folk väller in utan att visiteras. De som kommer till läktaren nu har missat tifot. Klacken håller upp ett stort antal färgade papper som gemensamt formar ett mönster. På läktaren är stämningen hög, folk sjunger ramsor och flaggor och banderoller rör sig i vinden. På ståplats är det helt packat med folk, många unga män, påtagligt onyktra, har tagit av sig på överkroppen och viftar med tröjan. De står tätt intill varandra och hoppar upp och ner i takt till en trumma som hörs avlägset. Det går knappt att urskilja individer i havet av tätt sammanpackade människor, de böljar fram och tillbaka i en enad rörelse. Många ramsor handlar om hur dumma och dåliga motståndarlaget är, klackarna avlöser varandra och det är svårt att avgöra vilken som hörs mest. Könsorden haglar när det händer något på planen man inte gillar. Några bengaler bränns av och ett rödorange sken sprider sig på läktaren och sedan kommer röken. Undrar om övervakningskamerorna kan urskilja vem som gjorde vad.

Någon kastar in något på planen och fler följer exemplet. Domaren blåser av men återupptar strax matchen. När matchen sedan är slut väller 30 000 åskådare ut i betonggångarna på Råsunda. Båda lagens supportrar samtidigt verkar det som. Man känner sig som en råtta i en bur. Det är trångt och det känns som att syret börjar ta slut. Några är arga och ropen skallar och studsar mellan betongväggarna medan andra sjunger av lycka. Bland den vinnande supporterskaran ser man män som kramas och dunkar varandra i ryggen. Väl utanför arenan är det återigen fullt med folk. Överallt på norra sidan av arenan och hela vägen till tunnelbanan står det män och urinerar i buskar och

mot träd. Flera polisbussar åker runt på området utanför arenan och filmar åskådarna. Undrar vem som tittar på alla dessa filmer. Polisen har spärrat av Frösundaleden och inga bussar kommer fram. Där på gatan avbyter rusningarna varandra, det är unga människor och blåljus överallt. Polisen griper vissa av supportrarna men mest verkar polisen vilja ha dem därifrån. En ung tjej kommer fram och frågar efter vägen till Näckrosens tunnelbanestation eftersom stationen i Solna är avstängd. En polis viftar med handen i en riktning men har inte tid att informera ordentligt. Något har hänt i tunnelbanan.

Åtgärder på kort och lång sikt

I det följande presenteras sådana åtgärder som vi menar kan påverka situationen redan nu. Dessa åtgärder bör också övervägas att ingå i en nationell åtgärdsplan, något som kommer att behandlas längre fram i rapporten.

Kortsiktiga åtgärder

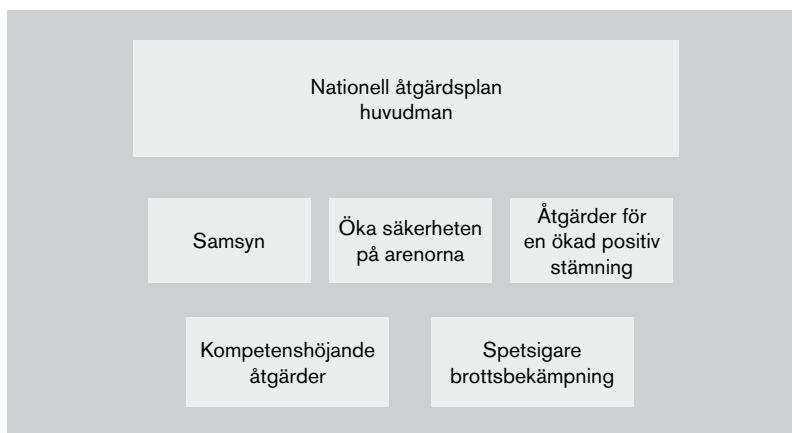
1. Skapa arrangemang utanför och inne på arenan i syfte att minska den aggressiva stämningen och att få åskådare att komma tidigare till arenan. På detta sätt undviks långa köer vilket skapar utrymme för en noggrannare visitering.
2. Inför en senaste ankomsttid till arenan i syfte att skapa utrymme för en noggrannare visitering
3. Var tydlig med att inte acceptera påtaglig onykterhet vid insläppet.
4. Förlägg alla högriskmatcher vid lunchtid på helger.
5. Utöka samarbetet med lokaltrafiken för att snabbt få bort åskådare från området runt arenan så att polisen kan koncentrera sig på de ordningsstörande supportrarna.
6. Se över den tekniska utrustningen gällande kameraövervakningen på arenorna i syfte att säkerställa identifiering.

Långsiktiga åtgärder

1. Skapa en nationell åtgärdsplan som innehåller samverkansformer och där det framgår vem som ska göra vad.
2. Regeringen bör utse en huvudman som utreder och skapar den nationella åtgärdsplanen mot fotbollsrelaterade ordningsstörningar och som verkar för att planen genomförs.
3. Gör en översyn av befintliga arenor i syfte att öka säkerheten och komforten.

4. Skapa en nationell specialutbildning för ordningsvakter som arbetar i samband med fotbollsmatcher.
5. Öka polisens kunskap om hantering av folkmassor; ”friendly but firm” och ”low policing”.
6. Polisen bör använda sig av riktade insatser mot vissa utvalda firmamedlemmar som en arbetsmetod i syfte att lagföra och slå ut firmagrupperingar.

Nationell åtgärdsplan

I Brå:s uppdrag ingår att presentera framgångsrika strategier och metoder i syfte att minska förekomsten av ordningsstörningar i samband med idrott samt föreslå insatser som kan förbättra samordningen mellan de olika aktörerna på alla nivåer. På det tredje och sista seminariet presenterades Brå:s slutsatser och där framkom det med all tydlighet att innan man genomför några åtgärder bör en nationell åtgärdsplan upprättas motsvarande den engelska Taylorryporten. Vid seminariet formulerades förslaget att en oberoende och självständig huvudman bör utses för att ta fram den nationella åtgärdsplanen och att se till att den sätts i verket. Förslagsvis är det en fråga för regeringen att utse denne huvudman.

Brå:s förslag bör tjäna som vägledning i arbetet med den nationella åtgärdsplanen för att åstadkomma ett gemensamt förhållningssätt mot ordningsstörningar, lika för hela landet och för samtliga matcher. En viktig del av den nationella åtgärdsplanen är att ta fram former för hur samarbetet mellan de olika aktörerna kan utvecklas och förbättras.

Med avstamp i denna rapport bör den nationella åtgärdsplanen fortsätta inventeringen av de sociala åtgärder som klubbar och andra aktörer arbetar med för att förebygga fotbollsrelaterade ordningsstörningar. Som sammanställningen visat är det alltför få projekt som har

utvärderats. Fler projekt behöver därför genomlysas. Fler projekt kan också behöva initieras eller stödjas. En sammanställning bör sedan ske och spridas som "what works".

Nedan presenteras olika områden och förslag på strategier som Brå i samverkan med övriga aktörer anser att den nationella åtgärdsplanen bör innehålla. Förslagen ska betraktas som ett stöd och inspirationskälla för huvudmannen i arbetet med den framtida nationella åtgärdsplanen. I den bör åtgärderna få den precisering som kan anses nödvändig.

Åtgärd 1: Regeringen bör utse en huvudman som tar fram en nationell åtgärdsplan mot fotbollsrelaterade ordningsstörningar och verkar för att förslagen genomförs.

Samsyn

I fotbollsvärlden är ett stort antal olika aktörer involverade och alla har egna och ibland motstridiga intressen. Det är därför nödvändigt att få till stånd en samsyn kring frågor som har betydelse för ordning och säkerhet. Nedan beskrivs några omständigheter där till synes oförenliga intressena råder och där samsyn bör eftersträvas och genomsyra den nationella åtgärdsplanen.

Vilka supportrar vill man ha?

Från bland annat klubbarnas synvinkel är derbyna säsongens höjdpunkter. Ofta är det utsålt på arenorna och sponsorerna är nöjda. Från ett ekonomiskt perspektiv ligger det således stora pengar i potten för klubbar och sponsorer. Det ligger i klubbarnas intresse att attrahera så många åskådare som möjligt men när det uppstår ordningsstörningar och en stämning som för tankarna till ett krigsskådespel som i exemplet ovan kan det resultera i att vanliga åskådare och kanske särskilt barnfamiljer väljer bort fotbollsmatcher. Då förlorar självklart klubbarna inkomst och sponsorerna blir oroliga.

Genom sitt engagemang bidrar samtidigt de högljudda supportrarna till stämningen på läktarna. Dessa supportrar lägger också som regel ner mycket pengar på klubben genom att ofta åka på bortamatcher och träningsmatcher som inleder varje säsong. Utmaningen är därför att hitta en balans där matcherna kännetecknas av karnevalsstämning, vilket förutsätter engagerade supportrar, samtidigt som det inte får slå över i ordningsproblem. Det innebär att matcherna måste göras attraktiva för en blandad publik och att utrymmet för ordningsstörningar begränsas.

Fokus på enstaka personer eller helheten?

Det råder brist på samsyn när det gäller säkerheten runt en fotbollsmatch. Polisens syn på sin roll i samband med fotbollsmatcher är att upprätthålla ordning. Stor uppmärksamhet riktas därför mot den begränsade grupp som vill bråka, vilket i sin tur riskerar att gå ut över den stora skötsamma publiken (seminarium 2). En av seminariedeltagarna uttryckte sig så här:

Man måste ställa sig frågan vad som är viktigast – 20 fullvuxna bebisar med rutiga kepsar som betar sig illa eller 30 000 supportrar som betar sig bra?

Detta uttalande syftar på att en del klubbar, arrangörer och supportrar upplever att polisen ensidigt fokuserar firmamedlemmar, vilket medför att den skötsamma majoriteten av supportrar stundom hanteras bryskt och som potentiella huliganer. Granström m.fl., (2006) menar att det finns en risk för att denna inriktning kan skapa mer oordning än den förebygger. Så länge poliser utgår från klassiska teorier om massans psykologi, där enstaka anförare kan få en hel folksamling att spåra ur, ter sig varje möte eller demonstration som ett hot (Granström m.fl., 2006).

En fråga som lyftes av fotbollsklubbarna på seminarierna var en önskan om att polisen skulle tänka mer på den skötsamma publiken och inte enbart på risksupportrarna. Vad som efterfrågades var vänliga och hjälpsamma poliser som dirigerar åskådarna till rätt buss eller tunnelbanenedgång och som ser till helheten. I den danska motsvarigheten till denna rapport betonar Rasmussen och Havelund, (2007:18) vikten av att *flytta fokus från de individer med särskilt våldsam disposition som orsak till oroligheter till att fokusera på kontexten.*

Ett annat exempel på hur annorlunda de olika aktörerna ser på säkerhet är planinvasioner. Att prata om positiva och negativa planinvasioner är inte alltid konstruktivt då det kan vara mycket svårt att skilja dessa båda fenomen åt. Även om planinvasionen sker i en positiv anda efter en seger förekommer ibland skadegörelse på planen.

Vad är positiv läktarstämning?

Som framgick tidigare anser vissa aktörer att bengaler och fyrverkerier är inslag som förhöjer stämningen på läktaren medan det ur räddningstjänstens och polisens synvinkel är en ordningsstörning som kan orsaka stora skador och dessutom är otillåten. Trots förbud finns fortfarande problem med ordningsstörningar och en av orsakerna kan vara att det finns en tyst acceptans från delar av fotbollsvärlden för det som benämns som ”positiv läktarkultur”. Därför är det viktigt att aktörerna försöker enas om vad som ska ingå och inte ingå i begreppet positiv läktarstämning.

Vad är en "rimlig" nivå av alkoholkonsumtion?

I undersökningar konstateras att alkohol är en bidragande orsak till att både festen och våldet kring fotbollen uppstår (Estrada och Tryggvesson, 2001). Människor som konsumerar alkohol tar i högre grad till våld i situationer där frustration och stress uppstår, något som rapporten visat är vanligt förekommande i samband med fotboll. En anledning till det är att den alkoholpåverkade våldsverkaren upplever konfliktsituationer som mer frustrerande och förolämpande (Lenke, 1990). Det är följaktligen angeläget att hitta "rätt nivå" på alkoholkonsumtionen i samband med fotboll. Åskådare ska veta att de kan nekas inträde på grund av sitt alkoholintag, precis som när man går på krogen. Det är synnerligen viktigt att unga människor inte uppfattar fotboll som en kravlös arena där vanliga normer inte existerar.

Förslag 1: Den nationella åtgärdsplanen bör samla de frågor för vilka det är av vikt att aktörerna etablerar en samsyn.

Öka säkerheten på arenorna

Efter Taylorryporten stod det klart att man var tvungen att förbättra, bygga om och i vissa fall bygga helt nya arenor i England. Tanken var att det går att uppmuntra till gott beteende genom att tillhandahålla anständiga och trevliga arenor. Kostnaden för den omfattande byggnationen löste man genom att regeringen frigjorde medel som sattes i en fond, där klubbarna kunde söka pengar för ombyggnationen av arenorna.

De svenska hockeyarenorna uppges vara nyare, bättre och säkrare än fotbollsarenorna. Inom hockeyn har man dessutom förstått vikten av att ha en "levande" arena med konferensanläggningar, konsertmöjligheter, restauranger, bra kommunikationer till och från arenan samt närliggande shoppingcentrum, bostäder och kontor (Sport och affärer, 2006). En viktig anledning till att det ser olika ut inom de två sporterna är ägarstrukturen. Ishockeyklubbarna äger arenorna vilket ger bättre förutsättningar till bra ekonomiska och i förlängningen möjliga även sportsliga resultat (Sport och affärer, 2006).

Att det till viss del går att bygga bort brott är känt sedan tidigare (se exempelvis Brå, 2002; Brå, 2005). När man bygger nya arenor gäller det att bygga in den brottsförebyggande designen i konstruktionen redan från början men även de redan befintliga arenorna i Sverige anses behöva en översyn vad gäller säkerheten. Det kommer att kosta åtskilliga miljoner och rapportens uppgift är inte att ge förslag på finansiering av denna åtgärd, men en viktig fundering att ta med sig är dock vad det kostar om ordningsstörningarna fortsätter som de gör nu. En annan reflexion är att tryggare och trevligare arenor lockar fler

åskådare, vilket ökar intäkterna och även andra typer av åskådare – något som forskningen visar kan bidra till mindre ordningsstörningar (se exempelvis Ward, 2020; Dunning, Murphy och Williams, 1986). Det byggs nya arenor på flera håll i Sverige men under tiden finns det behov att förbättra den nuvarande situationen.

Förslag 2: En översyn av samtliga befintliga arenor i syfte att öka säkerhet och komfort. Vid nybyggnation ska säkerhetskunnig personal involveras på ett tidigt stadium.

Visitering

Av rapporten framgår det att säkerheten på arenorna kan förbättras genom en rad åtgärder. En grundläggande åtgärd är att få åskådare att komma i god tid till arenan så att arrangören har tid att *visitera samtliga* i syfte att förhindra att bengaler och liknande tas med in på arenan, något som sker under stora mästerskap som EM och VM. En tänkbar åtgärd kan vara att införa en regel som säger att man ska vara på plats exempelvis 30 minuter före matchstart, annars riskerar man som åskådare att inte komma in på arenan. I andra sammanhang accepterar och respekterar personer en ”senaste-tid”, exempelvis vid flygresor då man som resenär vet att incheckningen stänger en viss tid eller teaterföreställningar då man som besökare inte får komma in vid sen ankomst. Det bör sannolikt gå att få åskådare att ta med i beräkningen att man eventuellt inte får komma in om man är sen, även när det gäller fotboll. ”Senaste-tiden” bör uppges på biljetten. Vissa klubbar uppger att de har använt sig av *metalldetektorer* för att effektivisera visiteringen av åskådarna men slutat med det då köerna har ringlat sig långa. Detta är något som kan undvikas genom att locka åskådare att komma tidigare till arenan (mer om detta under avsnittet om ”Positiva åtgärder”).

En säker och noggrann inpassering och visitering är grundläggande för säkerheten inne på arenan och det är viktigt att det är kunniga personer som sköter dessa uppgifter. Publikvärdar och ordningsvakter bör därför besitta kunskap om när de bör neka en person inträde på grund av för stort alkoholintag och särskilt om det gäller ungdomar är det viktigt att veta vad man gör då och vem man ska kontakta, exempelvis fältassistent eller en representant för socialjouren.

Om förslaget om tillträdesförbud skärps och den förväntade ökningen av individer som belagts med tillträdesförbud blir verklighet, är det viktigt att de som står för visiteringen kan identifiera dessa och neka dem inträde på arenan. Dock är det viktigt att man inte lutar sig tillbaka och tror att allting löser sig med lagstiftning. Om tillträdesförbudet ska ha avsedd effekt är det av grundläggande betydelse att även inträdeskontrollen till idrottsarrangemangen förbättras. Om

risksupportrar med tillträdesförbud väl är inne på arenan och upptäcks av ordningsvakter eller polis så kan det uppstå onödiga diskussioner och i värsta fall våld när personen ifråga ska lotsas ut från arenan (Brå, 1986:3). Risken är att övriga åskådare ser och uppfattar att en välklädd man som inte gjort något fel helt plötsligt grips av polis eller ordningsvakter. Detta kan få helt vanliga supportrar att vända sig mot ordningsmakten.

Förslag 3: Inför en senaste ankomsttid till arenan i syfte att skapa utrymme för en noggrannare visitering.

Kameraövervakning

Det är svårt att uttala sig om vilken brottsförebyggande effekt kameraövervakningen på de svenska fotbollsarenorna har haft på ordningsstörningar. Hittills uppges dock inte övervakningsbilderna haft någon påtaglig effekt när det gäller avstängningar eller rättsfall. Om kameraövervakningen ska vara effektiv är det av vikt att åskådarna ser och upplever att det finns en potentiell risk att bli upptäckt och lagförd. Allra viktigast är dock att tekniken är av tillfredsställande kvalitet så att identiteten på gärningspersonen ifråga kan fastställas. Av seminarierna framkommer emellertid en bild av att kamerautrustningen på arenorna inte alltid är funktionell. Om så är fallet bör en genomsyn göras av den tekniska utrustningen och utbyta dem mot fungerande kameror. Tekniken för att få bra övervakningsbilder finns och det är angeläget att använda sig av de åtgärder som finns tillgängliga.

I Taylorrapportens spår tog man i England fram en gemensam standard vad gäller övervakningskamerornas kvalitet och utbildade över 200 operatörer som fick lära sig hur man får fram det bästa ur bilderna. I England uppges kameraövervakning ha haft en betydande inverkan på ordningsstörningarna inne på arenan och supportrar som konfronterats med bilderna av sig själva har sett sig tvungna att erkänna sig skyldiga (Taylor Report, 1989).

Rikspolisstyrelsen har för avsikt att titta närmare på hur frågan om kameraövervakningen kan förbättras. Brå stöder initiativet från polisens sida och föreslår att en översyn av all befintlig teknisk utrustning sker, att en gemensam minimistandard införs och att de operatörer som ska handskas med utrustningen får utbildning. Det gäller även att se över skyltningen på arenorna, eftersom många och tydliga skyltar har en förebyggande effekt.

Förslag 4: En översyn görs av den tekniska utrustningen i syfte att få övervakningsbilder som kan användas i identifikationssyfte. Skapa en minimistandard gällande kamerautrustningen och utbilda operatörer som ska handskas med övervakningskamerorna samt se över skyltningen på arenorna.

Modellering

Som framkommit av seminarierna kan ett antal element gå fel under ett arrangemang av denna storlek. När ett lag kommer till en ny stad och ny arena måste klubben veta hur den ska agera om något går snett men ofta är bortaklubben inte ens med i diskussionen mellan polis och hemmalagets säkerhetsorganisation (enligt en intervju med en säkerhetsansvarig på en klubb samt seminarium 2). Ett sätt att bland annat komma tillrätta med detta är att ha gemensamma modelleringsövningar. Modellering är ett sätt att försöka finna ”skillnaden som gör skillnaden”. Man utforskar vad det är som gör ett framgångsrikt arrangemang just framgångsrikt, i syfte att lära ut till andra så att även de kan bli framgångsrika. Deltagarna i modelleringen går helt enkelt igenom arrangemanget bit för bit, före, under och efter match. Hur ser det ut, vad kan förväntas, vad kan gå fel och vad gör man då och liknande frågor diskuteras. Detta tillvägagångssätt är särskilt bra för de mindre orterna eftersom de lär av de större klubbarna (intervju med ansvarig på RPS). Enligt RPS har en modelleringsövning genomförts i samarbete med SvFF och SEF och ett förslag finns att genomföra ett antal liknande övningar som en utbildning för aktörer inom fotbollen i Allsvenskan och eventuellt Superettan. Utbildningen är planerad inför säsongen 2009.

Brå anser, i linje med RPS att det finns skäl att genomföra modelleringsövningar i de högsta serierna (Allsvenskan och Superettan) i Sverige. Ett tänkbart scenario kan vara att klubbar, säkerhetsansvariga och arrangörer samlas och har upptaktsmöten där man berättar för de övriga deltagarna om sin arena.

Förslag 5: Utökad användning av modelleringsövningar inför varje säsong i de högre serierna.

Åtgärder för en ökad positiv stämning

Att skapa en positiv inramning och förhindra att en aggressiv stämning tar överhanden anses vara av stor betydelse eftersom fotbollsmatcher annars kan uppfattas som en farlig miljö att vistas i. Den, i förekommande fall, upplevda otryggheten anses vara en viktig anledning till att somliga väljer att inte gå på fotboll. Det finns också skäl att tro att supportrar kan tänkas vara mindre benägna att bråka och skapa ordningsstörningar om man kan minska upplevda provokationer. Att göra upplevelsen runt fotbollen trevligare och mer familjär kan möjligen locka andra typer av åskådare, exempelvis barnfamiljer, kvinnor och medelålders, något som anses ha en gynnsam effekt på ordningsstörningar.

Under ett arrangemang av den här storleken och typen finns vissa svaga punkter som kan vara angelägna att se över. Dessa svaga punk-

ter är sådana som skapar irritation, frustration och en aggressiv stämning som, i samband med alkohol, kan leda till ordningsstörningar. Under denna rubrik kommer åtgärder som bidrar till minskad frustration och en ökad positiv stämning att presenteras.

Kringarrangemang utanför och inne på arenan

Området runt om arenan i det beskrivna exemplet ovan leder tankarna till ett fältslag med ett stort antal poliser och ordningsvakter i kravallmundering uppställda, något som kan skapa en känsla av en farlig situation där ”vad som helst kan inträffa”. Detta menar seminariedeltagare och flertalet intervjupersoner även är en verklighet under många derbyn. De vill i stället mötas av ett evenemang med en rad underhållande aktiviteter redan utanför arenorna och av en publik som har det trevligt och är avslappnad.

Ett sätt att locka åskådarna att komma tidigare är självklart att erbjuda någon form av underhållning inne på arenan innan matchen börjar. I dag visas emellanåt exempelvis knattematcher eller liknande underhållning och det ter sig tyvärr inte tillräckligt slagkraftigt för att locka åskådare att komma tidigare till matchen. Ett komplement till att skapa en mer positiv inramning kan vara att ordna arrangemang utanför arenan för exempelvis barn och ungdomar. Detta kan dessutom vara ett sätt för sponsorerna att visa upp sig. Rapporten visar att detta är något som klubbar och arrangörer anser vara betydelsefullt.

Ett problem med kringarrangemang på vissa arenor uppges vara att polisen vill ha fri uppsikt över området utanför arenan, för att kunna se när firmor och andra risksupportrar är på intågande. Det uppges vara anledningen till att vissa arrangörer har svårt att få tillstånd av polisen. Med tanke på att de olika aktörerna är positiva till olika typer av arrangemang samt att det finns stöd³⁸ för att en sådan åtgärd är fungerande bör man undersöka om det är på det sättet att arrangörerna inte får tillstånd och vad det i såna fall beror på samt om det är möjligt ändra på det. Förhoppningen är, att med en allmänt mindre aggressiv stämning, kommer det inte att finnas samma behov av översyn runt arenan.

Om arrangören lockar med artistuppträdanden i form av sång och dans eller liknande inne på arenan är förväntningen att åtskilliga åskådare väljer att komma i god tid till arenan för att se detta. Det bör i sin tur leda till en smidigare inpassering, då det blir ett jämnare flöde av åskådare. Köbildningen blir därmed mindre, vilket också minskar stress och frustration. Dessutom skapas utrymme för en noggrannare visitering.

---

³⁸ Se till exempel Adang, 2001, för en utvärdering av EM 2000 i Nederländerna/Belgien.

Förslag 6: Skapa arrangemang utanför och inne på arenan i syfte att minska den aggressiva stämningen samt att få åskådare att komma tidigare till arenan i syfte att undvika långa köer samt göra en noggrannare visitering.

Tidigare matchtidpunkt

Ett flertal aktörer hävdar att valet av matchtidpunkt kan vara avgörande för graden av ordningsstörningar. Att förlägga högriskmatcher vid lunchtid på helger menar deltagarna på seminarierna har en påverkan på nykterhet och narkotikaintag då tiden blir knapp före en tidigare match. Ett derby spelas 20.00 på en vardagskväll och är slut strax före 22.00. Med tanke på hur derbyt ovan utkristalliserades efter slutsignalen är det inte heller särskilt enkelt att ta sig hem. Detta är en av anledningarna till att exempelvis många familjer väljer att inte gå på matcherna.

Förslag 7: Förlägg alla högriskmatcher vid lunchtid på helger.

Utöka samarbetet med lokaltrafiken

Ett annat problem i det beskrivna exemplet ovan var att ett stort antal supportrar dröjde sig kvar runt arenan och angränsande vägar. Några säkerligen för att bråka och andra, särskilt ungdomar, för att det upplevs som en spännande miljö. Andra åskådare dröjde sig troligtvis kvar eftersom man försökte komma på alternativa vägar hem då tunnelbanan var avstängd. På seminarium 2 uppgav klubbrepresentanter att de upplever att samarbetet med lokaltrafiken inte fungerar tillfredsställande. Representanter från klubbarna menade att det är bättre att helt få bort de flesta vanliga åskådarna efter matchslut så att man sedan kan fokusera på "rötäggen" (seminarium 2).

I Stockholm är det extra bekymmersamt eftersom båda lagens supportrar ofta ska ner i samma tunnelbanenedgång och det blir problematiskt med tusentals åskådare på en perrong som är gjord för några hundra. Det kan exempelvis vara lämpligt att stänga den närmaste nedgången till arenan i samband med matchslut. Oavsett vad polisen väljer att göra är det viktigt att man tydligt informerar åskådare om hur de ska komma hem efter matchen.

Att utöka samarbetet med trafikföretagen i syfte att snabbt få bort åskådare från området runt arenorna ter sig som en angelägen åtgärd. Ett tänkbart förslag är att avtala med lokaltrafiken att det efter matchslut står ett antal bussar och väntar, som supportrarna kan ta till en annan tunnelbanestation.

Förslag 8: Utöka samarbetet med lokaltrafiken dels i servicesyfte men framför allt för att få bort supportrar från området runt arenan så att polisen kan koncentrera sig på dem som är kvar och vill slåss. Tydligare information till åskådarna är en rekommendation.

Kompetenshöjande åtgärder

Öka polisens och ordningsvaktens kunskap om hantering av folkmassor

Intervjupersoner inom polisen anser, som tidigare nämnts, att polisen ännu inte fullt ut hanterar den särskilda polistaktiken, SPT. Det är således viktigt att se till att poliser som arbetar i samband med bland annat fotbollsmatcher får en såväl teoretisk som praktiskt inblick i SPT i den omfattningen att polisen känner sig trygg med konceptet. Det får inte råda någon tvekan om hur man ska hantera fotbollspubliken. I det beskrivna exemplet ovan beskrivs poliserna som icke tillgängliga och arga men möjligen är det närmare verkligheten att polisen faktiskt är osäker och fokuserad på uppgiften.

Om man befinner sig i en situation som upplevs som en krutdurk som ”när som helst kan smälla” ter det sig troligt att man är på sin vakt mot minsta misstänkta beteende. Holgersson (2007) menar att en ökad förståelse hos polispersonalen om olika gruppers sociala identiteter och mål kan öka förståelsen för vilka polisaktioner som kan uppfattas provocerande. Först då kan polisen uppträda lugnt och säkert och vara hjälpsamma och tillgängliga som deras engelska kollegor uppges vara. Detta påpekar de flesta deltagarna på seminarierna och intervjupersonerna är betydelsefullt för stämningen.

Att ytterligare öka polisens kunskap om och förmågan att hantera större folksamlingar är också målet med utbildningen i den särskilda polistaktiken, SPT. Utbildningen har pågått sedan år 2005 och nu sker en vidareutbildning i Bastaktik 2 och ytterligare SPT-utbildning.

Forskning belyser, till skillnad från hur exemplet ovan utföll, att fotbollsmatcher som har störst möjlighet att avlöpa utan större ordningsstörningar är när polisens närvaro är diskret och vänlig men tydlig när det behövs, det vill säga ”friendly but firm” (se exempelvis Stott och Adang, 2003; Guvå, 2005; Holgersson, 2007). Utgångspunkten för arbetet med fotbollsmatcher bör i första hand vara ”low policing”, vilket innebär en begränsad polisstyrka i vanlig uniform som patrullerar i par eller mindre grupp och interagerar med supportrarna. Det är också den taktik som ingår i polisens utbildning.

Förslag 9: Fortsätt att utveckla polisens kunskap om hantering av större folksamlingar: ”friendly but firm” och ”low policing”.

Utbilda operativa chefer

Deltagare på de två första seminarierna beskriver att olika polisinsatschefer har olika uppfattning om vilken nivå ordningshållningen ska ligga på. Denna variation av toleransnivån riskerar att resultera i en osäkerhet hos bland annat arrangören, klubbarna, supportrarna, ordningspolisen och ordningsvakterna. Det finns därför ett utbildningsbehov och som tidigare nämnts kommer också en utbildning att genomföras under hösten 2008 för operativa chefer. I linje med RPS anser Brå att det är angeläget att de operativa chefer, exempelvis insats-, kommanderings- och gruppchefer, som arbetar med fotboll får en gemensam utbildning för att kunna hålla samma nivå på ordningshållningen under en match. Man bör även se till att insatscheferna tillägnar sig SPT-konceptet.

Förslag 10: Fortsätt att utbilda operativa chefer på alla nivåer i syfte att få en jämnare toleransnivå under fotbollsmatcher.

Inför en nationell specialutbildning för ordningsvakter

Som togs upp tidigare kritiserades ordningsvakter ibland för sin inställning till supportrarna. Rapporter om dragna batonger och övervåld har förekommit från supportrar och media men även från vissa intervjupersoner och seminariedeltagare. Att arbeta som ordningsvakt under en fotbollsmatch är ingen lätt uppgift. En del intervjupersoner menar att ordningsvakterna tar på sig ett för stort ansvar. I matchen i exemplet ovan var målsättningen att man skulle utestänga vissa risksupportergrupperingar från matchen men resultatet blev att åtgärden drabbade helt oskyldiga supportrar och då blev man tvungen att släppa in alla, dessutom utan visitering eftersom trycket på personalen vid inläppet blev för hårt. Syftet med berättelsen ovan är inte att få ordningsvakter att framstå i dålig dager utan att resonera om vilket ansvar som vilar på deras axlar och om det är en rimlig arbetsbörda. Dels har man press på sig från sin arbetsgivare att, som en intervjuperson som arbetar som ordningsvakt i samband med fotboll beskrev det: Håll dem kort! Dels har man mindre befogenheter, skydd och utbildning än polisen.

Det är rimligtvis stor skillnad på att vara ordningsvakt i exempelvis ett köpcentrum och på att hantera dryga 30 000 åskådare under ett derby. Rikspolisstyrelsen har nu för avsikt att titta närmare på behovet av en nationell specialutbildning för ordningsvakter som ska arbeta med stora folkmassor under en fotbollsmatch. Genom utbildningen skulle de bli certifierade att arbeta under evenemang, vilket även kan medföra att statusen höjs.

Förslag 11: Skapa en nationell specialutbildning för ordningsvakter som arbetar i samband med fotbollsmatcher.

Spetsigare brottsbekämpning

När det gäller aktiva firmamedlemmar anses exempelvis England och Nederländerna förhållandevis framgångsrika i arbetat med att slå ut grupperingarna genom lagföring. Eftersom många av firmamedlemmarna uppges ha ”städade” liv med familj och arbete så förefaller ett rimligt antagande att risken för lagföring ter sig avskräckande.

Riktade insatser

I Nederländerna och Storbritannien har polisen varit framgångsrik med taktiken att rikta insatser mot specifika mål, det vill säga att polisen genom underrättelsearbete fokuserar vissa utvalda individers brottslighet. Forskning visar också att riktade insatser är en framgångsrik arbetsmetod (Weisburd m.fl., 2006). En rekommenderad taktik är därför att polisen fokuserar de risksupportrar som begår allvarliga brott (Ds 1998:38). Lyckas polisen lagföra ett antal firmamedlemmar kan det bidra till att grupperingen försvagas.

./.../. On the street level, spotters and intelligence officers monitor the activities of groups of football hooligans, gathering information on their membership, whereabouts and intentions. ./.../. Responding to the increasingly sophisticated strategies of football hooligans, the British police have invested in the collection of evidence. Intelligence is now recorded on paper and sources are coded to enable the use of pieces of intelligence in court. ./.../. Based on new evidence, dozens of hooligans were recently convicted for crimes committed in the late 1990s (Spaaij, 2006:4).

Det är dock viktigt att främst rikta insatserna mot firmamedlemmarna på andra tidpunkter än just själva matchen, då polisen genom dessa åtgärder kan orsaka mer ordningsstörningar än att, som meningen är, förhindra dem.

Att samla alla bevis i en sorts ”kronologisk portfölj” för att tydliggöra ett mönster av våldsbrott har som tidigare nämnts visat sig fungera i Storbritannien (se exemplet Operation Fixture). Sannolikt kan en systematisk dokumentation av en firmamedlems samtliga lagöverträdelser, i syfte att tydliggöra ett mönster, vara en bra arbetsmetod även i Sverige. Av denna anledning kan det vara lämpligt att ge rättsväsendets aktörer utökad kunskap om frågan. Det särskilda undersökningsregistret (SUR) kan bedömas vara en användbar hjälp i ett

arbete med riktade insatser mot vissa firmamedlemmar eftersom all information samlas på ett ställe och SUR gör bearbetningen lättare.

Ett problem är dock att intervjuade supporterpoliser uppger att de inte alltid upplever sig ha någon att överlämna underrättelsematerial till och konsekvensen blir att det inte leder till förundersökningar.

Exemplet organiserad brottslighet

Brå har publicerat ett flertal rapporter om hur den organiserade brottsligheten³⁹ bör bekämpas och även om man inte rakt av kan översätta firmagrupperingarna med den organiserade brottsligheten, finns det likheter. En vanlig uppfattning är att man endast kan skada den organiserade brottsligheten genom att gripa de högsta cheferna, men tidigare studier från Brå visar att så inte är fallet utan att det snarare handlar om att gripa personer som är viktiga för nätverken (Brå, 2005:11). När det gäller firmagrupperingarna gäller det således att inrikta sig på nyckelpositioner inom nätverken (eller personer som är drivande och/eller karismatiska), exempelvis den som förser medlemmarna med narkotika eller den som är ansvarig för grupperingens hemsidor. Övriga personer är individer som är lätt utbytbara inom nätverket (Brå, 2005:11).

Av seminarierna framkommer att det är svårt att få till fällande domar när det gäller de organiserade bråken eller deltagande i våldsamt upplopp. En tänkbar strategi är att rikta resurserna mot andra delar av risksupportrarnas brottsligheter, till exempel narkotikabrottsligheten. En jämförelse kan göras med narkotikabrottslighetens organisationsmönster. Brå-rapporten påvisar vikten av att inrikta myndigheters arbete mot fler delar än just narkotikan, när det gäller att bekämpa narkotikanätverken. Till exempel bedöms en ökad fokus på pengarna ställa till stor skada för nätverken. På liknande sätt behövs alternativa metoder för att störa ut risksupportrarna (Brå, 2005:11).

Förslag 12: Polisen bör använda sig av riktade insatser mot utvalda firmamedlemmar som en arbetsmetod i syfte att lagföra och slå ut firmagrupperingar.

RAR⁴⁰

För att förhindra att matcher och derbyn urartar som i det fiktiva exemplet ovan är det av vikt att öka kunskapen om risksupportrar och firmagrupperingar. En anledning till att omfattningen av fotbollsrelaterade ordningsstörningar inte är dokumenterad är att det inte finns en brottskod i polisens anmälningsystem RAR. Det skulle dock

³⁹ Exempelvis Brå, 2005:11 och Brå, 2007:7.

⁴⁰ RAR – rationell anmälningsrutin.

vara nästintill omöjligt att ha en sådan då lagöverträdelserna består av en mängd olika brott. En möjlig åtgärd kunde vara att införa en så kallad "pop up"-ruta där anmälningsupptagaren får fylla i "ja" eller "nej" om brottet är fotbollsrelaterat eller inte. Problemet är dock att det skulle innebära en stor belastning när alla de brott ska registreras som inte är fotbollsrelaterade.

Ett annat problem är att eftersom polisens anmälningsystem, RAR, är uppbyggt länsvis, är det inte alltid lätt att hitta anmälningar och därmed få en samlad bild av individens brottslighet. Problemet uppstår då en supporter begår ett brott på en bortamatch i ett annat län, eftersom brottet alltid registreras vid den lokala polismyndighet där gärningen sker. Det är ett svårare problem att lösa snabbt men en tänkbar lösning kan vara att supporterpolisen, då de reser med "sina" supportrar till bortamatchen, åtar sig att rapportera alla ordningsstörningar till samordnaren för den nationella SUR:en.

Förslag 13: Utred möjligheterna att statistiskt redovisa fotbollsrelaterade brott.

Förslag till en framtida svensk forskningsstrategi

Rapporten visar att det behövs ytterligare kunskap om det svenska supportervåldets omfattning och struktur. Det är som synes inte helt lätt att per automatik överföra utländsk forskning till svenska förhållanden.

Delar av förslagen bygger på ett seminarium om supportervåld som arrangerades av Brå i juni 2008 (Lars Korsell och Daniel Vesterhav). Inbjudna och närvarande var: Henrik Koch, AIK fotboll; Daniel Bergström, Djurgården hockey; Peter Lindström, Justitiedepartementet; Kenneth Wising, Kulturdepartementet; Torbjörn Andersson, Malmö högskola; Aage Radmann, Malmö högskola; Anders Green, Polishögskolan; Hans Löfdal, Polismyndigheten i Stockholms län; Lars-Rune Bohlin, Polismyndigheten i Västra Götalands län; Rolf Jönsson, Riksidrottsförbundet; Leif Larsson, Riksidrottsförbundet; Stig Jönsson, Rikspolisstyrelsen; Martin Lundin, Rikspolisstyrelsen; Janne Grönqvist, Stockholms brandförsvär; Bill Sund, Stockholms universitet och Ambjörn Wahlberg, Svensk elitfotboll.

Vid seminariet framgick att det fanns ett behov av en utökad kunskap, baserad på forskningsresultat, om supportervåld. En allmän uppfattning vid seminariet var att ett långsiktigt forskningsprogram som gav en bred översikt över problematiken kring supportervåld var att föredra framför ett kortsiktigt och avgränsat projekt. Nedan följer ett förslag för hur en framtida forskningsstrategi kan se ut.

Omfattningen av problemet – insamling av fotbollsrelaterade anklagelser och domar

Till en början behövs en kartläggning av de fotbollsrelaterade ordningsstörningarnas omfattning och struktur. Nära frågan om supportervåldets omfattning och struktur ligger bedömningen av vilka skador ordningsstörningarna orsakar (fysiska, ekonomiska, idrottsmässiga, allmän ordning och säkerhet, koppling till annan kriminalitet, rekrytering till kriminella karriärer etc.). Det finns således ett behov av kunskap om vilka olika typer av skada de fotbollsrelaterade ordningsstörningarna orsakar.

Dessutom behövs en fördjupad kunskap om vad det är för typ av personer som blir och är risksupportrar samt vad det är som driver dem. Detta kan göras genom en kartläggning av de personer som är aktiva firmamedlemmar, där subkulturen och de dubbla rollerna (familjeliv, yrkesliv kontra problemsupporter) beskrivs ingående. Aspekter som behöver belysas är hur rekryteringen går till, vilken självbild problemsupportrarna har och om det finns någon problembild i botten i form av annan kriminalitet eller missbruk.

Frågeställningar

1. Vilken struktur har fotbollsrelaterade ordningsstörningar? Vilka brottstyper räknas in under begreppet? Räknas även skadegörelse, stölder och narkotikabrott in i problematiken?
2. Vad avgör om en händelse ska räknas som en fotbollsrelaterad ordningsstörning? Fastställs det *vilka* som utför våldsdåden eller *när* och *var* de utförs?
3. Vilken omfattning har de fotbollsrelaterade ordningsstörningarna?
4. Vilka är skadeverkningarna till följd av de fotbollsrelaterade ordningsstörningarna?
5. Vad karaktäriserar de personer som är aktiva risksupportrar? (I termer av självbild, kriminell belastning, social situation, värderingar etc.)
6. Hur, när och varför sker inträdet/utträde i firmakulturen?

Nätverkens struktur och logistik

Forskning om kriminella nätverk har visat att enskilda individer ofta är av underordnad betydelse för nätverkets överlevnad (Brå, 2005:11). En person som försvinner ersätts snabbt av någon annan. Medan rättsväsendet lyckas gripa ett antal personer fortsätter brottsligheten efter att viss anpassning har skett inom de kriminella nätverken. Detta innebär att om det ska vara möjligt att bekämpa och störa kriminella nätverk krävs alternativa strategier vid sidan av den mer traditionella individualistiska metoden som går ut på att utreda brott, väcka åtal mot enskilda personer och döma ut påföljder. För att kunna formulera alternativa strategier när det gäller supportervåld krävs en detaljerad kunskap om risksupportergrupperingarnas nätverksstrukturer och logistik för att kunna identifiera lämpliga angreppspunkter. Brå har stor erfarenhet av en denna typ av forskning på annan nätverksbaserad kriminalitet, till exempel narkotikabrottslighet (Brå, 2005:11; Brå, 2007:4; Brå, 2007:7) och häleri (Brå, 2006:6).

Frågeställningar

1. Hur ser uppdelningen av de olika risksupportergrupperna ut i fråga om ålder, klubbtilhörighet och så vidare? Vilka skillnader föreligger mellan grupperingarna?
2. Finns det några regionala skillnader för risksupportervåldskulturen?
3. Hur ser relationerna ut mellan olika risksupportergrupper internationellt?

4. Hur ser relationerna och kommunikationen ut mellan grupperna i Sverige?
5. Hur ser relationerna och kommunikationen ut inom gruppen? Hierarki?
6. Finns det en fördelning av olika uppgifter och funktioner inom gruppen?
7. Hur flytande är gränsen mellan kärnmedlemmar och kretsen runt omkring?
8. Förekommer en utveckling och förändring hos grupperna över tid, Till exempel strategisk anpassning?
9. Hur ser supportervåldskulturen ut och vilka informella regler råder, dels inom gruppen men även mellan olika grupper, till exempel vid uppgjorda sammandrabbningar?

Samspelet mellan polis och supportrar – en intervjustudie om polisens syn

I Sverige finns i princip ingen forskning om hur polisen ser på just de situationer de ställs inför i samband med en fotbollsmatch. Polisen beskylls ibland för att ta till övervåld och uppträda onödigt bryskt och militäriskt. För att kunna använda de verktyg som finns internationellt är det viktigt att veta hur den svenska polisen ser på och uppfattar de olika supportergrupperingarna, de stora fotbollskommenderingarna och det våld som emellanåt utvecklas.

Frågeställningar

1. Hur ser polisen på fotbollssupportrar?
2. Hur skiljer polisen på de olika supportergrupperingarna?
3. Hur upplever polisen det att ställas inför 30 000 åskådare, varav merparten är män, som är högljudda och eventuellt berusade?
4. Hur arbetar polisen i olika län med problemet?

Massmedia som aktör – en undersökning om massmedias roll som förmedlare av fenomenet

Hur ser samhället på fotbollsrelaterade ordningsstörningar? Mediernas roll som förmedlare av bilder kring detta fenomen bör ha stor betydelse för samhällssynen. Det finns risk för att medias beskrivning av fotbollsrelaterade ordningsstörningar och ”huliganer” är vinklad. Ovanliga incidenter som bryter mönstret tenderar att vara överrepresenterade och ofta sker en selektiv rapportering av vissa nyhetsmässiga aspekter av en händelse, det vill säga vissa spektakulära detaljer

av ett ämne uppmärksammas mer än övriga (se exempelvis Severin och Tankard, 1997). Genom tidningarnas och TV:s sensationella rubriker presenterar man "huliganvåldet" som ett större problem än det verkligen är (se exempelvis Frosdick och Marsh, 2005 eller Stott och Pearson, 2007). Frosdick och Marsh (2005) hänvisar till Hall (1978) som benämner detta "amplification spiral", det vill säga att genom den överdrivna massmediala fokusen på ett problem tenderar man att förvärra det. Eftersom majoriteten av fotbollssupportrarna består av män och maskulinitet i sin tur är en social konstruktion bör supporterskapet och supportern kunna betraktas utifrån sociala konstruktioner i samhället.

Frågeställningar

1. I vilka termer beskrivs de fotbollsrelaterade ordningsstörningarna?
2. Hur konstrueras bilden av den svenska supportern i media?
3. Hur beskrivs manligheten inom fotboll?
4. Vilka konsekvenser får massmedias bild?
5. Vilken betydelse har media/Internet för firmagrupperingarna?

Referenser

- Adang, O. och Valk, G. (1999). *Football hooliganism*. Report for the Council of Europe: Strasbourg.
- Adang, O. (2001) *Friendly but firm: the maintenance of public order*. Paper presented at the 2001 Annual meeting of the American Political Science Association, San Francisco, 29 August to 2 September 2001.
- Adang, O. och Stott, C. (2003). *Policing Football matches with an international dimension in the European Union: understanding and managing risk*. A report to the Home Office on the project 'A European study of the interaction between police and crowds of foreign nationals considered to pose a risk to public order'.
- Adang, O. och Cuvelier, C. (2000). *Policing Euro 2000*. Apeldoorn: Dutch Police Academy.
- Andersson, T. och Radmann, A. (1998). *Från gentleman till huligan? Svensk fotbollskultur förr och nu*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Arbejdsgruppen til bekæmpelse af hooliganisme. (2005). *Rapport om bekæmpelse af hooliganisme i Danmark*. Københavns politis politis.
- Arevik, S. (2003). *Utvärdering av Projekt Supporter*. Stockholm.
- Armstrong, G. och Hobbs, D. (1995). High Tackles and Professional Fouls: The policing of Soccer Hooliganism. I: Fijnaut, C. och Marx, G. (red). *Undercover: Police Surveillance in Comparative Perspective*. The Hague: Kluwer.
- Bodin, D, Robène, L och Héas, S. (2005). *Sport and violence in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (1985). *Vilka står för läktarvåldet?* Rapport 1985:14. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (1985). *Läktarvåldet. Åtgärder vid inpasseringen*. Rapport 1985:16. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (1986). *Läktarvåldet. Åtgärder inom idrottsanläggningarna*. Rapport 1986:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (1986). *Läktarvåld. Orsaker och åtgärder*. Rapport 1986:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (1986). *Läktarvåldet. Resor till och från matcherna mm*. Rapport 1986:10. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (1999). *MC-brott*. Rapport 1999:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2002). *Bebyggelseinriktade åtgärder mot brott och otrygghet*. Brå-rapport. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Brottsförebyggande rådet, Brå (2003). *Kameraövervakning i brottsförebyggande syfte*. Rapport 2003:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2003). *Förebygga ekobrott. Behov och metoder*. Rapport 2003:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2004d). *Kriminalstatistik 2003*. Rapport 2004:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2005). *Design mot brott – introduktion till brottsförebyggande design*. Brå-rapport. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2005). *Narkotikabrottslighetens organisationsmönster*. Rapport 2005:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007). *Narkotikadistributörer*. Rapport 2005:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.
- Brännberg, T. (1993). *Mellan karneval och huliganism – en antologi om supporterkulturen*. Floda: Zenon.
- Brännberg, T. (1997). *Våldet och glädjen. En debattbok om huliganer och glada supportrar*. Gävle: SISU Idrottsböcker.
- Buford, B. (1991). *Bland huliganer*. Stockholm: Wahlström och Widstrand.
- Clarke, R. V. och Eck, J. (2006:1) *Bli en problemlösande brottsanalytiker i 55 steg*. Stockholm: Polishögskolan.
- Coakley, J. (2001). *Sport in society: issues and controversies*. New York: McGraw-Hill.
- Comeron, M. (2002). *The Prevention of Violence in Sport*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Council of Europe. (1985). *European Convention on Spectator Violence and Misbehavior at Sports Events and in Particular Football Matches*. Strasbourg: Council of Europe.
- Council of Europe. (2005). *Overview of the National Reports for the period 2003–2004 on the implementation of the European Convention on Spectator Violence*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Ds 1998:38. *Trygghet och trivsel vid idrottsarrangemang – om insatser mot idrottsanknutet våld*. Regeringskansliet.
- Ds 2008:20. *Ytterligare åtgärder för att motverka ordningsstörningar i samband med idrottsarrangemang*. Justitiedepartementet.
- Ds 2008:54. *Utvidgade möjligheter att avlägsna deltagare i en ordningsstörande folksamling m.m.* Justitiedepartementet.
- Dunning, E (1999). *Sport matters. Sociological studies of sport, violence and civilization*. London: Routledge.
- Dunning, E. (2000). Towards a sociological understanding of football hooliganism as a world phenomenon. *European Journal on Criminal Policy and Research* 8: 141–162.

- Dunning, E, Murphy, P. and Williams, J. (1988). *The Roots of Football Hooliganism: A Historical and Sociological Study*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Dunning, E. m.fl. (2002). *Fighting fans. Football hooliganism as a world phenomenon*. Dublin: University College Dublin Press.
- Dunning, E, Murphy, P och Williams, J. (1986). Spectator violence at football matches: towards a sociological explanation. *British Journal of Sociology*, 37: 221–244.
- Estrada, F. och Tryggvesson, K. (2001). *Fotboll kräva dess drycker. Alkohol, fotboll och manlig gemenskap*. Särtryck nr. 70. Stockholm: Kriminologiska institutionen.
- Fijnaut, C. och Marx, G. (eds.). (1995). *Undercover: Police Surveillance in Comparative Perspective*. The Hague: Kluwer.
- Frosdick, S. och Marsh, P. (2005). *Football Hooliganism*. Cullompton: Willan Publishing.
- Fundberg, J. (2003). *Kom igen gubbar! Om pojkfotboll och maskuliniteter*. Stockholm: Carlssons förlag.
- Garland, D. (1998). 2003. *Football hooligans. Knowing the score*. Oxford: Berg.
- Garland, D. och Rowe, M. (2000). *The Hooligans fear of the penalty*. *Soccer and Society*, 1:144–57.
- Granström, K. (2006). *Kravaller och upplopp. Hur kravaller uppstår och hur ordnings skapas*. Krisberedskapsmyndigheten. Linköping: Linköpings universitet.
- Green, A. (2006). *Ert jobb – vår hobby! Om ordningshållning och hooliganism kring svensk fotboll*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Guvå, G. (2005). *Kravaller och social identitet: en forskningsöversikt*. FOG-rapport nr.53. Linköping: Linköpings universitet.
- Hall, S. (1978) The Treatment of 'Football Hooligans' in the Press. I: Ingham, R. m.fl. *Football Hooliganism: The Wider Context*, London: Inter-Action Inprint.
- Holgersson, S. (2007). *Dialogpolis. Erfarenheter, iakttagelser och möjligheter*. Växjö: Växjö universitet.
- Home office. (2005). *A Thematic Inspection of Police Contact Management*. Finns tillgänglig på: <http://inspectorates.homeoffice.gov.uk>
- Höglund, J. (2005). *En av grabbarna. En berättelse inifrån brödraskapet Firman Boys*. Stockholm: MMG Books.
- Johansson, B. (2001). *Att slåss för erkännande. En studie i gatuvåldets dynamik*. Örebro: Örebro universitet.
- Jönsson, R och Kuick, A. (2005). *Publikkultur och ordningsförhållanden i svensk fotboll säsongen 2004*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Kerr, J. (1994). *Understanding Soccer Hooliganism*. Buckingham and Philadelphia: Open University Press.

- Korsell, L. och Nilsson, M. (2003). *Att förebygga fel och fusk – Metoder för reglering och kontroll*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Lab, S. P. (2000): *Crime Prevention: Approaches, Practices, and Evaluations*. Fourth edition. Cincinnati, OH: Anderson Pub. Co.
- Lalander, P. (1997) *Att vara supporter*. I: Brännberg, T. (red). I Våldet och glädjen. En debattbok om huliganer och glada supportrar. Gävle: SISU Idrottsböcker.
- Larsen, M. (2004). *Hooliganisme i Danmark – en sociologisk undersøgelse af hooliganisme i Danmark*. Aalborg: Aalborg Universitet.
- Lenke, L. (1990). *Alcohol and criminal violence: time series analyses in a comparative perspective*. Stockholm: Almqvist and Wiksell International.
- Marsh, J. m.fl. (1996). *Football Violence in Europe*. Oxford: Social Issues Research Centre.
- Mendel-Enk, S, (2004). *Med uppenbar känsla för stil*. Stockholm: Atlas.
- Murphy, P, Dunning, E. and Maguire, J. (1998). *Football spectator violence and disorder before the first World War: a reply to R. W. Lewis, International Journal of the History of Sport, 15, 141–62*.
- Murphy, P, Williams, J. och Dunning, E. (1990). *Football on trial. Spectator violence and development in the football world*. London: Routledge.
- O’Neill, M. (2005). *Policing Football: Social Interaction and Organised Disorder*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Operation Fixture. (2003). *Operation Fixture*. Lancashire Constabulary partnered by Burnley Football Club. Lancashire.
- Pettersson, T. (1998). *Registrerad brottslighet hos individer som bedömts vara de mest våldsbenägna supportrarna i Stockholm*. Särtryck nr. 37. Stockholm: Kriminologiska institutionen.
- Pettersson, T. (2002). *Tre aspekter på brottsliga nätverk: Supporterbråk, etnicitet och genus*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Polishögskolan. (2005). *Det mobila insatskonceptet*. Göteborg: Länstryckeriet.
- Program *Supporters verksamhetsplan*. (2008). Stockholm.
- Rasmussen, K. och Havelund, J. (2007). *Forebyggelse af fodboldop-tojer – et litteraturstudie*. Aarhus: Aarhus Universitet.
- du Rées Nordenstad, H. (1998). Våld och oroligheter i samband med idrottsevenemang, polisens roll. I: Ds 1998:38. *Trygghet och trivsel vid idrottsevenemang – om insatser mot idrottsanknutet våld*. Regeringskansliet.
- Reicher, S. m.fl. (2004). An integrated approach to crowd psychology and public order policing. *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*. 27, 558–572.
- Sarnecki, J. (1982). *Brottslighet och kamratrelationer – studie av ungdomsbrottsligheten i en svensk kommun*. Brå-rapport 1982:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Sarnecki, J. (2004). *Kunskapsbaserad brottsprevention. Teoretiska utgångspunkter för brottsförebyggande arbete i Stockholms stad*. Stockholm.
- Schneider, T. (2001). *Koordinationsstelle Fanprojekte. European Concept Violence Prevention as a Network*. Finns tillgänglig på: <http://www.kos-fanprojekte.info/>
- Schulpen, F. (2007). *Evaluation report: Voice verification for football hooligans*. Nederländerna: National Agency of Correctional Institutions/Ministry of Justice.
- Severin W.J, och Tankard J.W. (1997). *Communication Theories – Origins, Methods, and Uses in the Mass Media*. New York: Longman Publishers.
- Sir Norman Chester Centre for Football Research. (2002). Fact sheet Number 1. *Football and Football Hooliganism*. Leicester: University of Leicester.
- Sir Norman Chester Centre for Football Research. (2002). Fact sheet Number 2. *Football Stadia After Taylor*. Leicester: University of Leicester.
- Spaaij, R. (2005) The Prevention of Football Hooliganism: A *Transnational Perspective*. I: Aquesolo, J. (ed.) *Actas del X Congreso Internacional de Historia del Deporte*, Sevilla: CESH, 1–10.
- Spaaij, R. (2006) *Aspects of Hooligan Violence: A Reappraisal of Sociological Research into Football Hooliganism*. ASSR Working Paper Series, No. 06/02.
- Stevens, A, Kessler, I, och Steinack, K. (2006). *A review of good practices in preventing the various types of violence in the European Union*. European Crime Prevention Network, EUCPA.
- Stockholms supporterpolis årskrönika. (2007). Stockholm: Polismyndigheten i Stockholms län/Länskriminalpolisen.
- Stott, C. (2003). Police expectations and the control of English soccer fans at 'Euro 2000'. *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*. Vol. 26 No. 4. 640–655.
- Stott, C, Hutchinson, P, och Drury, J. (2001). Hooligans abroad? Inter-group dynamics, social identity and participation in collective disorder at the 1998 World Cup Finals. *British Journal of Social Psychology*, 40, 359–384.
- Stott, C. och Reicher, S. (1998). Crowd action as intergroup process: introducing the perspective. *European Journal of Social Psychology*, 28, 509–529
- Stott, C. och Reicher, S. (1998). How conflict escalates: The intergroup dynamics of collective football crowd 'violence'. *Sociology*, 32, 353–377.
- Stott, C. och Adang, O. (2004). Disorderly' conduct: social psychology and the control of football 'hooliganism' at 'Euro2004'. *The Psychologist*. 318–319.

- Stott, C. och Pearson, G. (2006). Football Banning Orders, Proportionality, and Public Order. Policing. *The Howard Journal of Criminal Justice*. Vol. 45: 3, 241–254.
- Stott, C. m.fl. (2006) *Policing, Crowd Dynamics and Public Order at Euro2004. A report to the Home Office on the project 'A European study of the interaction between police and crowds of foreign nationals considered to pose a risk to public order'*. Tillgänglig på: <http://www.liv.ac.uk/psychology/staff/cstott.htm>.
- Stott, C. och Pearson, G. (2007). *Football hooliganism. Policing the War on the "English Disease"*. London: Pennant Books
- Smith, M. (1983). *Violence and sport*. Toronto: Butterworths. Contact
- Svensk författningssamling 2005:321. (SFS 2005:321) *Lag om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang*.
- SvFF:s tävlingsbestämmelser. *Svenska Fotbollsförbundets Tävlingsbestämmelser* (TB 2008).
- Taylor, Lord Justice. (1990). *The Hillsborough stadium disaster. Final Report*. London: Home Office.
- Thornton, P. (2003). *Casuals, Football, Fighting and Fashion*. London: Milo books.
- Weisburd, D. m.fl. (2006). *Police Innovation – Contrasting Perspectives*. Cambridge: Cambridge University.
- Visher, C. A. och Weisburd, D. (1998). Identifying what works: Recent trends in crime prevention strategies. *Crime, Law and Social Change*, 28, s. 223–242.

Elektroniska medier

Sport och Affärer, Nummer 1, 2006, Bilaga till *Dagens Industri*, 2006. Kan hämtas på: <http://www.idmedia.nu/PDF/122.pdf>

Diskussionen om det tilltagande våldet inom fotbollen har varit intensiv under de senaste åren. Olika aktörer har försökt stävja det – både med mjuka och hårda nypor. Balansgången mellan säkerhet och upplevelse är svår. Hur kan sporten fortsätta att vara en folkfest samtidigt som de farliga elementen utesluts?

Brå har på uppdrag av regeringen gjort en kunskapssammanställning om strategier mot fotbollsrelaterade ordningsstörningar. I uppdraget ingår även att ge förslag på hur samordning och metoder mellan de olika aktörerna på alla nivåer kan förbättras.

Tillsammans med deltagare från relevanta myndigheter, forskarvärlden, organisationer och idrottsföreningar har Brå diskuterat problemen och kommit fram till att en nationell åtgärdsplan, i likhet med den engelska Taylorrapporten, bör upprättas och att en oberoende och självständig huvudman bör leda det arbetet. I rapporten föreslår Brå ett antal åtgärder som kan tjäna som stöd och inspirationskälla för huvudmannen i arbetet med den nationella handlingsplanen. Dessutom presenteras ett antal åtgärder som kan påverka situationen redan nu.

Fritzes

ett Wolters Kluwer-företag

106 47 Stockholm Tel 08-690 91 90 Fax 08-690 91 91 order.fritzes@nj.se www.fritzes.se

ISSN 1100-6676, ISBN 978-91-86027-10-0